

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaareen otettaviksi säännökset käräjäoikeudessa riita-asioissa laadittavasta pöytäkirjasta ja tuomiosta. Esitys liittyy riita-asioden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevaan esitykseen joka edellyttää myös pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamista. Säännöksillä pyritään siihen, että riita-asioissa tehtävä työ painottuisi entistä enemmän itse asian ratkaisemiseen ja tuomion tai päätöksen laatimiseen.

Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuimen pääasiaratkaisua sekä riita- että rikosasiassa

kutsuttaisiin tuomioksi. Rikosasiassa käräjäoikeuden tuomio sisältyisi edelleen asiassa laadittavaan pöytäkirjaan. Sen sijaan esityksessä ehdotetaan, että riita-asiasa tuomio laadittaisiin pöytäkirjasta erilliseksi asiakirjaksi. Esitykseen sisältyvät lisäksi yksityiskohtaiset säännökset riita-asiasa annettavasta tuomiosta ja sen laatimisesta.

Uudistus on tarkoitus saattaa voimaan samanaikaisesti riita-asioden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	3.3. Tuomiota koskevat säännökset	9
1. Esityksen merkitys	3	3.4. Tuomion laatimiskäytäntö	9
1.1. Tavoitteet	3	3.5. Äänestyssäännöt	9
1.2. Keinot	3	3.6. Pöytäkirjaa ja asian ratkaisua koskevat säännökset hakemusasioissa	10
1.2.1. Pöytäkirjan uudistaminen riita- asiassa	3	3.7. Toimituskirjan lunastaminen	10
1.2.1.1. Yleistä	3	4. Aikaisemmat uudistusehdotukset ja valmistelu- vaiheet	11
1.2.1.2. Valmistelussa laadittava pöytäkirja	4	5. Asian valmistelu	12
1.2.1.3. Pääkäsittelyn pöytäkirja ..	4	5.1. Esityksen valmistelu alioikeusuudistustyö- ryhmässä	12
1.2.1.4. Suullisen lausuman tallen- taminen	4	5.2. Ehdotus hallituksen esitykseksi	12
1.2.2. Tuomion laatiminen riita-asiassa ..	5	6. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaiku- tukset	13
1.2.2.1. Yleistä	5	7. Riippuvuus muista esityksistä	14
1.2.2.2. Tuomion perusteleminen ..	5	YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	14
1.2.2.3. Osatuomio ja välituomio ..	5	1. Lakiehdotusten perustelut	14
1.2.2.4. Tuomion muoto	6	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	14
1.2.2.5. Tuomion julistaminen ja antaminen	6	Käräjäoikeuden pöytäkirjaa koskeva sääntely; 14 luvun 5 §:n ja 17 luvun 35 §:n kumoaminen	14
1.2.2.6. Tuomion oikaiseminen ..	6	22 luku. Käräjäoikeuden pöytäkirja	15
1.2.3. Pöytäkirjan ja tuomion laatiminen rikosasiassa	6	23 luku. Äänestämisestä	24
1.2.4. Äänestyssäännöt	7	24 luku. Tuomioistuimen ratkaisu	25
2. Ruotsin pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset	7	25 luku. Muutoksenhaku alioikeudesta hovioi- keuteen	39
2.1. Johdanto	7	2. Voimaantulo	40
2.2. Pöytäkirjaa koskevat säännökset	7	LAKITEKSTI	
2.3. Tuomiota koskevat säännökset	8	Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta	40
3. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	8		
3.1. Pöytäkirjaa koskevat säännökset	8		
3.2. Pöytäkirjaamiskäytäntö	9		

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen merkitys

1.1. Tavoitteet

Esitys liittyy kiinteästi riita-asioden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta erikseen annettuun esitykseen. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisella pyritään parantamaan alioikeusmenettelyä muun muassa siten, että oikeudenkäynti jaetaan valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Valmistelussa selvitetään, mikä asiassa on riitaista sekä mitä todisteita tullaan esittämään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Pääkäsittelyssä asianosaiset esittävät oikeudenkäyntiaineistonsa suullisesti suoraan asian ratkaiseville tuomioistuimen jäsenille yhdessä ainoassa käsittelyssä, jota ei pääsääntöisesti saisi lykätä. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen edellyttää myös riita-asiain oikeudenkäynnin pöytäkirjaamista ja tuomiota koskevien säännösten arvioimista uudelleen.

Ehdotuksella pyritään siihen, että tuomioistuimessa tehtävä työ entistä enemmän painottuisi riita-asian ratkaisemiseen ja tuomion tai päätöksen laatimiseen. Esityksen tarkoituksena on myös tehdä mahdolliseksi nykyaikaisen tekniikan hyväksikäyttö oikeudenkäyntiaineiston tallentamisessa. Näin voidaan varmistaa, että oikeudenkäyntiaineisto tallennetaan nykyistä täsmällisemmin. Tällä on merkitystä muun muassa käsiteltäessä asiaa muutoksenhakutuomioistuimessa. Uudistus parantaa myös edellytyksiä oikeudenkäynnin johtamiseen.

Edellä mainitut tavoitteet ovat olleet lähtökohtana kaikissa aikaisemmissa vastaavissa oikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseen tähtäävissä lainvalmistelutöissä. Ehdotettuun uudistukseen rinnastettava sääntely on jo osittain toteutettu esimerkiksi huoneenvuokra-asioden käsittelyssä asunto-oikeuksissa ja eräitä muita erityisasiota koskevissa menettelysäännöksissä.

Kun rikosasioissa oikeudenkäyntimenettelyä ei ehdoteta uudistettavaksi, ei myöskään ole kaikilta osin mahdollista arvioida uudelleen niissä laadittavaa pöytäkirjaa ja tuomiota kos-

kevia säännöksiä. Tämän vuoksi on lähdetty siitä, että rikosasioissa noudatettavaa sääntelyä muutetaan vain siltä osin kuin se ehdotetusta riita-asioita koskevasta uudistuksesta johtuen on välttämätöntä.

1.2. Keinot

1.2.1. Pöytäkirjan uudistaminen riita-asiassa

1.2.1.1. Yleistä

Alioikeuksissa noudatetaan nykyisin niin sanottua suullis-pöytäkirjallista menettelyä, missä pöytäkirja sisältää olennaisen osan siitä oikeudenkäyntiaineistosta, johon asiassa annettava ratkaisu perustuu. Asianosaisten ja muiden asiassa kuultujen suulliset lausumat kirjataan pääkohdiltaan pöytäkirjaan. Pöytäkirjaan sisällytetään myös kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto.

Riita-asioissa oikeudenkäyntimenettely ehdotetaan uudistettavaksi siten, että se jaettaisiin valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Sekä valmistelu että pääkäsittely olisivat suullisia. Suullisessa menettelyssä osa oikeudenkäynnin kuluista merkittäisiin pöytäkirjaan tai tallennettaisiin muulla tavoin. Ainakin asiassa esitetyt vaatimukset ja niihin annetut vastaukset on kirjattava, koska ne rajaavat oikeudenkäynnissä ratkaistavat kysymykset. Lisäksi asiassa esitetty selvitys on tallennettava ja siitä tulee tehdä tarpeelliset merkinnät pöytäkirjaan. Tämä on tärkeää esimerkiksi silloin, kun muutoksenhakutuomioistuimessa on kysymys siitä, onko alioikeus arvioinut esitetyn näytön oikein.

Ehdotuksen mukaan pöytäkirja laadittaisiin jokaisesta asiasta erikseen. Saman asian eri käsittelyistä laaditut pöytäkirjat säilytettäisiin yhdessä. Kirjallista oikeudenkäyntiaineistoa ei ehdotuksen mukaan enää liitettäisi pöytäkirjaan, vaan asiassa muodostettavaan asiakirjavihkoon. Pöytäkirjassa mainittaisiin annettu kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto.

Uusi riita-asiaain oikeudenkäyntimenettely edellyttää tuomioistuimelta varsinkin asiaa valmisteltaessa tehokasta oikeudenkäynnin johtamista. Tätä edistää se, että pöytäkirjan laatiminen on ehdotuksessa annettu erityisen pöytäkirjanpitäjän tehtäväksi. Pöytäkirjanpitäjänä voisi pääkäsittelyssä ja ainakin yksinkertaisimpien asioiden valmistelussa toimia muikin kuin lainopillisen koulutuksen saanut henkilö. Ehdotuksen mukaan ainoastaan erityisestä syystä pöytäkirjaa pitäisi puheenjohtaja tai hänen määräämänsä lainoppinut jäsen.

Riita-asian valmistelu ja pääkäsittely ovat niin erilaisia käsittelyjä, että niissä laadittaviin pöytäkirjoihin merkittävistä tiedoista on säädettävä erikseen. Valmistelussa selvitetään, mitkä kysymykset asiassa ovat riittäviä ja missä määrin todistelu niiden ratkaisemiseksi siten on tarpeen. Valmistelun eräänä tarkoituksena onkin luoda edellytykset sille, että asia voitaisiin pääkäsittelyssä käsitellä ja ratkaista yhdessä ainoassa yhtäjaksoisessa menettelyssä. Jotta valmistelu voisi mahdollisimman hyvin toimia johdantona pääkäsittelyyn, on tärkeää, että valmistelusta merkitään pöytäkirjaan tarkat tiedot.

Pääkäsittelyssä asianosaiset esittävät oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville tuomioistuimen jäsenille yhdessä ainoassa käsittelyssä. Varsinainen todistelu otetaan vastaan vasta pääkäsittelyssä. Kun asiaa ratkaistaessa lisäksi saadaan ottaa huomioon vain pääkäsittelyssä välittömästi esitetty oikeudenkäyntiaineisto, ei käsittelystä laadittavalla pöytäkirjalla ole samaa merkitystä kuin valmistelusta tai nykyisin riita-asian käsittelystä laadittavalla pöytäkirjalla. Muun muassa tämän vuoksi pöytäkirjaamisen ei pääkäsittelyssä tarvitse olla yhtä seikkaperäistä kuin nykyisin. Pöytäkirjan pitäminen tulisi lisäksi järjestää siten, että se viivyttaisi mahdollisimman vähän itse asian käsittelyä.

1.2.1.2. Valmistelusta laadittava pöytäkirja

Valmistelusta laadittavaan pöytäkirjaan tulee merkitä sellaiset tiedot, että asia voitaisiin pääkäsittelyssä käsitellä yhtäjaksoisesti. Tämän vuoksi valmistelusta laadittavasta pöytäkirjasta tulisi ilmetä riittaiset kysymykset. Tämä edellyttää puolestaan, että pöytäkirjaan merkitään asiassa esitetyt vaatimukset ja ne seikat, joihin asianosaisten vaatimukset välittömästi

perustuvat. Lisäksi pöytäkirjaan on merkittävät ne todisteet, joita asianosaiset aikovat esittää sekä mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen.

Sellaisia tietoja, jotka ilmenevät haastehakemuksesta, kirjallisesta vastauksesta tai tuomioistuimen suullisen valmistelun aikana asianosaiselta pyytämästä kirjallisesta lausumasta taikka valmistelussa aikaisemmin laaditusta pöytäkirjasta, ei tarvitse merkitä pöytäkirjaan. Tällöin riittää, että pöytäkirjassa ainoastaan viitataan kirjelmään tai asiassa aikaisemmin laadittuun pöytäkirjaan.

Lisäksi pöytäkirjaan on merkittävät muut pääkäsittelyn toimittamisen kannalta tarpeelliset tiedot, jotka on otettava huomioon pääkäsittelyä järjestettäessä.

1.2.1.3. Pääkäsittelyn pöytäkirja

Kuten edellä on todettu, pääkäsittely on suullinen ja asiaa siinä ratkaistaessa otetaan huomioon vain pääkäsittelyssä välittömästi esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Tämän vuoksi pöytäkirjalla ei yleensä ole merkitystä asian ratkaisemisen kannalta.

Pääkäsittelyn pöytäkirjaan on merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot. Lisäksi pöytäkirjaan on merkittävä asiassa esitetyt vaatimukset ja vastaukset. Kun nämä tiedot on yleensä merkitty jo valmistelusta laadittuun pöytäkirjaan, riittää, että pääkäsittelystä laadittavassa pöytäkirjassa ainoastaan viitataan niihin.

Kun todistelu otetaan vastaan vasta pääkäsittelyssä, on pöytäkirjaan luonnollisesti merkittävä myös asiassa kuullut todistajat ja asiantuntijat sekä asianosainen, kun häntä on kuultu todistelutarkoituksessa. Myös muut asiassa esitetyt todisteet on merkittävä pöytäkirjaan. Pöytäkirjaan on merkittävä myös todistajan ja asiantuntijan palkkiovaatimukset sekä asianosaisten vastaukset vaatimuksiin.

Edellä selostettujen tietojen merkitseminen pöytäkirjaan ei useimmissa tapauksissa aiheutane kovin suurta työtä.

1.2.1.4. Suullisen lausuman tallentaminen

Oikeusvarmuus edellyttää, että todistajan, asiantuntijan, asianosaisen tai muun asian selvittämiseksi kuullun henkilön suullinen lausu-

ma on voitava tallentaa mahdollisimman tarkoin. Erityisen tärkeää tämä on esimerkiksi silloin, kun todistajaa poikkeuksellisesti joudutaan kuulemaan pääkäsittelyn ulkopuolella eikä häntä voida kuulla uudelleen pääkäsittelyssä. Tallentaminen saisi lisäksi häiritä mahdollisimman vähän itse käsittelyä.

Tämän vuoksi ehdotetaan, että lausuma olisi pääsääntöisesti äänitettävä. Silloin kun lausumaa ei esimerkiksi äänityslaitteiden rikkoutumisen vuoksi voida äänittää, lausuma olisi ehdotuksen mukaan asiaan vaikuttavilta osiltaan merkittävä pöytäkirjaan sanatarkasti. Kun pöytäkirjan merkintä sellaisessa tapauksessa korvaisi äänitteen, tulisi sen olla yhtä tarkka ja luotettava kuin äänitteen. Ainoastaan silloin, kun äänittämisestä ei lausuman lyhyiden vuoksi ole hyötyä, lausuma saataisiin kirjata pöytäkirjaan.

Äänitettä ei ehdotuksen mukaan pääsääntöisesti tarvitsisi saattaa kirjalliseen muotoon. Muutoksenhakutuomioistuimien voisi tarvittaessa hankkia äänitteen kuunneltavakseen. Äänite olisi saatettava kirjalliseen muotoon vain, jos muutoksenhakutuomioistuin pitää sitä tarpeellisenä tai jos asianosainen tai joku muu sitä pyytää.

Se kuinka kauan äänitteet tulisi säilyttää, on vaikeasti ratkaistavissa. Oikeusvarmuuden kannalta äänitteet tulisi säilyttää riittävän pitkän ajan. Äänitteiden pysyvä säilyttäminen tulisi kuitenkin erittäin kalliiksi. Ehdotuksen mukaan äänitteet tulisi säilyttää vähintään kuuden kuukauden ajan sen jälkeen, kun asia on annettu ratkaisu on saanut lainvoiman.

1.2.2. Tuomion laatiminen riita-asiassa

1.2.2.1. Yleistä

Käsitteitä ratkaisu, tuomio ja päätös on eri laeissa käytetty epäjohdonmukaisesti samassa merkityksessä. Nyt ehdotetaan oikeudenkäymiskaareen otettavaksi säännös, jonka mukaan lopullista asiaratkaisua kaikissa oikeusasteissa kutsuttaisiin tuomioksi. Muut tuomioistuimien ratkaisut olisivat päätöksiä.

Keskeistä koko oikeudenkäyntimenettelyä uudistettaessa on se, mitä asiassa esitettyä oikeudenkäyntiaineistoa saadaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Pääkäsittelyn suullisuus, välittömyys ja keskitys edellyttävät, että asiaa ratkaistaessa saadaan ottaa huomioon

vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Ehdotukseen sisältyy säännös tästä seikasta. Tämä merkitsee sitä, että muun muassa valmistelussa esitetyt vaatimukset ja seikat, joihin asianosaiset ovat vedonneet vaatimustensa tueksi, otetaan asiaa ratkaistaessa huomioon vain, jos niihin on pääkäsittelyssä vedottu uudelleen.

Pääkäsittelyn suullisuus ja välittömyys edellyttävät myös, että asian ratkaisemiseen saavat osallistua ainoastaan sellaiset tuomioistuimen jäsenet, jotka ovat osallistuneet asian käsittelyyn koko pääkäsittelyn ajan. Tästä seikasta sisältyy säännös riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyä koskevassa esityksessä oikeudenkäymiskaareen otettavaksi ehdotettuun 6 luvun 1 §:n 2 ja 3 momenttiin. Tämä merkitsee puolestaan sitä, että jos joku tuomioistuimen jäsenistä vaihtuu, asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jossa asia on käsiteltävä kokonaisuudessaan uudelleen.

1.2.2.2. Tuomion perusteleminen

Tuomion perusteleminen on tärkeää ennen kaikkea asianosaisen oikeusturvan kannalta. Asianosaisen on saatava tietää, mitkä seikat ovat johtaneet hänen oikeusasemaansa vaikuttavaan ratkaisuun. Tällä on keskeinen merkitys muutoksenhakuoikeuden käyttämisen kannalta. Riittävät perustelut saattavat myös vähentää muutoksenhakualttiutta. Lisäksi tarkat perustelut lisäävät luottamusta oikeuslaitokseen.

Tuomion perustelemistarve riippuu lähinnä asian riitaisuudesta ja merkityksestä. Oikeudenkäymiskaareen ehdotetaan lisäksi otettavaksi voimassa olevaa perusteluvollisuutta koskevaa säännöstä yksityiskohtaisempi säännös. Sen tarkoitus on korostaa tuomioistuimen velvollisuutta perustella tuomio.

1.2.2.3. Osatuomio ja välituomio

Voimassa olevan oikeuden mukaan on pääsääntö, että asia on ratkaistava kokonaisuudessaan samalla kertaa. Mahdollisuutta ratkaista asia vain eräiden asianosaisten tai joidenkin asiassa esitettyjen vaatimusten osalta puoltavat kuitenkin useat seikat. Erityisesti tämä olisi tarpeen silloin, kun samassa oikeudenkäynnissä käsitellään useampia itsenäisiä kanteita.

Varsinkin silloin, kun asia joiltakin osin on riidaton tai muuten valmis ratkaistavaksi, olisi täytäntöönpanon nopeuttamiseksi ja asian muun osan käsittelyn helpottamiseksi hyödyllistä, jos asia tältä osin voitaisiin ratkaista erikseen, vaikka asian muun osan käsittelyä vielä jatkettaisiinkin. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi tällaisissa tilanteissa ratkaista asian erikseen *osatuomiolla*.

Myös silloin, kun oikeudenkäynnissä käsiteltävän kanteen tai vaatimuksen ratkaiseminen riippuu muun samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävän kanteen ratkaisemisesta tai kysymyksen selvittämisestä, olisi lähinnä asian käsittelyn helpottamiseksi eräissä tapauksissa hyödyllistä, jos tällainen kanne tai kysymys voitaisiin ratkaista ennen asian muun osan ratkaisemista. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi ratkaista asian tältä osin erikseen *välituomiolla*. Esimerkiksi vahingonkorvausta koskevassa asiassa tuomioistuimien voisi ensin erikseen ratkaista vahingonkorvausvelvollisuutta koskevan kysymyksen ja vasta tämän jälkeen tarvittaessa vahingonkorvauksen määrää koskevan kysymyksen.

1.2.2.4. Tuomion muoto

Voimassa olevan oikeuden mukaan tuomio on pöytäkirjan osa. Tuomion perusteiden ymmärtäminen edellyttää usein ainakin joiltakin osin perehtymistä myös asiassa laadittuun pöytäkirjaan, minkä vuoksi tuomiot saattavat olla vaikeaselkoisia. Ehdotetuilla säännöksillä pyritään siihen, että tuomiot laadittaisiin selkeämmin ja havainnollisemmin.

Ehdotuksen mukaan tuomio olisi jäseneltävä siten, että siitä selvästi ilmenisivät tuomion perustelut, sovelletut lainkohdat ja tuomiolauselman. Lisäksi tuomiossa tulisi olla lyhyt selostus ratkaistusta asiasta ja siitä olisi ilmentävä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon olisi liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

Kun tuomio ehdotuksen mukaan laadittaisiin erilliseksi asiakirjaksi, olisi asia lyhyesti selostettava itse tuomiossa. Silloin ratkaisun perusteiden ymmärtäminen ei edellyttä perehtymistä muuhun oikeudenkäyntiaineistoon. Tuomion osaksi kirjattuna selostus eli kertoelma toimisi myös perustelujen ja tuomiolauselman johdantona. Kertoelma helpottaisi myös asian käsittelyä muutoksenhakutuomioistuimessa.

Ehdotuksen mukaan kertoelma voitaisiin eräissä tapauksissa korvata liittämällä tuomioon haastehakemus ja kirjallinen vastaus.

1.2.2.5. Tuomion julistaminen ja antaminen

Voimassa olevan oikeuden mukaan tuomio on aina julistettava. Näin on meneteltävä silloinkin, kun tuomiota ei julisteta heti käsittelyn päätyttyä. Etenkin laajassa ja vaikeassa asiassa voidaan pitää parempana vaihtoehtona mahdollisuutta antaa tuomio kirjallisena kansliassa. Tämän vuoksi ehdotukseen sisältyy kansliatuomion antamista koskeva säännös.

1.2.2.6. Tuomion oikaiseminen

Voimassa olevan oikeuden mukaan tuomiossa oleva kirjoitus- ja laskuvirhe saadaan oikaista. Tuomiossa voi kuitenkin olla muitakin puhtaasti teknisiä virheitä, joita voimassa olevan oikeuden mukaan ei voida korjata. Joskus joudutaan lisäksi turvautumaan muutoksenhakuun tuomiossa olevan puutteen korjaamiseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että tuomioistuimella olisi mahdollisuus itse korjata myös kirjoitus- ja laskuvirheeseen rinnastettava muu selvä virhe.

Voimassa olevan oikeuden mukaan tuomioistuimien ei voi itse oikaista antamaansa tuomiota, jos tuomiossa on jäänyt lausumatta asianosaisen esittämästä vaatimuksesta. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi tällaisessa tapauksessa itse täydentää antamaansa tuomiota (*lisä-tuomio*).

1.2.3. Pöytäkirjan ja tuomion laatiminen rikosasiassa

Kun rikosasioissa noudatettavaa oikeudenkäyntimenettelyä ei ehdoteta uudistettavaksi, ei rikosasioiden käsittelyä ainakaan kaikissa tilanteissa voida toimittaa keskitetysti. Tämän vuoksi käsittelystä on laadittava pöytäkirja, johon on tarkoin merkittävä asiassa esitetty oikeudenkäyntiaineisto siltä osin kuin sillä voidaan edellyttää olevan merkitystä asian ratkaisemisen kannalta. Pöytäkirjaan merkittyä oikeudenkäyntiaineistoa tarvitaan asiassa myöhemmin annettavan ratkaisun perustaksi. Jos rikosasiassakin tuomio tällöin olisi laadittava

erilliseksi asiakirjaksi, tämä johtaisi siihen, että tuomioistuimien joutuisi tekemään saman työn kahteen kertaan. Tätä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena, vaan rikosasiassa tuomio olisi edelleen laadittava osaksi pöytäkirjaa.

Kun pöytäkirjaan sisältyvä oikeudenkäyntiaineisto näin edelleen tulee olemaan ratkaisun osa, on siihen kirjattava asianosaisten esittämien lausumien lisäksi myös vastaanotettu suullinen todistelu. Lisäksi pöytäkirjaan on liitettävä myös kaikki asian käsittelyn kuluessa kertynyt kirjallinen oikeudenkäyntiaineisto. Tämä puolestaan merkitsee sitä, että edellä riita-asioissa selostettua pöytäkirjaa ja tuomiota koskevaa uudistusta ei keskeisiltä osiltaan ole mahdollista toteuttaa ennen rikosasioissa noudatettavan oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista.

Tämän vuoksi ei myöskään ole pidetty tarkoituksenmukaisena ottaa ehdotukseen muita, lähinnä voimassa olevaa käytäntöä vastaavia yksityiskohtaisia säännöksiä siitä, mitä tietoja rikosasiassa laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä tai kuinka niissä annettava tuomio olisi laadittava. Rikosasioissa noudatettavaan sääntelyyn on siten tehty ainoastaan riita-asioissa ehdotetusta uudistuksesta johtuvat välttämättömät muutokset.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimen pääasiantarkkaisu kutsuttaisiin siten rikosasiassakin tuomioksi ja muuta ratkaisua päätökseksi. Lisäksi ehdotetaan, että tuomioistuimella olisi myös, kuten edellä riita-asiaissa annettavan tuomion osalta on selostettu, mahdollisuus itse korjata tuomiossa oleva kirjoitus- tai laskuvirheeseen rinnastettava muu selvä virhe. Muilta osin sekä pöytäkirjan että tuomion laatiminen rikosasiassa tapahtuisi kuten nykyisinkin.

1.2.4. Äänestysäännöt

Äänestämistä koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että kaikista asiassa esitetyistä vaatimuksista ja jokaisesta ratkaisun lopputuloksen kannalta merkittävästä kysymyksestä on äänestettävä erikseen. Jo ehdotettu välituomion käyttöön ottaminen edellyttää tällaista järjestelyä. Näin tulee myös nykyistä paremmin turvatuksi se, että jokainen tuomioistuimen jäsen joutuu ottamaan kantaa kaikkiin ratkaistaviin kysymyksiin.

2. Ruotsin pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset

2.1. Johdanto

Ruotsin, Norjan ja Tanskan pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset vastaavat peruseriaatteiltaan nyt riita-asioissa ehdotettuja säännöksiä. Riita-asioissa noudatettava oikeudenkäyntimenettely Norjassa ja Tanskassa eroaa kuitenkin siinä määrin Ruotsissa noudatettavasta oikeudenkäyntimenettelystä, että sanottujen maiden pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset yksityiskohtien osalta poikkeavat huomattavastikin toisistaan. Kun ehdotetulla riita-asiaiden oikeudenkäyntimenettelyllä on eniten liittymäkohtia Ruotsin oikeudenkäyntijärjestykseen, selostetaan seuraavassa vain Ruotsin riita-asiaiden pöytäkirjaa ja tuomiota koskevia säännöksiä, jotka sisältyvät oikeudenkäyntikaaren (rättegångsbalken) 6 ja 17 lukuun.

2.2. Pöytäkirjaa koskevat säännökset

Ruotsin lain mukaan jokaisesta käsiteltävänä olevasta riita-asiasta laaditaan erillinen pöytäkirja. Pöytäkirjan laatii tuomioistuimen lainnoinut jäsen, muu tehtävään määrätty virkamies tai poikkeuksellisesti puheenjohtaja.

Riita-asiaiden oikeudenkäynti Ruotsissa jakautuu valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Molemmista käsittelyistä laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä tuomioistuinta, sen jäseniä ja asianosaisia sekä käsiteltävänä olevaa asiaa koskevat tiedot. Pöytäkirjaan on sisällytettävä myös sellainen tuomioistuimen päätös, jota ei ole laadittava erikseen.

Suullisesta valmistelusta laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä asianosaisten vaatimukset, väitteet ja myöntämiset, seikat, joihin asianosaiset ovat vedonneet vaatimustensa ja väitteidensä tueksi sekä todisteet, jotka tullaan esittämään, ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Lisäksi pöytäkirjaan on merkittävä muut käsittelyn toimittamisen kannalta tarpeelliset tiedot. Jos nämä tiedot sisältyvät jo hakemukseen, kirjalliseen vastaukseen tai lausumaan taikka valmistelussa aikaisemmin laadittuun pöytäkirjaan, pöytäkirjassa on ainoastaan viitattava niihin.

Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä valmistelun pöytäkirjaa suppeam-

mat tiedot. Siinä on lyhyesti selostettava oikeudenkäynnin ulkoinen kulku ja siihen on merkittävä asianosaisten sekä muiden oikeudenkäyntiin osallistuvien vaatimukset ja asianosaisten vastaukset niihin. Lisäksi pöytäkirjaan on merkittävä pääkäsittelyssä esitetyt todisteet.

Suullinen todistelu tallennetaan siten, että se merkitään pöytäkirjaan siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa. Todistelutarkoituksessa annetut suulliset lausumat voidaan niiden kirjaamisen sijasta tallentaa myös joko pikakirjoitusta tai äänentoistolaitetta käyttäen. Suullinen todistelu tallennetaankin käytännössä lähes säännönmukaisesti äänittämällä. Äänitetty lausuma on saatettava kirjalliseen muotoon vain, jos muutoksenhakutuomioistuim tai joku muu sitä pyytää. Äänitteet on säilytettävä kaksi kuukautta asian ratkaisemisesta tai kunnes ratkaisu on tullut lainvoimaiseksi.

Laissa on lisäksi nimenomainen säännös siitä, että pöytäkirjaan ei saa merkitä muita kuin edellä mainitut tiedot ja lausumat, ellei siihen ole erityistä aihetta. Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan ei esimerkiksi saa merkitä kanteen ja vastineen kehittelyä eikä asianosaisten esittämien loppulausumien sisältöä.

Kirjallista oikeudenkäyntiaineistoa ei liitetä pöytäkirjaan, vaan oikeudenkäynnin kuluessa kertyneistä asiakirjoista ja pöytäkirjasta muodostetaan asiakirjavihko, johon liitetään myös jäljennös tuomiosta ja muusta erilliseksi asiakirjaksi laaditusta ratkaisusta. Asiakirjavihkoon liitetään sellaisenaan myös pikakirjoituksella tehty pöytäkirjamerkinnät sekä äänitalenteet. Kuten edellä on todettu, ne kirjoitetaan puhtaaksi vain, jos tuomioistuim katsoo sen olevan tarpeen tai jos asianosainen tai joku muu pyytää lausumasta jäljennöksen.

2.3. Tuomiota koskevat säännökset

Ruotsin lain mukaan tuomioistuimen pääasiassa antamaa ratkaisua kutsutaan tuomioksi, kun taas muuta tuomioistuimen ratkaisua nimitetään päätökseksi.

Ruotsin tuomiota koskevat säännökset vastaavat pääpiirteittäin nyt riita-asioissa ehdotettuja säännöksiä. Tuomiossa on mainittava tuomioistuinta ja asianosaisia koskevien tietojen lisäksi asianosaisten vaatimukset ja välttämättä sekä niiden perusteena olevat seikat, tuomion perustelut ja lopputulos. Laissa ei ole tarkempia säännöksiä perustelujen sisällöstä. Perus-

teluista on kuitenkin käytävä selville, mitä asiassa on näytetty. Yksipuolinen tuomio ja tuomio, joka perustuu myöntämiseen, voidaan laatia ilman selostusosaa.

Tuomio on yleensä julistettava käsittelyn päätyttyä joko samana tai seuraavana arkipäivänä. Tuomio voidaan kuitenkin, jos tuomioistuimen jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä vaatii, julistaa viimeistään kahden viikon kuluessa pidettävässä tuomioistuimen istunnossa tai antaa tuomioistuimen kansliassa sanotussa ajassa kirjallisena.

Myös lopulliset päätökset eli esimerkiksi päätös, jolla kanne jätetään tutkimatta, on tuomioiden tapaan perusteltava. Sen sijaan muita päätöksiä ei tarvitse perustella, ellei siihen ole erityistä aihetta.

3. Nykyinen tilanne

3.1. Pöytäkirjaa koskevat säännökset

Pöytäkirjaa koskevat oikeudenkäymiskaaren voimassa olevat säännökset ovat niukat ja ne sääntelevät pöytäkirjaamista varsin ylimalkaisesti.

Kihlakunnanoikeuden pöytäkirjaa koskeva perussäännös on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 7 §:ssä. Raastuvanoikeuksia koskeva vastaava säännös on 16 luvun 3 §:ssä. Näiden säännösten mukaan kihlakunnanoikeudessa ja raastuvanoikeudessa on pidettävä tuomiokirjaa sekä tarvittaessa muita pöytäkirjoja niin kuin niistä on erikseen säädetty.

Asianosaisten lausumien kirjaamisesta on säädetty 14 luvun 5 §:ssä. Sen mukaan asianosaisten suulliset ja kirjalliset lausumat on otettava pöytäkirjaan niin laajalti kuin niillä voidaan edellyttää olevan merkitystä asiassa. Todistajan kuulustelun pöytäkirjaamisesta on säädetty 17 luvun 28 ja 35 §:ssä. Näiden säännösten mukaan pöytäkirjaan on merkittävä todistajan uskottavuuteen vaikuttavat seikat sekä tarkoin se, mitä todistajat ovat asiassa kertoneet.

Oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain 22 §:n (2/77) mukaan asunto-oikeudessa käsitelystä asiasta laaditaan pöytäkirja, johon merkitään tarpeelliset tiedot käsittelyn toimittamisesta ja asianosaisista sekä heidän vaatimuksistaan, niiden johdosta annetuista vastauksista, todistajain kertomuksista sekä tuomioistuimen toimenpiteistä. Pöytäkirja on

heti laadittava lopulliseen muotoon. Pöytäkirjaa ei tarvitse laatia selvissä ja yksinkertaisissa asioissa, jos pöytäkirjaan merkittävät tiedot voidaan luotettavasti kirjata tuomiossa tai erillisessä päätöksessä.

Myös sakon muuntorangaistusta koskevissa asioissa on pöytäkirjan laatimista yksinkertaistettu. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 6 luvun 11 §:n (595/77) mukaan asian käsittelystä laaditaan pöytäkirja, johon lyhyesti merkitään tarpeelliset tiedot käsittelyn toimittamisesta ja asianosaista sekä heidän vaatimuksistaan ja niiden johdosta annetuista vastauksista, todistajien kertomuksista ja tuomioistuimen toimenpiteistä sekä tuomioistuimen ratkaisu. Kertyneistä asiakirjoista voidaan niitä pöytäkirjaan ottamatta muodostaa erillinen asiakirjavihko.

3.2. Pöytäkirjaamiskäytäntö

Pöytäkirjaamiskäytäntö on erilainen eri tuomioistuimissa. Toisinaan alioikeuksissa suulliset lausumat ja asiaan vaikuttavat oikeudenkäyntitapahtumat merkitään vanhan käytännön mukaisesti niin sanottuun memoriaaliin. Memoriaali sisältää tiivistetyt kirjalliset muistiinpanot, joiden perusteella jälkikäteen laaditaan pöytäkirja. Laissa ei ole memoriaalia koskevia säännöksiä. Eräissä tuomioistuimissa pöytäkirja sanellaan äänentoistolaitteelle istunossa. Tällöinkin tehdään usein kirjallisia muistiinpanoja.

Kaikissa asioissa tehdään niin sanottu kantapöytäkirja. Asianosaisille annettavat toimituskirjat ovat yleensä kantapöytäkirjasta otettuja valokopioita. Kantapöytäkirjat arkistoidaan asioiden diaarinumeroiden mukaisesti.

3.3. Tuomiota koskevat säännökset

Tuomiota ja päätöstä koskevat perussäännökset ovat oikeudenkäymiskaaren 24 luvussa. Useat niistä ovat vuodelta 1734. Kun lainsäädännössä ei ole käsitteellisesti erotettu tuomiota ja päätöstä, oikeudenkäymiskaaren 24 luvun säännökset koskevat siten sekä tuomiota että päätöstä.

Tuomiota koskeva keskeisin säännös on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §. Säännös on sisällöltään lähes samanlainen kuin vuoden 1734 laissa. Säännös koskee kaikkia tuomiois-

tuimia. Se sisältää yleiset määräykset tuomion sisällöstä ja perustelemisesta. Säännöksen mukaan tuomiosta on selvästi ilmentävä pääsyyt ja lainkohdat, joihin se perustuu.

Tuomion on aina oltava kirjallinen. Tämä käy ilmi alioikeuden osalta oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 §:stä. Mainitun pykälän mukaan kihlakunnanoikeuden ja raastuvanoikeuden tuomio on julkisesti julistettava.

Oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain 22 §:n mukaan asunto-oikeuden tuomio laaditaan erikseen. Tuomion tulee sisältää lyhyt selostus itse riidasta, ratkaisun perustelut, sovelletut lainkohdat, tuomiolauselma ja muutoksenhakuosoitus. Selostus riidasta voidaan korvata liittämällä tuomioon jäljennökset haastehakemuksesta ja vastineesta. Lain 23 §:n mukaan asunto-oikeuden tuomiosta on, mikäli mahdollista, heti julistamisen jälkeen annettava kappale kantajalle ja vastaajalle.

3.4. Tuomion laatimiskäytäntö

Alioikeuden tuomio voidaan rakenteellisesti jakaa pääpiirteittäin selvitettyyn tosiseikatoon, sovellettuihin lainkohtiin, perusteluihin ja päätöslauselmaan. Varsinkin laajoissa ja vaikeissa riita-asioissa tuomioon sisältyy lisäksi usein myös kertoelma. Alioikeuden tuomio julistetaan yleensä välittömästi käsittelyn päätyttyä. Tuomio julistetaan tavallisesti oikeudenkäynnin aikana tehtyjen kirjallisten muistiinpanojen pohjalta ja se laaditaan yleensä teknisesti valmiiksi vasta jälkeensä. Tuomion laatimiskäytäntö vaihtelee eri alioikeuksissa.

Vuoden 1976 alusta lukien otettiin alioikeuksissa käsiteltävissä rikosasioissa käyttöön niin sanottu tuomiolauselmajärjestelmä. Tuomiolauselmajärjestelmä on myöhemmin laajennettu eräisiin riita-asioihin. Tuomiolauselmajärjestelmä on aiheuttanut joitakin muutoksia tuomion laatimistapaan.

3.5. Äänestysäännöt

Tuomiosta äänestämistä koskevat säännökset sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 23 lukuun. Voimassa olevien äänestysääntöjen mukaan ainoastaan oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen. Muu-

toin ratkaistavana olevasta asiasta on äänestettävä yhdellä kertaa kokonaisuudessaan, vaikka asiassa olisi otettava kantaa useampaan kysymykseen, esimerkiksi kaupan purkamiseen, kauppahinnan suorittamiseen ja hinnanalennukseen. Tällöin kaikki tuomioistuimen jäsenet eivät aina joudu ottamaan kantaa kaikkiin ratkaistaviin kysymyksiin. Nykyisiä äänestys sääntöjä ei ole myöskään laadittu välituomiota koskevia säännöksiä silmälläpitäen.

3.6. Pöytäkirjaa ja asian ratkaisua koskevat säännökset hakemusasioissa

Varsinaisasiain pöytäkirjan lisäksi alioikeudessa pidetään pöytäkirjaa myös hakemusasioissa. Hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain (307/86) 17 §:n mukaan hakemusasiassa laaditaan pöytäkirja vain silloin, kun se on tarpeen suullisen lausuman kirjaamiseksi tai kun siihen on muu erityinen syy. Asian käsittelyn aikana kertyneistä asiakirjoista ja pöytäkirjasta muodostetaan erillinen asiakirjavihko. Jollei pöytäkirjaa laadita, asiakirjavihkoon tulee sisällyttää tarpeelliset tiedot hakemuksesta ja asian käsittelystä. Lain mukaan hakemusasioissa pidetään lisäksi päiväkirjaa.

Hakemusasia ratkaistaan tekemällä päätös tai muu hakemuksessa tarkoitettu toimenpide, josta laaditaan todistus. Päätöstä ei sisällytetä pöytäkirjaan, vaan se laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Päätöksen tulee tuomioistuinta ja asianosaisia koskevien tietojen lisäksi riitaisissa hakemusasioissa sisältää lyhyt selostus asiasta, perustelut, sovelletut lainkohdat ja lopputulos. Todistus ja eräissä tapauksissa myös päätös voidaan kirjoittaa tai liittää hakemukseen tai sen perusteena olevaan asiakirjaan.

Eräissä hakemusasioissa pidettävästä pöytäkirjasta on säädetty erikseen. Esimerkiksi lainhuudatuksesta ja kiinteistön saannon moittimisajasta annetun lain eli lainhuudatuslain 17 §:n (422/65) nojalla on pidettävä lainhuudatusasiain pöytäkirjaa ja kiinnityksestä kiinteään omaisuuteen annetun asetuksen eli kiinnityasetuksen (9.11.1868) 34 §:n sekä kuninkaallisen kirjeen (16.7.1776) nojalla kiinnitysasian pöytäkirjaa. Lainhuuto- ja kiinnitysrekisteristä annetun lain (353/87) mukaan lainhuuto- ja kiinnityksiä koskeva käsittely pidettävä pöytäkirja poistuu kuitenkin sitä mukaa kuin tuomioistuimissa siirrytään kiinteistörekisterilain

(392/85) mukaiseen kiinteistörekisteriin perustuvaan lainhuuto- ja kiinnitysrekisterijärjestelmään.

3.7. Toimituskirjan lunastaminen

Asianosainen on eräissä tapauksissa velvollinen lunastamaan toimituskirjan. Riita-asiassa on kantaja oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 5 §:n mukaan aina velvollinen lunastamaan otteen alioikeuden pöytäkirjasta. Riita-asian vastaaja sen sijaan saa toimituskirjan ainoastaan pyynnöstä. Rikosasiasia kantajalla on velvollisuus lunastaa toimituskirjana alioikeuden pöytäkirjanotteen ainoastaan silloin, kun virallinen syyttäjä ei ole käyttänyt asiassa puhevaltaa.

Silloin kun asianosaisella on velvollisuus lunastaa toimituskirja, hänen on maksettava oikeudenkäyntimaksu, jonka suuruus tällä hetkellä on 300 markkaa ja joka peritään kultakin käsittelykerralta erikseen. Oikeudenkäyntimaksun lisäksi asianosaisen on maksettava vielä erillinen haastemaksu, jonka suuruus on 100 markkaa.

Silloinkin kun asianosaisella ei ole velvollisuutta lunastaa toimituskirjaa, hän voi kuitenkin halutessaan lunastaa toimituskirjana otteen alioikeuden pöytäkirjasta ja siihen sisältyvästä ratkaisusta. Tällöin häneltä peritään asiakirjan lehtiluvun perusteella määräytyvä otemaksu, joka on enintään edellä mainitun oikeudenkäyntimaksun suuruinen.

Maksuttoman oikeudenkäynnin saanut vapautuu toimituskirjasta suoritettavista maksuista. Asunto-oikeuden toimituskirjat ovat maksuttomia.

Hakiessaan muutosta alioikeuden ratkaisuun asianosaisen on jätettävä muutoksenhakutuomioistuimelle alemman tuomioistuimen ratkaisu. Asianosainen joutuu tällöin yleensä lunastamaan toimituskirjan.

Riita-asiassa täytäntöönpano tapahtuu useimmiten asianosaisaloitteisesti. Myös rikosasiasia tuomitut yksityisoikeudelliset korvaukset pannaan yleensä täytäntöön korvaukseen oikeutetun aloitteesta. Asianosaisaloitteista täytäntöönpanoa varten täytäntöönpanon hakija tarvitsee toimituskirjan.

4. Aikaisemmat uudistusehdotukset ja valmisteluvaiheet

Oikeuslaitoksen ja oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen on ollut vireillä viime vuosisadan loppupuolelta lähtien. Tärkeimmät pöytäkirjaa sekä tuomiota ja päätöstä koskevat uudistusehdotukset sisältyvät seuraaviin ehdotuksiin:

1) Ehdotukset oikeudenkäyntilaitoksen uudistukseksi. Laatinut sitä varten asetettu komitea. Komiteanmietinnöt 1901:8—11

2) Professori Otto Hjalmar Granfeltin ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi vuodelta 1923, Helsinki 1925.

3) Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi. Professori Otto Hjalmar Granfeltin laatimaa ehdotusta tarkastamaan asetetun komitean mietintö. Komiteanmietintö 1925:16, Helsinki 1925.

4) Ehdotukset hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Lainvalmistelukunnan julkaisu 1927:6 ja 1929:2 sekä 1937:16, Helsinki 1937.

5) Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. 10.6.1939.

6) Ehdotus tuomioita koskevien säännösten uudistamiseksi. Tuomioita koskevien säännösten uudistamista käsitelleen toimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1966:B 27.

7) Ehdotus pöytäkirjaa sekä tuomiota ja päätöstä koskeviksi oikeudenkäymiskaaren säännöksiksi. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 17/1980.

Aikaisemmissa edellä 1—5 kohdissa mainituissa ehdotuksissa esitettiin, että pöytäkirjaan ei olisi sisällytetty kirjallista oikeudenkäyntiaineistoa. Pöytäkirjaan olisi merkitty asianosaisten vaatimukset ja myöntämiset sekä todistajien ja asiantuntijain kertomukset. Kirjallisesti esitettyjen vaatimusten osalta pöytäkirjaan esitettiin tehtäväksi tarpeellinen viittaus kirjalliseen aineistoon. Kohdassa 1 mainituissa ehdotuksissa katsottiin, että pöytäkirjan olisi tullut tehdä etupäässä selkoa oikeudenkäynnin ulkonaisesta muodosta ja siitä olisi tullut käydä ilmi, että oikeudenkäynnille säädettyjä muodollisia ohjeita on asianmukaisesti noudatettu. Muissa ehdotuksissa pöytäkirjan asiallinen sisältö ehdotettiin laadittavaksi ensimmäistä ehdotusta täydellisemmäksi.

Ehdotusten mukaan pöytäkirja olisi ollut laadittava heti lopulliseen muotoon. Kussakin asiassa laaditusta pöytäkirjasta ja kertyneestä muusta kirjallisesta oikeudenkäyntiaineistosta ehdotettiin muodostettavaksi erillinen asiakirjavihko.

Kaikkien ehdotusten mukaan lopullinen pääasjratkaisu olisi ollut laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Varsinaista asjratkaisua niin riita- kuin rikosasioissa ehdotettiin nimitettäväksi tuomioksi, kun taas muut ratkaisut olisivat olleet päätöksiä.

Tuomion sisältö ehdotettiin jaettavaksi puolin ja toisin esitettyjä vaatimuksia koskevaan asiaselostukseen sekä perusteluihin ja lopputulokseen. Yksinkertaisimmissa riita-asioissa tuomio olisi voitu laatia ilman selostavaa osaa.

Ehdotusten mukaan tuomio oli alioikeudessa julistettava heti käsittelyn päätyttyä. Erityisistä syistä, jotka eri ehdotuksissa jossain määrin vaihtelivat, esitettiin sallittavaksi, että tuomio olisi voitu julistaa määrättynä päivänä varsinaisen käsittelyn päätyttyä.

Ehdotusten 1—5 mukaan asianosainen ei olisi ollut velvollinen lunastamaan pöytäkirjaa eikä tuomiota. Pöytäkirja tai tuomio olisi annettu asianosaiselle vain pyynnöstä.

Komiteanmietinnössä 1966 B:27 (tuomionuudistustoimikunta) ehdotettiin, että oikeudenkäymiskaaren 24 lukuun sisältyviä säännöksiä olisi tullut muuttaa siten, että tuomioistuinratkaisut ulkonaisesti olisivat muodostuneet nykyistä havainnollisemmiksi kaikissa oikeusasteissa ja ratkaisun perustelut olisi esitetty nykyistä seikkaperäisemmin. Nimitystä tuomio ehdotettiin käytettäväksi kaikista riita- ja rikosasiain päätöksistä ja päätöstä kaikista muista tuomioistuinratkaisuksista. Tuomio ehdotettiin kaikissa oikeusasteissa laadittavaksi erilliseksi asiakirjaksi.

Oikeusturvan tehostamisen kannalta tärkein muutosesitys tuomion sisällykseen oli toimikunnan mukaan sen ehdotus tuomion perustelujen selostamisesta siihen asti käytetystä tavasta poiketen. Tuomiosta tuli käydä ilmi, miten tuomion perusteena esiintyvät tosiasiat on johdettu todistusaineistosta. Tuomion oikeudellista perustelua oli kehitettävä entistä täydellisemmäksi. Perusteluja koskevien säännösten noudattamisen takeeksi toimikunta ehdotti muutoksenhakutuomioistuimelle mahdollisuutta vaatia alemmalta oikeudelta selitys, jos perusteluissa ilmeni puutteita.

Toimikunta katsoi, että yksinkertaisissa prosessitilanteissa tuomio olisi voitu antaa joko kokonaan ilman kertoelmaa tai laatimalla kertoelma tavallista suppeammaksi. Kirjallista prosessiaineistoa oli tällöin käytettävä liitteenä tuomiota laadittaessa.

Työryhmän mietinnössä (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 17/1980) ehdotettiin oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset uudistettaviksi kokonaan. Pöytäkirja ja tuomio ehdotettiin erotettaviksi toisistaan. Vaatimukset ja niihin esitetyt vastaukset, suulliset lausumat sekä todistelu ehdotettiin otettavaksi pöytäkirjaan keskitetysti ja ryhmiteltyinä. Ehdotuksen mukaan pöytäkirja olisi voitu selvässä ja yksinkertaisessa asiassa jättää kokonaan laatimatta. Tuomioistuimen pääasiantarkkaisu ehdotettiin kutsuttavaksi tuomioksi ja muita ratkaisuja päätöksiksi. Tuomioon ehdotettiin sisällytettäväksi selostus vaatimuksesta ja vastauksesta, ratkaisun perustelut ja lopputulos. Perusteluvollisuutta ehdotettiin lisättäväksi. Ehdotuksen mukaan tuomio oli mahdollista antaa myös kirjallisena kansliassa. Kirjallisesta oikeudenkäyntiaineistosta ehdotettiin muodostettavaksi erillinen asiakirjavihko. Toimituskirjana asianosainen oli ehdotuksen mukaan velvollinen lunastamaan tuomion.

Viimeksi mainitusta mietinnöstä pyydettiin lausunto 42 viranomaiselta, tuomioistuimelta ja järjestöltä. Osa mietintöä arvostelleista lausunnonantajista kiinnitti huomiota siihen, että uudistus tulisi toteuttaa vasta riita-asian valmistelun ja keskitetyn pääkäsittelyn käyttöönottamisen yhteydessä ja joka tapauksessa vasta sitten, kun kaikki alioikeudet oli siirretty kokonaispalkkaukseen. Osa lausunnonantajista arvosteli sitä, ettei ehdotusta valmisteltaessa ollut selvitetty äänitustekniikan hyväksikäyttöä pöytäkirjaamisessa ja suullisten lausuntojen tallentamisessa. Lisäksi osa lausunnonantajista katsoi, että tuomioon otettavaksi ehdotettu selostusosa lisäisi huomattavasti tuomioistuinten työtä.

5. Asian valmistelu

5.1. Esityksen valmistelu alioikeusuudistustyöryhmässä

Oikeusministeriön 27 päivänä toukokuuta 1981 alioikeusuudistusta valmistelevaan aset-

tama työryhmä luovutti ehdotuksensa hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa 4 päivänä huhtikuuta 1989. Mietinnössä ehdotettiin tuomiota koskevien säännösten uudistamista riita-asioissa muun muassa siten, että käyttöön otettaisiin erilliseksi asiakirjaksi laadittu tuomio, sekä pöytäkirjaa koskevia säännöksiä siten, että todistelutarkoituksessa annetut lausumat pääsääntöisesti äänitettäisiin ja säilytettäisiin äänitteillä, jollei asiaa käsitellyt tuomioistuin tai muutoksenhakutuomioistuin katsoisi tarpeelliseksi niiden saattamista kirjalliseen muotoon tai joku muu pyytäisi saada lausumaa kirjallisena. Ehdotusta valmisteltiin oikeusministeriössä virkatyönä. Ehdotuksen valmisteluun osallistui myös asiantuntijoita tuomioistuinlaitoksesta ja Helsingin yliopistosta.

5.2. Ehdotus hallituksen esitykseksi

Huhtikuun 4 päivältä 1989 olevasta mietinnöstä pyydettiin lausunto 38 viranomaiselta, tuomioistuimelta ja järjestöltä. Kaikki lausunnonantajat pitivät niitä periaatteita, joille ehdotus rakentui, hyväksyttävinä. Osa lausunnonantajista katsoi kuitenkin, että samanaikaisesti olisi tullut uudistaa myös rikosasioiden pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset. Lisäksi osa lausunnonantajista katsoi, että ehdotus riita-asioidenkin osalta tulisi saattaa voimaan vasta sitten kun menettely muutoksenhakutuomioistuimessa oli uudistettu. Toisin kuin mietinnössä ehdotettiin, suuri osa lausunnonantajista katsoi, että alioikeudessa tehty äänitteet tulisi säännönmukaisesti saattaa kirjallisen muotoon ja että äänitteet sellaisinaan tai kirjalliseen muotoon saatettuina tulisi säännönmukaisesti toimittaa muutoksenhakutuomioistuimeen sinne alioikeudesta muutoksenhakukirjelmän kanssa toimitettavien asiakirjojen kanssa. Sen jälkeen laadittiin oikeusministeriössä virkatyönä ehdotus, josta korkein oikeus on antanut 25 päivänä tammikuuta 1990 valtioneuvoston 21 päivänä tammikuuta 1989 tekemän pyynnön johdosta lausunnon. Korkeimman oikeuden mielestä ehdotetut säännökset ovat pääasiassa hyväksyttäviä. Lausunnonssa oli useita yksityiskohtaisia huomautuksia, jotka ovat vaikuttaneet ehdotuksen sisältöön.

Asian jatkovalmistelussa on mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon ne huomautukset, jotka lausunnonantajat ovat esitysedotuksesta tehneet.

Myös rikosasioiden pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat säännökset ovat uudistamisen tarpeessa. Jotta nykymuotoisesta suullis-pöytäkirjalliseen järjestelmään liittyvästä suhteellisen tarkasta pöytäkirjaamisesta voitaisiin luopua ja ottaa käyttöön myös erillinen tuomio rikosasioissa, tulisi menettely myös rikosasioiden osalta uudistaa vastaamaan niitä suullisen, keskitetyn ja välittömän käsittelyn periaatteita, joiden mukaisesti menettelyä riita-asioissa ehdotetaan muutettavaksi. Tärkeätä olisi, että myös rikosasioiden menettelyä sekä pöytäkirjaa ja tuomiota koskevia säännöksiä voitaisiin ryhtyä valmistelemaan siten kiireellisesti, että ne olisi saatettavissa voimaan niin samanaikaisesti kuin mahdollista riita-asioden menettelyä koskevien säännösten kanssa.

Eräiden lausunnonantajien mielipide, jonka mukaan riita-asioden pöytäkirjaa ja tuomiota koskeva uudistus tulisi saattaa voimaan vasta sitten kun menettely muutoksenhakutuomioistuimessa oli uudistettu, perustuu käsitykseen, että ehdotuksen mukaisessa menettelyssä hovioikeudella ei ole riittävän hyviä mahdollisuuksia arvioida alioikeuden ratkaisun oikeellisuutta, kun hovioikeudella olisi alioikeuden nykyistä pöytäkirjaa suppeampi aineisto käytettävissä.

Esityksessä ehdotettu erillinen tuomio yhdessä muutoksenhakukirjelmän kanssa säännönmukaisesti turvaa hovioikeudelle riittävän perustan alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden arvioinnille. Ehdotuksen mukaan laaditusta erillisestä tuomiosta olisi riitakysymyksen ratkaisemisen kannalta merkityksellisestä todistelutarkoituksessa annetusta lausumasta saatavissa yhtä riittävä selko kuin nykymuotoisesta pöytäkirjasta. Silloin kun asianosainen on asian ratkaisseensa tuomioistuimen kanssa eri mieltä siitä, mikä todistelu on asian ratkaisemisen kannalta merkityksellistä tai miten alioikeuden tuomiossa selostettu todistelu on arvioitava, tulee kysymykseen selonotto todistelusta joko äänitteen, äänitteestä laaditun kirjallisen version tai hovioikeudessa vastaanotettavan todistelun avulla. Kaikkien äänitteiden kirjalliseen muotoon saattaminen tai niiden lähettäminen hovioikeuteen ei siten ole tarkoituksenmukaista.

Jotta pöytäkirjaa ja tuomiota koskeva ehdotus mahdollisimman hyvin niveltäisi hovioikeusmenettelyyn, tulee muutoksenhakua hovioikeuteen koskevia säännöksiä muuttaa siten, että muutoksenhakijan tulisi nykyistä tarkemmin yksilöidä muutoksenhakemuksensa myös näytön osalta. Lisäksi tulee samassa yhteydessä harkita sitä, milloin hovioikeuden tulisi toimittaa suullinen käsittely, kun muutoksenhakukirjelmässä riitautetaan alioikeuden näytön arviointi.

6. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Riita-asiaa laadittavaa pöytäkirjaa ja tuomiota koskevat nyt ehdotetut säännökset merkitsevät sitä, että työn painopiste näissä asioissa siirtyy tuomion laatimiseen. Tätä helpottaa osaltaan se, että pääkäsitteystä laadittavaan pöytäkirjaan merkittäisiin vain varsin suppeat tiedot, pöytäkirjan laatisi useimmissa tapauksissa joku muu kuin tuomioistuimen lainopinnut jäsen ja todistelutarkoituksessa annetut suulliset lausumat äänitettäisiin.

Kun kaikissa tuomioistuimissa ei vielä ole äänityslaitteita, aiheutuu niiden ja ääninauhojen hankkimisesta valtiolle jonkin verran kustannuksia. Se, että tuomioistuimella olisi käytettävissään erillinen pöytäkirjanpitäjä, saattaa myös edellyttää lisää henkilökuntaa joihinkin tuomioistuimiin. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen vaikuttaa kuitenkin yhdessä alioikeuksien kokoonpanojen yhtenäistämisen kanssa alioikeuksien tuomareiden, lautamiesten, notaarien ja kansliahenkilökunnan tehtäviin ja heidän lukumääräänsä. Tämän vuoksi on erittäin vaikea arvioida, mitkä henkilöstön lukumäärän muutokset johtuvat yksinomaan tämän ehdotuksen toteuttamisesta.

Ehdotuksen mukaan asianosaisella ei riita-asiaa olisi enää velvollisuutta lunastaa pöytäkirjanotetta käsitteystä asiasta, vaan hänellä olisi velvollisuus lunastaa tuomion jäljennös. Rikosasiassa asianosainen sen sijaan saisi toimituskirjana edelleen otteen alioikeuden pöytäkirjasta. Valtiolle toimituskirjoista nykyisin tulevat maksut riippuvat asiakirjan lehtiluvusta ainoastaan silloin, kun asianosaisella ei ole toimituskirjan lunastusvelvollisuutta. Ehdotuksen vaikutukset valtiolle sekä haaste- ja oikeudenkäyntimaksuista että toimituskirjoista muutoin perittävistä maksuista kertyviin tuloihin

jäävät riippumaan myöhemmin alioikeusuudistuksen voimaantulon yhteydessä säädettävistä maksuista.

Ehdotusta valmisteltaessa on lähdetty siitä, että asian vireillepanneen asianosaisen olisi edelleen maksettava haastemaksu. Käsittelykerran perusteella määräytyvästä oikeudenkäyntimaksusta tulisi sen sijaan oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen johdosta luopua. Esityksessä on kuitenkin lähtökohtana pidetty, että asianosainen maksaisi erillisen kiinteäksi määrättävän maksun silloin, kun asia on ratkaistu tuomiolla. Maksu voisi olla erisuuruinen

siitä riippuen, onko asia ratkaistu jo valmistelussa vai vasta pääkäsittelyssä.

7. Riippuvuus muista esityksistä

Esitys liittyy kiinteästi riita-asioissa noudatettavan oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskeviin esityksiin. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen edellyttää välttämättä myös oikeudenkäynnin pöytäkirjaamista ja tuomiota koskevien säännösten uudistamista.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Käräjäoikeuden pöytäkirjaa koskeva sääntely; 14 luvun 5 §:n ja 17 luvun 35 §:n kumoaminen

Pöytäkirjaa nykyisin koskevat oikeudenkäymiskaaren keskeiset säännökset ovat 2 luvun 7 §:ssä ja 6 luvun 3 §:ssä sekä 14 luvun 5 §:ssä ja 17 luvun 35 §:ssä. Mainituissa pykälissä säädetään tuomiokirjasta ja sen allekirjoittamisesta sekä asianosaisten ja todistajien lausumien kirjaamisesta. Esityksessä ehdotetaan, että käräjäoikeuden pöytäkirjaa ja sen laatimista koskevat säännökset kootaan oikeudenkäymiskaaren uuteen 22 lukuun.

Voimassa olevassa laissa ei ole säännöksiä siitä, mitä tietoja asian käsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä. Nyt ehdotetaan, että 22 lukuun otetaan yksityiskohtaiset säännökset siitä, mitä tietoja riita-asian käsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä, kun riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen muutoinkin edellyttää pöytäkirjaa ja tuomiota koskevan sääntelyn uudelleen arvioimista. Riita-asian käsittelyssä laadittavasta pöytäkirjasta sisältyvät säännökset luvun 2—13 §:ään.

Rikosasiassa laadittavasta pöytäkirjasta ehdotetaan säädettäväksi luvun 15 §:ssä. Säännös vastaa asiallisesti 14 luvun 5 §:ää ja 17 luvun 35 §:ää. Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, on yksityiskohtaiset säännökset siitä, mitä muita tietoja rikosasiain käsittelystä laa-

dittavaan pöytäkirjaan on merkittävä, tarkoituksenmukaisinta harkita vasta siinä yhteydessä, kun menettely rikosasioissa aikanaan uudistetaan.

Kun oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 5 §:ää vastaavat säännökset näin tulevat sisältymään ehdotuksen pöytäkirjaa koskevan luvun säännöksiin, ehdotetaan mainittu säännös kumottavaksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 35 §:n viimeisen virkkeen mukaan todistajan on siinä tapauksessa, että hän haluaa lisätä kertomukseensa jotakin, ilmoitettava asiasta oikeudelle. Tältä osin säännös koskee itse todistelua eikä suullisen lausuman pöytäkirjaamista. Kun todistaja on totuudessapysymisvelvollisuutensa perusteella ilman erityistä säännöstäkin velvollinen menettelemään säännöksessä edellytetyllä tavalla ja kun 35 §:n säännökset pöytäkirjaamista koskevilta osiltaan sisältyvät ehdotuksen pöytäkirjaa koskeviin säännöksiin, ehdotetaan myös mainittu 35 § kumottavaksi.

Voimassa olevassa laissa pöytäkirjasta säädetään lisäksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 28 §:ssä. Sen mukaan pöytäkirjaan on tehtävä merkintä muun muassa sellaisista seikoista, jotka estävät todistajaa tekemästä todistajan valaa taikka oikeuttavat tai velvoittavat todistajan kieltäytymään todistamasta taikka jotka saattavat vaikuttaa todistajan uskottavuuteen. Säännös liittyy ensisijaisesti todistajan kuulemisen suorittamiseen. Tämän vuoksi säännös ehdotetaan jätettäväksi myös pöytäkirjaamista koskevalta osalta mainittuun pykälään sisältyvänä erityissäännöksenä edelleen voimaan. Säännös koskee siten pöytäkirjan laatimista sekä riita- että rikosasioiden käsittelystä.

22 luku. Käräjäoikeuden pöytäkirja

1 §. Pykälän mukaan riita- ja rikosasian käsittelystä laaditaan käräjäoikeudessa pöytäkirja. Riita-asiassa pöytäkirja laaditaan sekä suullisessa valmistelussa että pääkäsittelyssä. Säännökset riita-asian käsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan merkittävistä tiedoista sisältyvät ehdotuksen 3—5 §:ään. Rikosasian käsittelystä laadittavasta pöytäkirjasta sisältyy säännös 14 §:ään.

Pykälän mukaan pöytäkirjan allekirjoittaa sen laatija. Laatija vastaisi siten pöytäkirjan sisällöstä. Säännös riita-asian pöytäkirjan tarkastamisesta sisältyy ehdotuksen 2 §:n 3 momenttiin.

Ehdotuksen 2 §:n 3 momentin mukaan pääsääntö riita-asiassa olisi, että pöytäkirjan laatii tuomioistuimen virkamies. Tuomioistuimen puheenjohtaja tai hänen määräämänsä tuomioistuimen lainoppinut jäsen laatisi pöytäkirjan ainoastaan, jos siihen on olemassa jokin erityinen syy.

Rikosasiassa pöytäkirjan edelleen laatisi tuomioistuimen puheenjohtaja tai jäsen. Estettä ei tietenkään ole sille, että rikosasiassa pöytäkirjan laatimisessa avustaa tuomioistuimen virkamies. Siitä huolimatta pöytäkirjan laatijana pidetään tuolloinkin tuomioistuimen puheenjohtajaa tai jäsentä.

Rikosasiassa ei vastuuta pöytäkirjan sisällöstä voida uskoa erilliselle pöytäkirjanpitäjälle sen vuoksi, että rikosasian käsittelyä ei kaikissa tilanteissa voida toimittaa keskitetysti. Tällöin asiassa annettava ratkaisu ainakin osittain perustuu aikaisemmasta käsittelystä laadittuun pöytäkirjaan. Kun rikosasiassa tuomiota ei ehdotuksen mukaan laadita erilliseksi asiakirjaksi, vaan se on edelleen pöytäkirjan osa, ehdotuksen mukaan rikosasiassa laadittavan pöytäkirjan allekirjoittaa ja siten sen sisällöstä vastaa käräjäoikeuden puheenjohtaja tai muu sen lainoppinut jäsen.

Riita-asian pöytäkirja

2 §. Pykälän 1 momentin mukaan pöytäkirja laaditaan jokaisesta riita-asiasta erikseen. Asia ja käsittelykerta yksilöidään diaarinumeron ja käsittelypäivän perusteella. Säännös vastaa alioikeuksissa nykyisin noudatettavaa käytäntöä.

Pykälän 2 momentti sisältää poikkeuksen säännöstä, jonka mukaan jokaisesta riita-asian

käsittelystä on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjan laatiminen asian käsittelystä on tarpeetonta esimerkiksi silloin, kun tuomioistuimien kehottaa kantajaa täydentämään hakemusta, sillä asiassa ei tuolloin toimiteta suullista käsittelyä. Pöytäkirjan laatiminen on tarpeetonta myös asiaa kirjallisesti valmisteltaessa, sillä asianosaisten välinen kirjelmien vaihto sisältää kaiken tarpeellisen tiedon. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan, että riita-asian käsittelystä ei tarvitse laatia pöytäkirjaa silloin, kun asiassa ei toimiteta suullista käsittelyä.

Silloin, kun pöytäkirjaa ei laadita, tulisi tarpeelliset tiedot ilmetä asiakirjavihkosta ja niitä koskevat merkinnät voitaisiin tehdä esimerkiksi päiväkirjaan. Riita-asiassa pidettävästä päiväkirjasta sisältyy säännös 13 §:ään.

Pykälän 3 momentti sisältää säännöksen pöytäkirjan laatijasta. Jotta riita-asian valmistelussa saataisiin mahdollisimman hyvin rajattua riitakysymykset ja jotta pääkäsittely voitaisiin toimittaa keskitetysti, tuomioistuimen on etenkin valmistelussa osallistuttava aktiivisesti asian selvittämiseen. Tämän vuoksi on tärkeää, että tuomioistuimen jäsenet, ja varsinkin sen puheenjohtaja, voivat mahdollisimman suuressa määrin keskittyä itse asian käsittelemiseen ja ratkaisemiseen. Sen vuoksi momentissa ehdotetaan, että pöytäkirjan laatii muu tuomioistuimen virkamies kuin sen jäsen.

Momentin nojalla pöytäkirjan voisi laatia esimerkiksi tuomioistuinharjoitteluaan suorittava notaari. Lainopillisen koulutuksen saaneen notaarin käyttäminen pöytäkirjanpitäjänä olisi usein perusteltua varsinkin riita-asian valmistelussa. Lisäksi pöytäkirjan voisi momentin mukaan laatia myös muu tehtävään määrätty virkamies. Yksinkertaisimmissa asioissa pöytäkirjan voisi siten laatia muukin kuin lainopillisen koulutuksen saanut henkilö. Kun pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan merkitään ehdotuksen mukaan vain varsin suppeat tiedot, voisi varsinkin erillisessä pääkäsittelyssä pöytäkirjanpitäjänä olla esimerkiksi joku kansliahenkilökuntaan kuuluva.

Puheenjohtaja tai hänen määräyksestään tuomioistuimen lainoppinut jäsen laatii momentin mukaan pöytäkirjan vain silloin, kun siihen on erityinen syy. Puheenjohtaja voisi pitää pöytäkirjaa esimerkiksi silloin, kun hän kanslia- tai istuntopaikkakunnan ulkopuolella toimittaa riita-asian valmistelun tai ottaa vastaan todistelua pääkäsittelyn ulkopuolella. Selaisessa tapauksessa saattaisi erityisen pöytäkirja-

janpitäjän käyttäminen aiheuttaa tarpeettomia kustannuksia ilman vastaavaa hyötyä. Lisäksi saattaa syntyä tilanteita, jolloin notaaria tai muuta virkamiestä ei saada pöytäkirjanpitäjäksi. Tällöin on tuomioistuimen toiminnan sujuvuuden vuoksi välttämätöntä, että puheenjohtaja pitää pöytäkirjaa.

Puheenjohtaja voisi määrätä tuomioistuimen jäsenen laatimaan pöytäkirjan esimerkiksi silloin, kun pöytäkirjan laatiminen asian laadusta johtuen on erityisen vaativaa tai kun asia käsitellään sellaisessa käräjäoikeuden täysilukuisessa kokoonpanossa, jossa on useampia lainoppineita jäseniä, eikä erityistä pöytäkirjanpitäjää ole saatavilla.

Jotta pöytäkirjaan tehtävät merkinnät olisivat oikeita ja mahdollisimman luotettavia, pöytäkirja tulisi laatia valmiiksi ja tarkastaa mahdollisimman pian käsittelyn toimittamisen jälkeen. Yksinkertaisissa asioissa pöytäkirja voidaan laatia valmiiksi jo käsittelyn kuluessa. Pöytäkirjan laatimista viivytyksettä valmiiksi myös laajoissa asioissa helpottaa osaltaan todistelutarkoituksessa annettujen suullisten lausumien äänittäminen.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuimen puheenjohtajan tai hänen määräämänsä lainoppineen jäsenen tulee tarkastaa pöytäkirja, jonka on laatinut muu kuin tuomioistuimen jäsen.

Riita-asian valmistelusta laadittavaan pöytäkirjaan tulee merkitä sellaiset tiedot, että asian pääkäsittely voidaan toimittaa keskitetysti. Valmistelusta laadittavalla pöytäkirjalla on erittäin tärkeä merkitys, sillä valmistelussa rajataan sekä pääkäsittelyssä että muutoksenhakutuomioistuimissa käsiteltävät kysymykset. Tämän vuoksi valmistelusta laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä tarkasti muun muassa asianosaisten vaatimukset ja ne seikat, joihin heidän vaatimuksensa välittömästi perustuvat. Toisaalta pöytäkirja on kuitenkin laadittava niin, että se ei muodostu tarpeettoman laajak-si. Tämän vuoksi on tärkeää, että pöytäkirjaaminen tapahtuu valmistelun puheenjohtajan ohjeiden mukaisesti ja että hän tarkastaa pöytäkirjan.

Kun pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan on tarpeen merkitä vain varsin suppeat tiedot ja kun suullinen todistelu äänitettäisiin ja kun erillisiä pääkäsittelyjä lisäksi tultaneen toimittamaan verrattain harvoin, ei pääkäsittelystä laaditun pöytäkirjan tarkastaminen

useimmissa tapauksissa aiheuttane kovin suurta työtä.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös pöytäkirjanpitäjän esteellisyttä koskeva säännös sellaisen pöytäkirjanpitäjän osalta, joka ei ole tuomioistuimen jäsen. Vaikka pöytäkirjanpitäjä ei olisikaan tuomioistuimen jäsen, asianmukaisena on pidettävä, että häntä koskee samat esteellisyssäännökset kuin tuomaria. Ehdotuksen mukaan hänen esteellisyydestään on soveltuvin osin voimassa, mitä tuomarin esteellisyydestä on 13 luvun 1 §:ssä säädetty. Sen lisäksi pöytäkirjanpitäjä on virkavelvollisuutensa mukaisesti esimerkiksi vaitiolovelvollinen siitä, mitä päätösneuvottelun aikana tuomioistuimessa on tullut ilmi.

3 §. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöksiä siitä, mitä tietoja pöytäkirjaan on merkittävä. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan nyt otettavaksi tätä koskeva säännös. Pykälä koskee sekä riita-asian valmistelusta että pääkäsittelystä laadittavaa pöytäkirjaa, joissa on siis aina oltava pykälässä mainitut tiedot menettelyn kulusta.

Momentin 1 ja 2 kohdan mukaan pöytäkirjaan on merkittävä tuomioistuin ja käsittelypäivä sekä asian käsittelyyn osallistuneiden tuomioistuimen jäsenten sekä pöytäkirjan laatijan nimet. Tuomioistuimen jäsenten merkitseminen on välttämätöntä, jotta mahdollisimman yksinkertaisella tavalla voidaan varmistaa siitä, etteivät he vaihdu kesken pääkäsittelyn ja että valmistelun toimittanut tuomari osallistuu myös asiassa toimitettavaan pääkäsittelyyn.

Momentin 3 kohdan mukaan pöytäkirjaan on aina merkittävä asianosaiset ja kuultavaksi kutsutut, kuten esimerkiksi holhoojat, sekä heidän saapuvillaolonsa.

Momentin 4, 5 ja 6 kohdan mukaan pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä asianosaisten asiamiehet ja avustajat, asia sekä suljetun käsittelyn syy.

Pykälän 2 momentti sisältää viittaussäännöksen 24 luvun 24 §:ään. Mainittu pykälä sisältää säännöksen siitä, milloin päätös otetaan pöytäkirjaan ja milloin se laaditaan erilliseksi asiakirjaksi.

4 §. Riita-asian valmistelun tarkoituksena on selvittää, mitkä kysymykset asiassa ovat riittäviä ja missä määrin todistelu asiassa siten on tarpeen sekä valmistella sen vastaanottaminen. Lisäksi mahdolliset oikeudenkäyntiväitteet on esitettävä jo valmistelussa. Kun valmistelu on

suullinen ja kun asianosaisen mahdollisuudet muuttaa valmistelussa esittämäänsä lausumia ovat pääkäsittelyssä rajoitetut, on pääkäsittelyn johtamiseksi välttämätöntä, että valmistelussa laaditaan pöytäkirja, johon merkitään tarkat tiedot valmistelusta. Myös asianosaiset saattavat tarvita valmistelusta laadittavaa pöytäkirjaa, valmistautuessaan ajamaan asiaansa pääkäsittelyssä. Erittäin tärkeä merkitys valmistelusta laadittavalla pöytäkirjalla on silloin, kun valmistelun ja pääkäsittelyn toimitamisen välillä on ehtinyt kulua pitempi aika tai kun valmistelun toimittanut tuomari ei poikkeuksellisesti voi osallistua asiassa toimitettavaan pääkäsittelyyn.

Valmistelusta laadittavaan pöytäkirjaan on *1 momentin 1 kohdan* mukaan merkittävä asiaa esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset. Kohta koskee ensinnäkin asianosaisten esittämiä vaatimuksia ja niihin annettuja vastauksia. Niiden merkitseminen on välttämätöntä, koska ne rajaavat oikeudenkäynnissä ratkaistavat kysymykset ja koska asianosaisen mahdollisuudet muuttaa vaatimuksiaan pääkäsittelyssä ovat rajoitetut.

Asiassa esitettyjen vaatimusten lisäksi pöytäkirjaan on pykälän nojalla merkittävä myös kanteen peruuttaminen ja siitä luopuminen sekä sen myöntäminen. Kanteen peruuttaminen merkitsee sitä, että asianosainen ei sillä kertaa vaadi kanteen käsittelyä ja että lausunnon antaminen tältä osin raukeaa, jollei vastapuoli vaadi asian käsittelyä. Luopuminen samoin kuin myöntäminen on puolestaan asianosaisen ilmoitus, että hän kokonaan tai osittain hyväksyy vastapuolen vaatimuksen ja että tuomioistuin tältä osin voi antaa vaatimuksen mukaisen tuomion. Lisäksi pöytäkirjaan tulee merkitä kanteessa esitetyn vaatimuksen kiistäminen. Kiistämisellä tarkoitetaan vastaajan ilmoitusta siitä, miltä osin hän vastustaa kanteen vaatimusta. Myös vaatimusten ja vastauksen muutokset on merkittävä pöytäkirjaan.

Pöytäkirjaan on merkittävä myös asianosaisten esittämät väitteet. Siten esimerkiksi oikeudenkäynnin edellytyksiä koskevat väitteet on merkittävä pöytäkirjaan.

Kohta koskee lisäksi myös muiden kuin asianosaisten esittämien vaatimusten merkitsemistä pöytäkirjaan. Näistä voidaan esimerkiksi mainita väliintulijan ja kuultavaksi kutsutun holhoojan asiassa esittämät vaatimukset. Pöytäkirjaan tulisi luonnollisesti merkitä myös asianosaisten näihin esittämät vastaukset.

Momentin 2 kohdan mukaan pöytäkirjaan on merkittävä ne seikat, joihin asianosaiset perustavat vaatimuksensa, sekä vastapuolen lausunto niistä. Pöytäkirjaan on merkittävä momentin nojalla ne oikeustositseikat, joihin vaatimus perustuu. *Oikeustositseikalla* tarkoitetaan seikkaa, jolla on välitön merkitys vaaditun oikeusseuraamuksen kannalta. Oikeustositseikkoja velkomisasiassa ovat esimerkiksi velkasuhteen syntyminen ja velan erääntyminen.

Oikeustositseikkojen esittäminen ja merkitseminen valmistelusta laadittavaan pöytäkirjaan on välttämätöntä, jotta asian riitaiset ja riidattomat kysymykset voidaan erottaa toisistaan. Vaatimusten perusteeksi esitettyjen oikeustositseikkojen merkitseminen tarkoin pöytäkirjaan on tärkeää myös siitä syystä, että asiassa, jossa sovinto on sallittu, asianosainen ei pääkäsittelyssä yleensä saa vedota sellaiseen oikeustositseikkaan, johon hän ei ole vedonnut valmistelussa. Niiden valossa joudutaan lisäksi harkitsemaan muun muassa asiassa mahdollisesti myöhemmin tapahtuvan kanteen muuttamisen tai täydentämisen sallittavuutta.

Lisäksi pöytäkirjasta on käytävä ilmi lyhyt selostus niistä todistustositseikoista, joihin asianosainen vetoaa vaatimuksensa tueksi. *Todistustositseikoilla* tarkoitetaan seikkoja, joiden avulla voidaan tehdä päätelmiä oikeustositseikkojen olemassaolosta. Valmistelun pöytäkirja tulisi vaatimusten ja niiden perusteina olevien seikkojen osalta laatia siten, että siitä käy ilmi, mistä vaatimuksista ja seikoista asianosaiset ovat samaa ja mistä eri mieltä. Niinpä esimerkiksi irtaimen kauppakirja on todistustositseikka siitä oikeustositseikasta, että kauppa on tehty.

Valmistelussa on tärkeää selvittää myös se, mitä todisteita asianosaiset tulevat esittämään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Kun lisäksi asiassa, jossa sovinto on sallittu, asianosainen ei pääkäsittelyssä yleensä saa esittää sellaista todistelua, jota hän ei ole ilmoittanut valmistelussa, on välttämätöntä, että esitettävästä todistelusta tehdään merkintä myös pöytäkirjaan. Tästä ehdotetaan säädettäväksi *momentin 3 kohdassa*.

Kohdan mukaan pöytäkirjaan on merkittävä tiedot sekä suullisesta että kirjallisesta todisteesta ja todisteena käytettävästä esineestä. Todisteiden sisältöä ei luonnollisestikaan tarvitse merkitä pöytäkirjaan. Ilmoitetusta todistajasta on pöytäkirjaan merkittävä nimi, am-

matti ja osoite, jotta tuomioistuin voi kutsua todistajan asiassa toimitettavaan käsittelyyn.

Kirjallisia todisteita, jotka riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyyn uudistamista koskevan ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 22 §:n 1 momentin mukaan on esitettävä valmistelussa, ei sisällytetä pöytäkirjaan, vaan ne liitetään jokaisesta asiasta erikseen 12 §:n mukaan muodostettavaan asiakirjavihkoon. Asiakirjavihkoon liitettävät asiakirjat on lueteloitava pöytäkirjassa tai silloin, kun pöytäkirjaa ei laadita, päiväkirjassa tai muualla asiakirjavihkossa siten, että ne on asiakirjavihkosta löydettävissä. Pöytäkirjasta tai muualta asiakirjavihkosta taikka asiakirjasta tulee ilmetä asiakirjan antajan lisäksi asiakirjojen antamisjärjestys silloin, kun sillä on asian käsittelyn kannalta merkitystä.

Momentin 4 kohdan mukaan valmistelussa laadittavaan pöytäkirjaan on lisäksi merkittävä muu pääkäsitteilyn toimittamisen kannalta tarpeellinen seikka. Tällä tarkoitetaan seikkaa, joka tulee ottaa huomioon pääkäsitteilyä ja sen ulkoista kulkua järjestettäessä. Tällaisesta seikasta voidaan esimerkkinä mainita eri kysymysten erottaminen erikseen käsiteltäviksi tai järjestys, missä todistajia tulisi kuulla.

Silloin, kun edellä selostetut tiedot sisältyvät asianosaisten tuomioistuimelle toimittamaan hakemukseen tai kirjalliseen vastaukseen tai suullisen valmistelun aikana asianosaisten pyydettynä kirjalliseen lausumaan taikka asiassa aikaisemmin laadittuun pöytäkirjaan, on tarpeetonta, että ne pöytäkirjataan toistamiseen. Tällöin riittää, kun pöytäkirjassa vain viitataan kirjelmään tai asiassa aikaisemmin laadittuun pöytäkirjaan.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädetäväksi, että muusta pääkäsitteilyn ulkopuolella tapahtuvasta käsitteilystä laaditaan pöytäkirja noudattaen soveltuvien osin, mitä suullisen valmistelun pöytäkirjasta on säädetty. Momentti koskee pöytäkirjan laatimista esimerkiksi käsitteilyssä, jossa tuomioistuin pääkäsitteilyn ulkopuolella ottaa vastaan todistelua tai joka toimitetaan 24 luvun 21 §:ssä tarkoitettua tuomion täydentämistä varten tai jossa erillisenä asiana käsitellään oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa erikseen säädettyä ehdotettua turvaamistointa koskevaa hakemusta.

5 §. Pykälä koskee pääkäsitteilyä laadittavaa pöytäkirjaa. Erillisessä pääkäsitteilyssä asia käsitellään kokonaisuudessaan ja jo valmistelussa esitetyt asian riitaisia kysymyksiä koske-

vat lausumat on esitettävä uudelleen pääkäsitteilyssä. Todistelu otetaan vastaan vasta pääkäsitteilyssä ja sen jälkeen asianosaisten on esitettävä loppulausuntonsa. Kun erillinen pääkäsitteily siten on aivan itsenäinen käsitteily, pöytäkirjan laatiminen myös pääkäsitteilystä on tarpeen.

Pääkäsitteily on suullinen ja siinä asianosaiset esittävät oikeudenkäyntiaineistonsa suoraan asian ratkaiseville tuomioistuimen jäsenille yhdessä ainoassa käsitteilyssä, jota vain poikkeustapauksissa saadaan lykät. Tuomioissa ei saada ottaa huomioon muuta kuin mitä tässä käsitteilyssä on esitetty eikä tuomiota saa antaa kuin sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on osallistunut asian käsitteilyyn koko pääkäsitteilyn ajan. Pöytäkirjaa ei tällöin tarvita päätöksenteon perustaksi, vaan sillä saattaa olla merkitystä lähinnä vain silloin, kun tuomioistuimen ratkaisuun haetaan muutosta. Osa pääkäsitteilyssä esitettävästä oikeudenkäyntiaineistosta on lisäksi sellaista, että se on kirjattava asiassa annettavaan tuomioon, joka 24 luvun 18 §:n mukaan on laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Näiden syiden vuoksi pöytäkirjaan tarvitsee pääkäsitteilyä merkitä huomattavasti suppeammat tiedot kuin valmistelusta tai nykyisin riita-asian käsitteilyä laadittavaan pöytäkirjaan.

Pykälän mukaan pääkäsitteilyn pöytäkirjaan tulee merkitä asian käsitteilyn kannalta tarpeelliset tiedot. Esimerkiksi se, että asianosaisten oikeudenkäyntiavustaja tai -asiamies on vaihtunut tai että käsitteily on toimitettu asianosaisten poissaolosta huolimatta, tulisi lyhyesti merkitä pöytäkirjaan. Käsitteilyn kannalta tarpeellinen tieto voi olla myös se, missä vaiheessa oikeudenkäyntiväite on esitetty.

Pykälän 1 kohdan mukaan pöytäkirjaan on merkittävä asiassa esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset, koska ne rajaavat pääkäsitteilyssä käsiteltävät kysymykset. Pöytäkirjaan on tämän kohdan mukaan asianosaisten esittämien vaatimusten lisäksi merkittävä esimerkiksi väliintulijan esittämät vaatimukset sekä todistajan esittämät korvausvaatimukset ja asianosaisten vastaukset vaatimuksiin. Edellä 4 §:n 1 kohdan perusteluissa on selostettu, mitä vaatimuksella, väitteellä, myöntämisellä ja kiistämisellä tarkoitetaan.

Silloin kun pääkäsitteilyn pöytäkirjaan 1 kohdan mukaan merkittävät tiedot sisältyvät jo valmistelusta laadittuun pöytäkirjaan, on riittävää, että siihen ainoastaan viitataan pää-

käsittelyn pöytäkirjassa. Tämä ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että pääkäsittelyssä asianosaiset esittäisivät vaatimuksensa vain viittamalla valmistelussa esitettyihin vaatimuksiin, vaan vaatimukset on pääkäsittelyssä esitettävä nimenomaisesti uudelleen.

Momentin 2 kohdan mukaan myös pääkäsittelystä laadittuun pöytäkirjaan on merkittävät ne seikat, joihin asianosainen perustaa vaatimuksensa, sekä vastapuolen lausunto niistä. Pöytäkirjaan on merkittävä momentin nojalla ne oikeustositseikat, joihin vaatimus perustuu. *Oikeustositseikalla* tarkoitetaan kuten edellä 4 §:n 1 momentin 2 kohdalla on selostettu, seikkaa, jolla on välitön merkitys vaaditun oikeusseuraamuksen kannalta. Oikeustositseikkoja velkomisasiassa ovat esimerkiksi velkasuhteen syntyminen ja velan erääntyminen.

Silloin kun pääkäsittelyn pöytäkirjaan 2 kohdan mukaan merkittävät tiedot sisältyvät jo valmistelusta laadittuun pöytäkirjaan, on riittävää, että niihin ainoastaan viitataan pääkäsittelyn pöytäkirjassa. Jos ne oikeustositseikat, joihin asianosainen perustaa vaatimuksensa, eroavat valmistelussa esitetyistä, tulisi niistä ottaa merkintä pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan. Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 9 §:n mukaan määräytyy se, milloin asiassa, jossa sovinto on sallittu, seikka, johon ei ole vedottu valmistelussa, voidaan ottaa huomioon pääkäsittelyssä.

Kun tuomioistuin voi perustaa ratkaisunsa myös asiassa, jossa sovinto on sallittu, sellaiseenkin todistustositseikkaan, johon ei ole vedottu, ei asianosaisen sellaista seikkaa koskevaa lausumaa momentin nojalla tule merkitä pääkäsittelyn pöytäkirjaan. Asiasta laadittavasta tuomiosta sen sijaan käy ilmi myös se, mihin todistustositseikkaan ratkaisu perustuu.

Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan on luonnollisesti merkittävä siinä esitetyt todisteet. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 3 kohdassa. Sen mukaan pöytäkirjaan on merkittävä todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuullut henkilöt, kuten esimerkiksi asianosainen silloin, kun häntä on kuultu todistelutaroituksessa. Heidän kertomustensa tallentamisesta ehdotetaan säädettäväksi 6 §:ssä.

Kohdan mukaan pöytäkirjaan on merkittävä myös muut todisteet. Siten asiassa esitettyjen kirjallisten todisteiden on käytävä ilmi pöytäkirjasta. Muuna todisteena voi kyseeseen lisäksi tulla esimerkiksi katsastettava esine. Se, mitä

edellä 4 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteluissa on selostettu asiakirjan liittämisestä asiakirjavihkoon ja merkinnän tekemisestä pöytäkirjaan, koskee myös pääkäsittelyä.

Myös valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsittelyssä laadittavasta pöytäkirjasta on ilmentävä pykälässä mainitut tiedot. Koska suullisen valmistelun viimeisessä istunnossa esitetyn katsotaan tapahtuneen myös pääkäsittelyssä, joka monesti tultaneen toimittamaan samassa oikeudenkäyntitilaisuudessa, riittänee käytännössä usein, että pöytäkirjassa vain viitataan siihen, mitä valmistelun viimeisessä istunnossa on esitetty.

6 §. Pykälä koskee asiassa esitettävän suullisen todistelun pöytäkirjaamista. Todistelu otetaan vastaan vasta pääkäsittelyssä. Eräissä poikkeustapauksissa todistelua voidaan kuitenkin ottaa vastaan jo valmistelussa tai muutoin pääkäsittelyn ulkopuolella tapahtuvassa käsittelyssä. Siten pykälä saattaa tulla sovellettavaksi kaikissa käsittelyn vaiheissa.

Kun suullisessa ja keskitetyssä pääkäsittelyssä asia ratkaistaan välittömästi vain siinä tehtyjen havaintojen nojalla, ei todistelun pöytäkirjaaminen, kuten nykyään, ole tarpeen asian ratkaisemista varten. Laajassa ja vaikeassa asiassa voi suullisen todistelun tallentaminen kuitenkin keskitetyssä ja välittömässä pääkäsittelyssäkin olla tarpeen muistin tueksi esimerkiksi silloin, kun tuomion perusteluissa arvioidaan asiassa esitettyä näyttöä.

Suullisen todistelun tallentaminen on tarpeen myös sen varalta, että tuomioistuimen ratkaisuun haetaan muutosta. Tällöin muutoksenhakutuomioistuin voi tutkia, onko alioikeus arvioinut näytön väärin ja harkita sitä, onko todistelun vastaanottaminen uudelleen muutoksenhakutuomioistuimessa tarpeen. Suullisen todistelun tallentaminen on välttämätöntä myös silloin, kun se riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 a §:n mukaisesti otetaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella eikä sitä voida ottaa vastaan uudelleen pääkäsittelyssä.

Voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren mukaan suullinen todistelu tallennetaan yleensä siten, että todistajaa kuulusteleva puheenjohtaja tekee yhteenvedon todistajan kertomasta ja merkitsee sen pöytäkirjaan sekä tiedustelee sen jälkeen todistajalta, onko hänen kertomuksensa oikein ymmärretty. Käytännössä menetellään myös siten, että puheenjohtajan sanelema

yhteenvedon äänitetään suoraan istunnon aikana. Lisäksi joissakin tuomioistuimissa todistajien kuulustelu äänitetään sellaisenaan.

Harkittaessa sitä, miten todistajan lausuman pöytäkirjaamisen tulisi tapahtua, tulee kiinnittää huomiota siihen, mihin tallennettua todistajan kertomusta tarvitaan. Kuten edellä on todettu, on tarkasti ja mahdollisimman luotettavalla tavalla tallennetulla suullisella todistelulla tärkeä merkitys esimerkiksi asiaa muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltäessä tai kun todistajaa joudutaan kuulustelemaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, että käsittelyn pääpaino olisi asian ratkaisemisessa eikä pöytäkirjan laatimisessa.

Jotta todistajan ja asiantuntijan sekä muun todistelutarkoituksessa kuullun henkilön lausuma tulisi mahdollisimman luotettavasti tallennetuksi ja tallentaminen viivyttäisi asian käsittelyä mahdollisimman vähän, ehdotetaan pykälän 1 momentissa pääsäännöksi, että todistajan ja muun momentissa mainitun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Äänite säilytettäisiin asiakirjavihkon yhteydessä tai äänitteiden säilyttämiselle erikseen varatussa paikassa. Pöytäkirjassa olisi vain viittaus äänitteeseen.

Jotta äänittämällä tapahtuvasta oikeudenkäyntiaineiston tallentamisesta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty, tulee tuomioistuimen johtaa oikeudenkäyntiä keskitetysti ja täsmällisesti. Jotta kuulustelusta saisi mahdollisimman luotettavan käsityksen myös jälkepäin, tulisi kuulusteltavan lausumien lisäksi äänittää myös ne kysymykset, joihin kuulusteltava on vastannut. Tuomioistuimen on valvottava, että todistaja kertoo vain oleellisesti asiaan vaikuttavia seikkoja. Jos äänite asiaan vaikuttamattomien lausumien vuoksi muodostuu kovin laajaksi, siitä saatava hyöty vähenee, kun asiaan vaikuttavien seikkojen löytäminen äänitteeltä vaikeutuu.

Käytännössä saattaa syntyä sellaisia tilanteita, ettei lausumaa esimerkiksi äänityslaitteen teknisestä viasta johtuen voida äänittää. Tuolloin lausuma on momentin mukaan merkittävä pöytäkirjaan. Suullinen lausuma voi kuitenkin tiivistettynä tai muutoin toisenlaiseen kieliasuun saatettuna tulla sisällöltään väärin kirjatuksi, vaikka kuultu henkilö voisikin itse tarkastaa kirjatun lausuman. Hän voi esimerkiksi ymmärtää lausumastaan tehdyn yhteenvedon toisella tavalla kuin lausuman kirjaaja taikka

jostain syystä hän ei joko osaa tai halua kiinnittää seikkaan huomiota.

Jotta suullinen lausuma voitaisiin mahdollisimman luotettavasti tallentaa silloinkin, kun sen äänittäminen ei ole mahdollista, momentissa ehdotetaan, että lausuman sisältö on merkittävä pöytäkirjaan sanatarkasti. Tämä tarkoittaa sitä, että lausumasta ei saa tehdä yhteenvedoa tai muuttaa siinä käytettyjä lausuman sisällön kannalta merkityksellisiä sanoja, vaan lausuma on sellaisenaan merkittävä pöytäkirjaan. Ainoastaan selvät toistot ja muut asian käsittelylle ja ratkaisemiselle selvästi täysin merkityksettömät seikat voidaan jättää pois.

Silloin kun lausuman tallentamisen luotettavuus ei lausuman lyhyiden vuoksi edellytä äänittämistä, äänittäminen ei ole tarpeen. Pykälän 2 momentissa ehdotetaan tämän vuoksi säädettäväksi, että lausuma on tällöin tarkoin merkittävä pöytäkirjaan. Ainoastaan joitakin kielellisiä ja muodollisia korjauksia olisi mahdollista tehdä. Pöytäkirjaan tulisi kuulusteltavan lausumien lisäksi merkitä myös ne kysymykset, jotka hänelle on esitetty.

Momentin mukaan pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty oikein. Näin on meneteltävä ainoastaan, kun lausuma käsiteltävänä olevan 2 momentin nojalla on merkitty pöytäkirjaan. Jos kertomus asiassa kuullun mielestä on kirjattu väärin, on pöytäkirjaan merkitty suullinen lausuma korjattava, jos huomautus on aiheellinen. Myös sellainen huomautus, joka ei anna aihetta muutokseen, olisi momentin nojalla merkittävä pöytäkirjaan. Tältä osin momentin säännös vastaa 17 luvun voimassa olevaa, tässä esityksessä kumottavaksi ehdotettua 35 §:ää.

Silloin kun lausuma on äänitetty tai sanatarkasti merkitty pöytäkirjaan, tarvetta kertomuksen oikeellisuuden tarkistamiseen ei ole. Milloin todistaja kuitenkin pyytää, äänite voidaan antaa todistajan kuunneltavaksi, jollei tuomioistuin pidä sitä aiheettomana.

7 §. Myös tämä pykälä koskee asiassa vastaanotettavan todistelun pöytäkirjaamista. Pykälän mukaan pöytäkirjaan on merkittävä tuomioistuimen katselmusta toimittaessaan tehdyt havainnot. Katselmusta toimitettaessa tehtyjen havaintojen pöytäkirjaaminen on välttämätöntä varsinkin silloin, kun katselmusta ei voida toimittaa pääkäsittelyssä, vaan se riittäisi asian oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista

koskevan ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säännellyin edellytyksin toimitetaan pääkäsittelyn ulkopuolella, sillä tuolloin tehtyjen havaintojen pöytäkirjaamisella on merkitystä asiaa pääkäsittelyssä käsiteltäessä ja ratkaistaessa.

Katselmuksessa tehtyt havainnot on pykälän mukaan merkittävä pöytäkirjaan myös silloin, kun katselmus toimitetaan pääkäsittelyssä, vaikka siinä tehtyjen havaintojen pöytäkirjaaminen ei olekaan tarpeen ratkaisun antamista varten ja vaikka katselmushavainnot eräissä tapauksissa onkin syytä asiaan vaikuttavilta osiltaan selostaa tuomion perusteluissa. Tämä on tarpeen erityisesti sen varalta, että jos tuomioistuimen ratkaisuun haetaan muutosta, muutoksenhakutuomioistuim voi, toimittamatta itse katselmusta, tarvittaessa tutkia, onko alioikeus arvioinut asiassa esitetyn näytön oikein.

8 §. Jotta tuomioistuimen jäsenet pöytäkirjaamisen sijasta voisivat keskittyä itse asian käsittelemiseen ja jotta pääkäsittelystä myös käytännössä voisi muodostua keskitetty ja välitön käsittely, jossa huomio kiinnittyisi itse asian ratkaisemiseen, pöytäkirjaan tulisi merkitä vain käsittelyn kannalta välttämättömät tiedot. Tämän vuoksi pykälässä ehdotetaan, että pöytäkirjaan ei saa ilman erityistä syytä merkitä muita kuin 3—7 §:ssä mainittuja tietoja. Pöytäkirjaan ei pykälän nojalla saisi merkitä esimerkiksi asianosaisten tai heidän asiamiestensä taikka avustajiensa kanteen oikeudellista kehittelyä. Oikeudellisella kehittelyllä tässä yhteydessä tarkoitetaan asianosaisen esittämiä oikeudellisia näkökohtia esimerkiksi oikeuskysymyksen tai todistelun osalta.

Pääkäsittelystä laadittavaan pöytäkirjaan ei ole syytä merkitä myöskään sitä, kuinka asianosaiset perustelevat vaatimuksensa ja mitä he lausuvat vastapuolen esittämien perusteluiden johdosta, eikä heidän esittämiensä loppulausumien sisältöä. Tämä ei tietenkään estä sitä, että tuomioistuimen jäsenet tekevät näistä itselleen muistiinpanoja tuomion laatimista varten siinä tapauksessa, kuin he pitävät sitä tarpeellisenä. Tämä saattaa joskus laajoissa ja vaikeissa asioissa olla jopa välttämätöntä. Estettä ei ole myöskään sille, että asianosaisten lausumat äänitetään 6 §:ssä säädetyllä tavalla. Tuolloin äänitteet eivät kuitenkaan kuulu pöytäkirjaan eikä niitä myöskään tarvitse säilyttää 11 §:ssä säädettyä määräaikaa.

Kirjallisten todisteiden sisältöä ei, kuten edellä on todettu, merkitä pöytäkirjaan, vaan kirjalliset todisteet liitetään asiassa muodostettavaan asiakirjavihkoon. Erityinen syy merkitä todisteen sisältö pöytäkirjaan on kuitenkin olemassa silloin, kun todisteena esitettävää asiakirjaa ei riitä asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla voida esittää pääkäsittelyssä eikä liittää asiakirjavihkoon.

9 §. Pykälä sisältää säännöksen äänitteen toimittamisesta muutoksenhakutuomioistuimen kuunneltavaksi. Äänite olisi hankittava kuunneltavaksi aina, kun sitä asian käsittelyn kannalta on pidettävä tarpeellisenä.

Alemmassa tuomioistuimessa esitetyn selvityksen tutkiminen muutoksenhakutuomioistuimessa tapahtuisi ensisijaisesti kuuntelemalla äänite ja vasta toissijaisesti ottamalla selko kirjalliseen muotoon saatetusta lausumasta. Äänitteestä saa paremman kuvan asiassa esitetystä selvityksestä kuin kirjalliseen muotoon saatetusta lausumasta, sillä ainoastaan äänitteessä tulevat esiin käytetyt äänenpainot ja -vivahteet. Lisäksi muutoksenhakutuomioistuimella on mahdollisuus järjestää suullinen käsittely. Säännökset suullisesta käsittelystä sisältyvät 26 ja 30 lukuun.

Tarpeellista äänitteen hankkiminen muutoksenhakutuomioistuimessa kuunneltavaksi saatetaan olla esimerkiksi silloin, kun muutoksenhakemuksessa väitetään, että esitetty selvitys on arvioitu alioikeudessa väärin. Tällaisen väitteen täytyy olla yksilöity. Äänitettä ei väitteistä huolimatta tarvitse hankkia kuunneltavaksi, jos äänitteen kuunteleminen on ilmeisen tarpeetonta esimerkiksi sen vuoksi, että sillä selviytyksellä, jota äänite koskee, ei ole vaikutusta asian ratkaisuun.

10 §. Pykälä sisältää säännöksen siitä, milloin äänitetty lausuma on saatettava kirjalliseen muotoon. Yksi vaihtoehto olisi, että näin tehtäisiin aina. Nykyisin äänitetty lausuma saatetaan aina kirjalliseen muotoon siten, että se kirjataan joko sellaisenaan tai siitä pyritään poistamaan kaikki asiaan vaikuttamaton ja muokkaamaan lausuma ytimekkääseen muotoon. Kummastakin tavasta aiheutuu tuomioistuimelle paljon lisätyötä. Tällainen järjestelmä ei siten myöskään edistäisi tuomioistuimen työn painopisteen siirtämistä pöytäkirjaamisesta itse asian käsittelyyn, ratkaisemiseen ja ratkaisun perustelemiseen. Lisäksi varsinkin niissä

asioissa, joissa tuomioistuimen ratkaisuun ei haeta muutosta, kirjalliseen muotoon saatetulla lausumalla on myöhemmin vain erittäin poikkeuksellisesti merkitystä.

Toinen vaihtoehto olisi, että äänitetty lausuma saatettaisiin kirjalliseen muotoon aina, kun tuomioistuimen ratkaisuun haetaan muutosta. Muutoksenhakuasiassa ei kuitenkaan välttämättä aina ole riitaa asiassa esitetystä selvityksestä. Muutoksenhakemusta ei myöskään aina oteta tutkittavaksi. Kun ehdotettavan 9 §:n mukaan muutoksenhakutuomioistuimen on lisäksi tarvittaessa otettava selko alemmassa tuomioistuimessa esitetystä selvityksestä kuuntelemalla äänite, tarvetta aina saattaa äänite kirjalliseen muotoon ei muutoksenhakutapauksissaakaan ole.

Ehdotuksessa onkin katsottu riittäväksi, että lausuma on saatettava kirjalliseen muotoon vain, jos asiaa käsitellyt tuomioistuin tai muutoksenhakutuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi. Jos asianosainen tai joku muu pyytää saada lausuman kirjallisena, äänitteestä pykälän nojalla voidaan valmistaa jäljennös tai se voidaan saattaa kirjalliseen muotoon. Tässä tapauksessa käräjäoikeus voisi siis itse ratkaista, annetaanko äänitteestä jäljennös vai saatetaanko se kirjalliseen muotoon. Vaikka pykälään ei sisälly siitä nimenomaista säännöstä, tuomioistuin voi järjestää lisäksi asianosaiselle tilaisuuden äänitteen kuuntelemiseen tuomioistuimessa silloin, kun se käytännössä on mahdollista.

Pykälän mukaan lausuma on sellaisenaan saatettava kirjalliseen muotoon. Tällöin tulee tosin mukaan jossain määrin asiaan vaikuttamattomia lausumia ja joskus sellaisen kertomuksen lukeminen saattaa olla työlästä. Tällaista menettelyä on kuitenkin pidettävä luotettavampana kuin sitä, että lausumia muokattaisiin niitä kirjalliseen muotoon saatettaessa.

Äänitteen jäljentämisestä tai kirjalliseen muotoon saattamisesta perittävistä maksuista säädetään erikseen alioikeusuudistuksen voimaantuloa koskevan lainsäädännön yhteydessä. Säännökset tästä tulisivat sisältymään asetukseen, jolla muutettaisiin yleisen alioikeuden, maistraatin ja julkisen notaarin suoritteista perittävistä maksuista annettua asetusta (290/87). Äänitteen saattamisesta kirjalliseen muotoon voitaisiin määrätä perittäväksi suurompi maksu kuin sen jäljentämisestä äänitalenteelta toiselle.

11 §. Pykälä sisältää säännöksen äänitteen säilyttämisestä. Äänitteen säilyttäminen voitaisiin järjestää siten, että se säilytettäisiin aina pysyvästi tai se säilytettäisiin pysyvästi vain silloin, kun sitä ei ole saatettu kirjalliseen muotoon, taikka se säilytettäisiin vain tietyn määräajan.

Kaikkien äänitteiden säilyttäminen pysyvästi tulisi nykyisin käytössä olevin menetelmin kuitenkin huomattavan kalliiksi. Mahdollisuutta hävittää äänite sen jälkeen, kun se on saatettu kirjalliseen muotoon, ei myöskään voida aina pitää hyvänä vaihtoehtona, sillä joskus saattaa olla tarpeen tarkastaa, onko äänitetty lausuma saatettu oikein kirjalliseen muotoon.

Äänitteiden säilyttämistä harkittaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että asiassa esitetty selvitys tulisi ehdotuksen mukaan asiaan vaikuttavilta osin arvioiduksi tuomioissa. Tuomioistuimen tulisi näet muutettavaksi ehdotetun 24 luvun 15 §:n mukaan tuomion perusteluissa selostaa, mistä syystä se on katsonut riittaisen seikan tulleen näytetyksi.

Yleisimmin äänitetä tarvittaisiin muutoksenhakuasian käsittelyssä. Poikkeuksellisesti äänitetä saatettaisiin tarvita myös silloin, kun on kysymys tuomion purkamisesta tai kantelun ratkaisemisesta. Lisäksi äänitetä saatetaan tarvita sen selvittämiseksi, onko todistaja tai asiantuntija kertonut totuudenvastaisesti.

Pykälässä ehdotetaan, että äänitteitä on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan sen jälkeen, kun asiassa annettu ratkaisu sai lainvoiman. Ehdotusta valmisteltaessa on ajateltu viimeistään tässä ajassa ilmenevän muun mahdollisen tarpeen saada selkoa äänitteen sisällöstä. Äänitetä on säilytettävä pykälässä mainittu määräaika silloinkin, kun se on saatettu kirjalliseen muotoon.

Pykälässä säädetty määräaika olisi kuitenkin vain vähimmäisaika. Jos ilmenee erityistä tarvetta, tuomioistuin voisi säilyttää äänitteen kauemminkin. Näin voitaisiin menetellä esimerkiksi silloin, kun asiassa on vireillä kantelu tai kun äänitetä tarvitaan toisen asian käsitelyssä.

12 §. Pykälä koskee asian käsittelystä muodostettavaa asiakirjavihkoa. Pöytäkirja on ehdotuksen 2 §:n 1 momentin mukaan laadittava jokaisesta asiasta erikseen. Ehdotuksen mukaan kirjallista oikeudenkäyntiaineistoa ei sisällytetä pöytäkirjaan, vaan se liitetään jokaisesta asiasta erikseen muodostettavaan asiakirjavihkoon. Siihen liitettäisiin myös jäljennös

tuomiosta tai päätöksestä, joka laaditaan erikseen. Asiakirjavihkoon liitetyn kirjelmän tai muun asiakirjan sisältöä ei toisteta pöytäkirjassa. Ehdotuksen 4 ja 5 §:n mukaan pöytäkirjassa on kuitenkin viitattava asiakirjavihkoon liitettyyn asiakirjaan.

Muutoksenhakuasiaa käsitellessään hovioikeus saattaa tarvita lähes kaiken alioikeudessa kertyneen oikeudenkäyntiaineiston. Jos alioikeuden ratkaisuun haetaan muutosta, olisi asiakirjavihko toimitettava virkateitse alioikeudesta hovioikeuteen. Säännös tästä sisältyy muutettavaksi ehdotettuun 25 luvun 21 §:ään. Muutoksenhakua hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen koskevan 30 luvun 8 §:n mukaan hovioikeus lähettää vastaavasti asiakirjavihkon korkeimmalle oikeudelle. Silloin kun alkupeleistä asiakirjavihkoa vielä tarvitaan asiaa käsittelevässä tuomioistuimessa esimerkiksi sen vuoksi, että asia on siellä vasta osittain ratkaistu, muutoksenhakutuomioistuimeen olisi lähetettävä jäljennös asiakirjavihkosta.

13 §. Nykyisin alioikeudessaakin on käytössä niin sanottu diaarijärjestelmä. Järjestelmän käyttämisestä ei ole perussäännöstä voimassa olevassa laissa tai asetuksessa. Diaarijärjestelmä on kuitenkin tuomioistuimen työskentelyn kannalta keskeinen. Lisäksi riita-asiaa kirjallisesti valmisteltaessa tulisi tarpeelliset merkinnot tehdä päiväkirjaan. Tämän vuoksi ehdotetaan, että lakiin otetaan päiväkirjaa (diaaria) ja siihen tehtäviä merkintöjä koskeva säännös.

Päiväkirjaan asiat voitaisiin merkitä osastoittain. Päiväkirjasta tulisi lyhyesti käydä kunkin asian kohdalta ilmi ainakin se, milloin asia on saapunut tuomioistuimeen, ne toimenpiteet, joihin asiassa on ryhdytty, milloin asia on ratkaistu sekä tarpeelliset tiedot muutoksenhausta. Silloin kun asiassa ei lainkaan laadita pöytäkirjaa, kuten esimerkiksi kirjallisessa valmistelussa tai tuomioistuimen huolehtiessa tiedoksiannosta, päiväkirjaan tehtäisiin merkinnot asianosaiselle asetetusta määräajasta ja oikeuteen toimitetuista kirjelmistä.

Rikosasian pöytäkirja

14 §. Pykälä koskee rikosasiassa laadittavaa pöytäkirjaa. Kun rikosasioissa noudatettavaa oikeudenkäyntimenettelyä ei ehdoteta uudistettavaksi, ei myöskään pöytäkirjaa ja tuomiota koskevia säännöksiä, kuten edellä yleisperusteluissa on todettu, ole tarkoituksenmukaista

uudistaa tässä yhteydessä. Tämän vuoksi ei ole myöskään pidetty tarkoituksenmukaisena ottaa lukuun yksityiskohtaisia säännöksiä siitä, mitä tietoja rikosasiassa laadittavaan pöytäkirjaan on merkittävä sekä miten pöytäkirja muutoin tulisi laatia.

Voimassa olevassa oikeudenkäymiskaarissa säädetään ainoastaan asianosaisten lausumien ja todistajien kertomusten pöytäkirjaamisesta. Näitä koskevat säännökset sisältyvät 14 luvun 5 §:ään ja 17 luvun 35 §:ään. Lakiteknisistä syistä ne ehdotetaan yhdistettäväksi ja siirrettäväksi käsiteltävänä olevaan 14 §:ään.

Rikosasiassa pöytäkirja laadittaisiin siis kuten nykyisinkin. Asianosaisten lausumat olisi siten merkittävä pöytäkirjaan asiaan vaikuttavilta osiltaan. Myöskin asianosaisten tuomioistuimelle antamat kirjelmät olisi liitettävä pöytäkirjaan siinä laajuudessa kuin tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi. Samoin pöytäkirjaan olisi tarkoin merkittävä, mitä todistajat ovat asiassa kertoneet. Säännös näiden seikkojen merkitsemisestä pöytäkirjaan sisältyy pykälän 1 momenttiin.

Jos suullinen todistelu äänitetään, äänite olisi aina saatettava kirjalliseen muotoon ja täten merkittävä pöytäkirjaan. Kirjalliset todisteet liitettäisiin pöytäkirjaan. Myös asiassa annettava tuomio tai päätös sisältyisi edelleen aina pöytäkirjaan eikä sitä laadittaisi erilliseksi asiakirjaksi.

Pykälän 2 momentin mukaan pöytäkirjattu suullinen lausuma, jota ei ole äänitetty, on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty oikein. Silloin kun todistajan kuustelu on äänitetty sellaisenaan, ei tarvetta lausuman oikeellisuuden tarkastamiseen luonnollisestiikaan ole. Kuten edellä on todettu, lausuma on tällöin aina myös merkittävä kirjallisesti pöytäkirjaan. Kirjallisen lausuman osalta asianosaiselle on momentin mukaan lisäksi ilmoitettava, missä laajuudessa se on otettu pöytäkirjaan. Vastaava säännös sisältyy voimassa oleviin 14 luvun 5 §:ään ja 17 luvun 35 §:ään.

Jos kertomus asiassa kuullun mielestä on kirjattu väärin, on pöytäkirjaan merkitty suullinen lausuma korjattava, jos huomautus on aiheellinen. Pykälän 3 momentin mukaan myös sellainen asianosaisen huomautus, joka ei anna aiheutta muutokseen, on merkittävä pöytäkirjaan.

23 luku. Äänestamisestä

2 ja 5 §. Ehdotettu 5 § vastaa sisällöltään voimassa olevaa 5 §:ää muutoin paitsi, että oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä ja sen jälkeen pääasiasta äänestamisestä ehdotetaan säädettäväksi seuraavassa 5 a §:ssä. Pykälään ehdotetaan tässä yhteydessä tehtäväksi eräitä kielellisiä muutoksia.

Lisäksi 5 §:n 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että käräjäoikeudessa lautamiehet lausuvat mielipiteensä viimeksi. Samalla ehdotetaan luvun 2 § kumottavaksi tarpeettomana. Mainittua pykälää on muutettu eduskunnan 27 päivänä maaliskuuta 1987 hyväksymällä lailla (354/87).

5 a §. Pykälän 1 momentti vastaa sisällöltään pääasiallisesti voimassa olevan 5 §:n säännöstä oikeudenkäyntiä koskevasta seikasta äänestamisestä. Oikeudenkäyntiä koskevalla kysymyksellä tarkoitetaan lähinnä oikeudenkäynnin edellytystä ja itse käsittelyn järjestämiseen liittyvää kysymystä.

Pykälän 2 momentin mukaan riita-asiassa, jossa on ratkaistava useita vaatimuksia, on jokaisesta vaatimuksesta äänestettävä erikseen. Näin on meneteltävä riippumatta siitä, ovatko vaatimukset itsenäisiä vai onko jonkun ratkaiseminen toisen vaatimuksen ratkaisemisen edellytys. Jos riita-asiassa on kysymys esimerkiksi velkojan sekä velallista että omavelkaista takaajaa vastaan nostamasta kanteesta, on kummastakin kanteesta äänestettävä erikseen. Pykälän 4 momentista johtuu, että sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on äänestyksessä ollut eri mieltä ja hylännyt esimerkiksi velkojan velallista vastaan nostaman kanteen, on kuitenkin velvollinen äänestämään myös velkojan takaajaa vastaan ajamasta kanteesta. Myös vaatimuksesta ja sitä vastaan esitetystä kuitausvaatimuksesta tulee äänestää erikseen. Eri mieltä ollut tuomioistuimen jäsen, joka olisi hylännyt velkomista koskevan kanteen sillä perusteella, että kantajalla ei ole väittämänsä saatavaa, on velvollinen osallistumaan myös kuitausvaatimusta koskevaan äänestykseen.

Nykyisin äänestys suoritetaan asian lopputuloksesta kokonaisuudessaan, vaikka lopputulos riippuisikin useasta riitaisesta kysymyksestä. Parempana voidaan kuitenkin pitää sitä, että lopputuloksen kannalta jokaisesta ratkaisevasta kysymyksestä äänestettäisiin erikseen, koska näin kaikki tuomioistuimen jäsenet joutuisivat ottamaan niihin kantaa.

Ratkaisun lopputuloksen tulisivikin määräytyä niiden perusteiden mukaan, joista tuomioistuimen jäsenten enemmistö on ollut samaa mieltä. Tämän vuoksi tuomioistuimen jäsenen tulisi lausua mielipiteensä kaikista niistä kysymyksistä, joista ratkaisun lopputulos riippuu. Myös ehdotettu välituomion käyttöön ottaminen edellyttää tällaista järjestelyä. Johdonmukaista ei olisi se, että asian lopputulos olisi riippuvainen siitä, onko asiassa annettu välituomio vai ei.

Edellä mainituista syistä ehdotetaan pykälän 2 momentissa säädettäväksi, että jos samassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat ratkaisun lopputulokseen, on niistä jokaisesta äänestettävä erikseen. Esimerkkinä tapauksista, joissa äänestys eri kysymyksistä tulee kysymykseen, voidaan mainita vahingonkorvausasiassa kysymys vahingonkorvauksen perusteesta ja määrästä, velkomisasiassa kysymys saamisen synnystä ja vanhentumisesta tai maksamisesta sekä testamentin pätevyystä koskevassa riita-asiassa kysymys siitä, onko testamentti peruutettu, sekä siitä, miten testamentti on tehty.

Ero nykyisen käytännön ja ehdotetun järjestelmän välillä käy ilmi seuraavasta esimerkistä. Kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävässä asiassa on kysymys velkomista koskevasta kanteesta. Jäsen A katsoo, ettei velkasuhdetta ole lainkaan syntynyt, jäsen B, että velkasuhde on syntynyt ja kanne hyväksyttävä, ja jäsen C, että velkasuhde on kylläkin syntynyt, mutta että velkojan vaatimus on vanhentunut ja sillä perusteella kanne hylättävä. Kanne tulisi voimassa olevan lain mukaan hylätyksi.

Jos jokaisesta lopputuloksen kannalta ratkaisevasta kysymyksestä äänestettäisiin erikseen, lopputulos saattaisi olla päinvastainen. Ensin äänestettäisiin siitä, onko velkasuhde syntynyt. Jäsenten B ja C mielipiteiden perusteella velkasuhteen katsottaisiin syntyneen. Sen jälkeen äänestettäisiin siitä, onko velkasuhde vielä olemassa vai onko saaminen jo vanhentunut tai velka maksettu. Myös jäsen A, joka ensimmäisessä äänestyksessä jäi vähemmistöön, olisi pykälän 4 momentin mukaan velvollinen ottamaan osaa tähän toiseen äänestykseen. Jos jäsen A katsoisi, ettei saaminen ollut vanhentunut eikä velkaa maksettu, jäsenten A ja B toisessa äänestyksessä esittämän mielipiteen mukaisesti kanne tulisi hyväksyä.

Momentin nojalla myös oikeudenkäyntikuluja korvaaminen voi olla erikseen äänestyk-

sen kohteena. Samalla tavoin kuin muidenkin vaatimusten osalta, myös oikeudenkäyntikuluja korvaamista koskevan vaatimuksen osalta voivat erillisen äänestyksen kohteina olla kysymys korvausvelvollisuudesta ja korvauksen määrästä.

Pykälän 3 momentin mukaan rikosasiassa esitetystä yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta äänestettäessä on sovellettava 2 momentissa mainittuja äänestysääntöjä. Momentti on välttämätön sen vuoksi, että ratkaisu rikosasiaan perustuvassa vahingonkorvausvaatimuksessa muutoin jäisi riippumaan siitä, käsitelläänkö vahingonkorvausvaatimus yhdessä rikosasian kanssa vai ei.

Pykälän 4 momentin mukaan tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä. Niin hänen on meneteltävä siitä huolimatta, mitä mieltä hän on ollut edellisestä kysymyksestä äänestettäessä. Tilanne on sama kuin nykyisin äänestettäessä oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen jälkeen itse pääasiasta.

24 luku. Tuomioistuimen ratkaisu

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun otsake kuuluu nykyisin ”Oikeuden päätöksestä ja tuomiosta”. Kun uudemmassa lainsäädännössä ja riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevissa ehdotuksissa on johdonmukaisesti käytetty sanaa tuomioistuin, ehdotetaan luvun otsaketta muutettavaksi vastaavalla tavalla. Sanaa ratkaisu on käytetty luvussa säänneltyjen tuomion ja päätöksen yleisnimityksenä.

Luvun 1, 10, 14—17, 21—22 § sekä 24 §:n 2 ja 3 momentti ja 25 § koskevat kaikkia yleisiä tuomioistuuksia. Pelkästään käräjäoikeutta koskevat ehdotuksen 4 a, 13, 18—20 ja 23 § sekä 24 §:n 1 momentti.

Luvun 1—12 § koskevat joko riita- tai rikosasiaa. Luvun 13—24 § koskevat tuomioistuimen ratkaisua riita-asiassa.

1 §. Pykälässä ehdotetaan, että pääasian ratkaisu riita- ja rikosasiassa asiassa on tuomio. Muuta tuomioistuimen ratkaisua nimitettäisiin päätökseksi. Nyt ehdotettuja käsitteitä on esitetty kaikissa aikaisemmissa edellä yleisperusteissa mainituissa uudistusehdotuksissa.

Erityissäännösten mukaiset ratkaisujen nimikkeet jäisivät edelleen käyttöön. Siten edelleen olisi käytettävä esimerkiksi nimikettä yksipuolinen tuomio.

Kun vain riita- ja rikosasioiden pääasiallisuus olisivat tuomioita, myös hovioikeuden ratkaisu, jolla asia jätetään tutkimatta, olisi päätös. Myös hovioikeuden ylimääräistä muutoksenhakua eli kantelua koskevat ratkaisut olisivat päätöksiä. Korkeimman oikeuden ratkaisu, jolla valituslupa hylätään, ei sisällä varsinaista pääasian ratkaisua ja on siten päätös. Ratkaisu, jolla muutoksenhakutuomioistuin poistaa alemman tuomioistuimen tuomion tai päätöksen ja palauttaa jutun uudelleen käsiteltäväksi, olisi myös päätös.

2 §. Voimassa olevassa 2 §:ssä on säädetty niin sanottujen laveiden laskujen selvittämismenettelystä. Kun riita-asioissa oikeudenkäyntimenettelyä koskevan ehdotuksen mukaan aina toimitetaan valmistelu, säännös on riita-asioiden käsittelyä varten tarpeeton. Silloin kun rikosasiassa on esitetty sellainen rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus, jonka ratkaiseminen edellyttäisi laveiden laskujen selvittämismenettelyä, tuomioistuin voisi 14 luvun 9 §:n nojalla erottaa yksityisoikeudellisen vaatimuksen erilliseksi riita-asiain käsittelystä säädettyssä järjestyksessä käsiteltäväksi asiaksi, jossa voitaisiin toimittaa valmistelu. Tämän vuoksi säännöstä ei tarvita myöskään rikosasioiden käsittelyä varten, joten se ehdotetaan kumottavaksi.

4 a ja 5 §. Voimassa olevan 24 luvun voimassa oleva 5 §:n 1 momentti sisältää säännökset tuomion julistamisesta ja asianosaisen velvollisuudesta lunastaa toimituskirja. Esityksessä tuo momentti ehdotetaan kumottavaksi ja vastaavista seikoista säänneltäväksi uudessa 4 a §:ssä. Tällöin 5 §:n nykyinen 2 momentti jäisi voimaan ja se koskisi vain hovioikeuden tuomion antamista.

Ehdotetun 4 a §:n 1 momentin mukaan ali-oikeuden tuomio olisi edelleen pääsääntöisesti julistettava heti käsittelyn päätyttyä. Tätä on pidettävä välttämättömänä oikeudenkäynnin välittömyyden ja suullisuuden kannalta.

Nykyisessä laissa ei ole säädetty, miten tuomioistuimen ratkaisun äänestämisestä ja tuomioistuimen jäsenten eri mielipiteistä ilmoitetaan. Käytännössä äänestyksestä ilmoitetaan ratkaisun julistamisen yhteydessä. Tieto äänestyksestä ja sen sisällöstä on asianosaiselle tärkeä erityisesti silloin, kun hän harkitsee muutoksen hakemista ratkaisuun. Sen vuoksi momentissa ehdotetaan lisäksi, että asianosaisille olisi tuomiota julistettaessa ilmoitettava, onko tuomiosta äänestetty. Vaikka säännös ei vel-

voitakaan tuomioistuinta oma-aloitteisesti selosta-maan äänestyksen sisältöä, on edellytettävä, että äänestyksen sisällön keskeiset seikat ilmoitetaan ainakin kysyttäessä.

Kun alioikeuden ratkaisusta on äänestetty, tästä tehdään nykyisin pöytäkirjaan merkintä, josta asianosainen voi todeta, että ratkaisusta on äänestetty. Asianosaisella on myös oikeus saada jäljennös äänestyspöytäkirjasta, josta ilmenevät myös ratkaisuun osallistuneiden jäsenten nimet. Täten tulisi menetellä vastaisuudessaakin silloin, kun on ollut kysymys rikosasiasta. Sen sijaan riita-asiassa asianosainen saisi tietää äänestyksen yksityiskohtaisen sisällön tuomiosta, johon ehdotetun 18 §:n mukaan on liitettävä eri mieltä olleiden tuomioistuinten jäsenten mielipiteet.

Lisäksi momentissa ehdotetaan viitattavaksi luvun 19 §:n 2 ja 3 momentin säännöksiin, joissa ehdotetaan säädettäväksi tuomion antamisesta kansliassa.

Pykälän 2 *momentti* sisältää toimituskirjan lunastamisvelvollisuutta alioikeudessa koskevan säännöksen. Asianosaiselle annetaan nykyisin toimituskirjana ote alioikeuden pöytäkirjasta, johon sisältyy asiassa annettu tuomio tai päätös. Muu kuin asianosainen saa jäljennöksen pöytäkirjasta. Pöytäkirjanotteen ovat voimassa olevan 5 §:n 1 momentin mukaan velvollisia lunastamaan riita-asian ja sellaisen rikosasian kantaja, jossa virallinen syyttäjä ei käytä puhevaltaa. Muille pöytäkirjanote tai jäljennös pöytäkirjasta annetaan vain pyynnöstä.

Momentissa ehdotetaan, että toimituskirjana asianosaiselle annettaisiin riita-asiassa jäljennös tuomiosta, joka ehdotetun 18 §:n mukaan on laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Toimituskirjaa kantaja tarvitsisi edelleen hakiessaan muutosta alioikeuden ratkaisuun sekä asianosaisaloitteista täytäntöönpanoa varten. Silloin, kun asia jätetään tutkimatta, siitä laaditaan erillinen päätös. Luvun 24 §:n 3 momentista seuraa, että kantaja on tällaisessa tapauksessa velvollinen lunastamaan jäljennöksen erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä.

Sen sijaan sellaisessa rikosasiassa, jossa virallinen syyttäjä ei käytä puhevaltaa, kantaja on momentin mukaan velvollinen lunastamaan otteen asian käsittelystä laadituista pöytäkirjoista. Tältä osin säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

Oikeudenkäymiskaaressa ei nykyisin ole asianosaiselle annettavan toimituskirjan toimit-

tamisaikaa koskevaa säännöstä. Elokuun 6 päivänä 1861 annetussa asetuksessa, senaatin kirjeessä huhtikuun 28 päivästä 1884 ja heinäkuun 9 päivänä 1918 annetussa asetuksessa on säädetty, että sellainen toimituskirja, jota muutoksenhakemusta varten tai muusta syystä ei ole kiireellisesti annettava, on annettava asianosaiselle raastuvanoikeudessa 21 päivän kuluessa päätöksen julistamisesta ja kihlakunnanoikeudessa 90 päivässä kunkin yleisen istunnon päättymisestä. Mainitut asetukset ja kirje ehdotetaan nyt kumottaviksi ja toimituskirjan toimittamisajasta säädettäväksi pykälän 3 *momentissa*.

Momentin mukaan alioikeuden tuomion jäljennöksen tai pöytäkirjanotteen on oltava asianosaisen saatavilla tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä, jos tuomioon on ilmoitettu tyytymättömyyttä. Muulloin tuomion jäljennöksen tai otteen pöytäkirjasta olisi, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomioistuimen kansliassa tuomion julistamis- tai antamispäivästä.

Ehdotukseen ei sisälly nimenomaista säännöstä pöytäkirjasta, asiakirjavihkosta tai niiden osasta annettavasta jäljennöksestä. Kuten korkein oikeus on edellä mainitussa lausunnossaan todennut, jäljennöksen antamisesta sisältyy jo riittävät säännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta annettuun lakiin (945/84) ja yleisten asiakirjojen julkisuudesta annettuun lakiin (83/51).

Asianosainen tarvitsisi pöytäkirjan jäljennöstä ainoastaan poikkeuksellisesti. Tarvetta pöytäkirjaan ja asiakirjavihkoon sisältyvään aineistoon tutustumiseen voi olla lähinnä muutoksenhakutilanteessa. Jäljennös pöytäkirjasta saattaa olla tarpeen myös sen vuoksi, että siihen voi poikkeuksellisesti sisältyä ratkaisu, jonka perusteella voidaan pyytää täytäntöönpanoa. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevassa erillisessä esityksessä ehdotetaan ulosottolain 3 luvun 23 §:ää muutettavaksi siten, että tuomioistuimen ratkaisu voidaan panna täytäntöön myös jäljennöksen perusteella.

Ehdotukseen ei myöskään sisälly säännöstä siitä, missä ajassa jäljennöksen tuomiosta taikka otteen tai jäljennöksen pöytäkirjasta muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa olisi oltava valmis. Ehdotusta valmisteltaessa on lähdetty siitä, että jäljennös tai ote tulisi antaa, huomioon ottaen pyynnön tarkoitus, mikäli mah-

dollista, sitä odotettaessa tai heti sen jälkeen, kun se muiden kiireellisten töiden vuoksi on mahdollista. Samalla tavoin tulisi luonnollisesti menetellä silloin, kun on pyydetty suullisen lausuman saattamisesta kirjalliseen muotoon.

Nykyisin kantaja maksaa vireille panemasaan riita- ja rikosasiassa haastemaksun ja kultakin käsittelykerralta perittävän oikeudenkäyntimaksun. Ehdotusta valmisteltaessa on lähdetty siitä, että kantaja maksaisi edelleen haastemaksun ja että silloin, kun asia on ratkaistu tuomiolla, hän maksaisi lisäksi erillisen kiinteäksi vahvistettavan maksun tuomiosta. Tämän edellyttämät säännösmuutokset samoin kuin säännökset muista jäljennöksistä perittävistä maksuista tulevat sisältymään alioikeus-uudistuksen voimaannpanosta erikseen annettavaan lainsäädäntöön.

8 ja 9 §. Luvun 8 §:n säännös siitä, että kun laillinen katselmus maariidassa maalla on pidetty, tuomio on siitä katselmuspaikalla julistettava, on menettänyt merkityksensä. Luvun 9 §:n säännös, ettei tuomiota saa antaa ”niin lähellä juhliä tai oikeuden jäsenten erkanemista, ettei riitapuolilla ole laillista aikaa panna asia vetoon tai saada sitä kuninkaan tarkastetavaksi”, on muuttuneen lainsäädännön johdosta menettänyt merkityksensä. Tämän vuoksi molemmat mainitut pykälät ehdotetaan kumottaviksi.

10 §. Voimassa oleva pykälä sisältää säännöksen tuomiossa tai päätöksessä olevan virheen korjaamisesta. Pykälän mukaan vain kirjoitus- ja laskuvirheet saadaan korjata. Tuomioiden jatkossa sisältyviä teknillisiä virheitä kuten väärin kirjoitettu nimi tai rikoksen tekoajassa tapahtunut erehdys on joskus tulkittu säännöksessä tarkoitetuksi virheeksi ja virhe on sanottu lainkohdan nojalla oikaistu. Selvempää kuitenkin olisi, että säännöksessä nimenomaan mainittaisiin, että kirjoitus- tai laskuvirheeseen rinnastettavat muut selvät teknilliset virheet on myös korjattava. Vastaavanlainen säännös sisältyy useimpien Euroopan maiden oikeudenkäyntilakeihin.

Tämän vuoksi pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös kirjoitus- tai laskuvirheeseen rinnastettava muu selvä virhe tuomiossa olisi korjattava. Säännöksen soveltamisala ei nykyisestä paljon laajenisi, mutta säännös kattaisi selvemmin ne tilanteet, joissa on kysymys puhtaasti teknisen virheen korjaamisesta.

Momentin mukaan virheen on oltava selvä, jotta se voidaan korjata. Virhe on selvä silloin, kun se on ulkopuolisenkin havaittavissa ja se ilmenee tuomiosta itsestään tai siihen liittyvistä asiakirjoista. Jos virhe on tapahtunut tuomioistuimen harkinnassa, esimerkiksi rangaistuksen tai korvauksen määrässä, virhettä ei voitaisi säännöksen nojalla korjata.

Momentin nojalla voidaan korjata esimerkiksi nimeä koskevat selvät virheet, jos kysymys ei ole 31 luvun 11 §:ssä säännellystä nimessä tapahtuneesta erehdyksestä. Nimeä koskevien virheiden korjaamiseen on suhtauduttava kuitenkin varovasti, koska virheellinen nimi saattaa johtua myös harkinnassa tapahtuneesta virheestä. Säännöksen nojalla tuomioistuin voisi korjata myös esimerkiksi tuomion kertomaan sisältyvät mahdolliset selvät virheet.

Tuomion sisältö määräytyy sen mukaan, miten se julistetaan tai annetaan. Julistetussa tuomiossa oleva selvä virhe, kuten esimerkiksi sakkorangaistuksen kertolaskuvirhe, voidaan korjata. Sen sijaan virheellisesti julistettua rangaistuksen tai korvauksen määrää ei voida korjata kirjoitus- tai laskuvirheenä, koska ulkopuolinen ei voi havaita sitä, perustuuko virhe kirjoitus- tai laskuvirheeseen vai harkinnassa tapahtuneeseen virheeseen.

Jos tuomio on julistettu oikein, mutta kirjallinen tuomio siinä olevan virheen vuoksi ei vastaa julistettua, virheen voi korjata puheenjohtaja. Riita-asiaa tuomion ehdotuksen 24 luvun 20 §:n mukaan allekirjoittaa puheenjohtaja ja siten varmentaa, että kirjallinen tuomio vastaa julistettua. Rikosasiassa puheenjohtaja tai toinen lainoppinut jäsen puolestaan allekirjoittaa pöytäkirjan, joka sisältää myös asian ratkaisun.

Koska virheen on voidakseen tulla korjatuksi oltava siten selvä, että se on ulkopuolisenkin havaittavissa, ehdotetaan momenttia muutettavaksi myös siten, että virheen voi korjata täysilukuisen kokoonpanon sijasta myös tuomioistuimen puheenjohtaja. Silloin kun puheenjohtajalle on tullut este, virheen voi momentin mukaan korjata myös muu tuomioistuimen lainoppinut jäsen.

Momenttia ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, että asianosaiselle olisi tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävän korjauksen johdosta. Riita-asiaa tämä voisi tapahtua esimerkiksi pyytämällä asianosaiselta kirjallinen lausuma. Ne virheet, jotka pykälän nojalla voidaan korjata, ovat yleensä niin selviä ja

riidattomia, ettei asianosaista tarvitse kuulla korjaamisesta. Siitä huolimatta saattaa joissakin tapauksissa olla eduksi, että asianosaisille, joita virhe koskee, ennen virheen korjaamista varataan tilaisuus tulla kuulluksi.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy säännös korjaamisenmenettelystä. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa lakia. Korjaus on tehtävä siten, että jälkeinpäin on todettavissa, miltä osin ja miten korjaus on tehty. Virheen korjaa ja se, milloin virhe on korjattu, on merkittävä näkyviin. Lisäksi tehdystä korjauksesta on momentin mukaan ilmoitettava asiaa käsittelevälle muutoksenhakutuomioistuimelle. Korjauksesta tulisi luonnollisesti ilmoittaa myös muille, joille jäljennös tuomiosta tai tieto virheen sisältäneestä tuomiosta on viran puolesta lähetetty, kuten esimerkiksi rikosasiassa täytäntöönpanoviranomaiselle.

Pykälän 3 momenttiin on tehty ainoastaan kielellisiä korjauksia. Sen mukaan asianosainen voi kannella tehdystä korjauksesta 30 päivässä siitä, kun hän on saanut korjauksesta tiedon.

Tuomioistuimen ratkaisu riita-asiassa

13 §. Pykälän 1 momentin tarkoituksena on turvata pääkäsitteilyn välittömyys. Sen mukaan asiaa ratkaistaessa saadaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsitteilyssä. Siten se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty valmistelussa, saadaan ottaa asiaa ratkaistaessa huomioon vain siltä osin kuin se on esitetty tai siihen on vedottu uudelleen pääkäsitteilyssä. Säännös on välttämätön muun muassa sen vuoksi, että erillisessä pääkäsitteilyssä asian käsittelyyn osallistuu sellaisiakin tuomioistuimen jäseniä, jotka eivät ole osallistuneet asian valmisteluun.

Jos pääkäsitteily joudutaan keskeyttämään taikka lykkäämään, mutta asiassa ei oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan erillisen hallituksen esityksen 6 luvun 11 §:n nojalla kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsitteilyä, saadaan asiaa ratkaistaessa luonnollisesti ottaa huomioon kaikissa pääkäsitteilyn oikeudenkäyntitilaisuuksissa esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Jos asiassa sen sijaan joudutaan toimittamaan uusi pääkäsitteily, jossa asia sanotun 6 luvun 12 §:n nojalla on käsiteltävä kokonaisuudessaan uudelleen, saadaan asiaa ratkaistaessa ottaa huomioon vain uudessa

pääkäsitteilyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Viimeksi mainitusta seikasta sisältyy momenttiin nimenomainen säännös.

Silloin kun asiaa sanotun 6 luvun 7 §:n tai sanottuun erilliseen hallituksen esitykseen sisältyvän 12 luvun säännösten nojalla käsitellään, vaikka asianosainen ei olekaan läsnä pääkäsitteilyssä, tuomioistuimen on sanotun 6 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan tarpeellisilta osin aikaisempien käsittelyjen oikeudenkäyntiaineistosta selostettava, mitä asianosainen on valmistelussa tai aikaisemmassa pääkäsitteilyssä esittänyt. Asiassa aikaisemmin esitetystä oikeudenkäyntiaineistosta joudutaan ottamaan selko myös silloin, kun todistelua on sanotun erillisen hallituksen esityksen 17 lukuun ehdotettujen säännösten nojalla otettu vastaan pääkäsitteilyn ulkopuolella eikä todistelua voida esittää uudelleen pääkäsitteilyssä. Tällä tavoin myös näistä tulee pääkäsitteilyssä esitettyä oikeudenkäyntiaineistoa, joka voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa.

Riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen 6 luvun 14 §:n mukaan tuomioistuin voi pääkäsitteilyn päättämisen jälkeen täydentää asian käsittelyä myös pyytämällä asianosaisilta kirjallisen lausuman. Jotta myös täten pääkäsitteilyä jatkamatta tai uutta pääkäsitteilyä toimittamatta esitetty oikeudenkäyntiaineisto voitaisiin ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa, ehdotetaan tästä seikasta otettavaksi säännös momentin viimeiseen virkkeeseen.

Kun pääkäsitteily erikseen ehdotetun 6 luvun 15 §:n nojalla pidetään valmistelun yhteydessä, saman luvun 17 §:n nojalla otetaan oikeudenkäyntiaineistona huomioon kaikki se, mikä on tapahtunut viimeisessä suullisen valmistelun istunnossa, jollei tuomioistuin toisin määrää. Momenttiin ehdotetaan selvyden vuoksi otettavaksi tätä tarkoittava viittaussäännös.

Pykälän 2 momentissa säädetään siitä, mikä muodostaa huomioon otettavan oikeudenkäyntiaineiston silloin, kun asia ratkaistaan valmistelussa. Momentti koskee sekä kirjallista että suullista valmistelua. Valmistelussa asia voidaan jättää tutkimatta tai siinä voidaan antaa yksipuolinen tuomio sellaisessa asiassa, jossa sovinto on sallittu. Vain silloin, kun kanteesta on luovuttu tai se on myönnetty taikka se on riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan erillisen esityksen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla selvästi perusteeton, voi-

daan asiassa valmistelussa antaa aineellisen ratkaisun sisältävä tuomio.

Kun valmistelu voidaan toimittaa osaksi kirjallisena ja kun suullista valmistelua ei aina voida toimittaa keskitetysti, ehdotetaan momentissa säädettäväksi, että asiaa ratkaistaessa saadaan tällöin ottaa huomioon kaikki se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty asiaa aikaisemmin kirjallisesti tai suullisesti valmisteltaessa.

14 §. Pykälän 1 momentti sisältää nimenomaisen säännöksen meillä jo nykyisin voimassa olevasta niin sanotusta määräämisperiaatteesta. Tällä tarkoitetaan sitä, että asianosaiset määräävät oikeudenkäynnin aloittamisesta ja oikeudenkäynnin kohteesta. Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan tuomioistuim ei siten saa tuomita muuta tai enempää kuin, mitä asianosainen on vaatinut. Jos kantaja on esimerkiksi vaatinut 1 000 markan suuruisa vahingonkorvausta, tuomioistuim ei voi tuomita vastaajaa suorittamaan kantajalle suurempaa määrää, vaikka olisikin ilmeistä, että kantaja on aliarvioinut vahingon määrän. Vastaavasti tuomio on annettava ainakin sen suuruisena kuin vastaaja on myöntänyt vaatimuksen. Jos taas kanteessa on esimerkiksi vaadittu ainoastaan irtaimen esineen palauttamista, ei tuomioistuim voi velvoittaa vastaajaa korvaamaan esineen arvoa, vaikka oikeudenkäynnissä ilmeni, että esine on tuhoutunut.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuim ei saa asiassa, jossa sovinto on sallittu, perustaa tuomiota sellaiseen seikkaan, johon asianosainen ei ole vedonnut vaatimuksensa tai kiistämisensä tueksi. Irtaimen kaupan perustuvassa velkomusasiassa tuomioistuim ei siten esimerkiksi saa hylätä kannetta sillä perusteella, että tavarassa on ollut virhe, jos vastaaja on kanteen kiistäessään ainoastaan väittänyt maksaneensa tavarat. Tällainen menettely loukkaisi myös vastapuolen kuulemisen periaatetta, sillä tavarassa oleva virhe ei tuolloin olisi lainkaan ollut keskustelun kohteena oikeudenkäynnissä.

Kun tuomio saadaan perustaa vain sellaiseen seikkaan, johon on vedottu pääkäsitellyssä, tuomioistuimen on harjoitettava aktiivista oikeudenkäynnin johtamista. Tuomioistuimen on huolehdittava siitä, että asianosaiset pääkäsitellyssä halutessaan vetoavat kaikkiin niihin seikkoihin, joihin he ovat vedonneet valmistelussa. Samoin tuomioistuimen tulee jo valmistelussa huolehtia siitä, että asianosainen ei

epähuomiossa jätä vetoamatta sellaiseen seikkaan, johon hän voisi vedota.

Vaikka momentin toinen virke koskeekin vain riita-asioita, joissa sovinto on sallittu, ei säännöstä tältä osin saa kuitenkaan tulkita siten, että kaikissa sellaisissa riita-asioissa, joissa sovinto ei ole sallittu, tuomioistuim aina voisi perustaa tuomionsa myös sellaiseen seikkaan, johon asianosainen ei ole vedonnut. Tuomioistuim ei voi esimerkiksi tuomita puolisoita välittömästi avioeroon sillä perusteella, että he ovat asuneet viimeiset kaksi vuotta keskeytyksettä erillään, jos hakemuksessa on vaadittu ainoastaan avioeron tuomitsemista vasta harkinta-ajan jälkeen.

Momentti koskee ainoastaan oikeustositseikkoja, joihin asianosaisen on siis vedottava, jotta asian ratkaisu voitaisiin perustaa niihin. Todistustositseikkojen huomioon ottaminen ei sen sijaan milloinkaan edellytä, että asianosainen olisi vedonnut tällaisen seikan olemassaoloon. Todistelua arvioidessaan tuomioistuimen on viran puolesta otettava huomioon kaikki asiassa esitetty selvitys siitä riippumatta, kumpi asianosainen sen on esittänyt. Lisäksi tuomioistuim oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevan erillisen ehdotuksen 17 luvun 8 §:ssä mainituin edellytyksin voi viran puolesta määrätä hankittavaksi uutta todistelua asiaan.

Momentti koskee myös muutoksenhakutuomioistuinta. Muutoksenhakutuomioistuim on sidottu myös asianosaisen muutoksenhakemuksessaan esittämiin vaatimuksiin.

15 §. Voimassa olevan 24 luvun 3 §:ssä on säännös tuomion perustelemisselvollisuudesta. Sen mukaan ”jokainen tuomio perustettakoon syihin ja lakiin eikä mielivaltaan, ja pantakoon siihen selvästi ne pääsyyt ja se lainkohta, joihin päätös perustuu”. Oikeuskäytännössä ei kuitenkaan aina ole täysin noudatettu näitä vaatimuksia. Tuomioiden perustelut ovat toisinaan niukkoja ja ylimalkaisia eikä tuomiosta aina käy ilmi, mistä syystä tuomioistuim on päättänyt tuomiosta ilmenevään lopputulokseen. Tämän vuoksi ehdotetaan pykälään otettavaksi ensinnäkin säännös siitä, että tuomio on perustettava.

Tuomion riittävän tarkka perusteleminen on tärkeää sen vuoksi, että asianosainen ymmärtää, miksi tuomioistuim on päättänyt tuomiosta ilmenevään ratkaisuun. Jos tuomiot ovat tarkoin perusteltuja, on todennäköistä, että altius hakea muutosta tuomioistuimen ratkai-

suun useassa tapauksessa vähenee. Milloin tuomio sisältää selvät perustelut, asianosainen myös tietää paremmin, mihin seikkoihin hänen tulee kiinnittää huomiota, jos hän hakee muutosta tuomioistuimen ratkaisuun. Tuomion perusteleminen on tärkeää myös sen vuoksi, että siten voidaan välttää ratkaisun perustuminen ehkä ylimalkaiseen ja virheelliseen yleisnäkemykseen. Tuomion perusteleminen lisää täten oikeusvarmuutta. Myös muutoksenhakutuomioistuimella on parempi mahdollisuus saada selville alioikeuden ratkaisun perusteet, jos nämä on selvästi ilmoitettu tuomiossa, ja siten tutkia tuomion oikeellisuus. Tuomioiden täsmällinen perusteleminen myös vahvistaa luotamusta tuomioistuinten työhön.

Jos vaatimus on asiassa, jossa sovinto on sallittu, myönnetty tai siitä on luovuttu, tuomio on perusteltava ainoastaan siten, että myöntäminen tai luopuminen todetaan tuomiossa. Tuomioistuimen ratkaisuhan perustuu tällöin itse myöntämiseen tai luopumiseen.

Perusteluissa on pykälän mukaan ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riittävä seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Perusteluista on siis ilmentävä, millä perusteella seikan, josta asianosaiset ovat olleet eri mieltä, on päätelty olevan olemassa. Jos päätely perustuu suoranaiseen todisteluun, esimerkiksi todistajan lausumaan tai asiakirjaan, joka välittömästi osoittaa tosiseikan olemassaolon, useimmiten viittaus todisteluun riittää. Tällöin riittää maininta, että seikka käy ilmi esimerkiksi todistajan lausumasta, määrätystä asiakirjasta tai tuomioistuimen katselmuksessa tekemästä havainnosta.

Tuomio olisi muutoinkin perusteltava niin yksityiskohtaisesti kuin asian merkitys ja riittäisyys vaativat. Jos esimerkiksi vaatimuksen perusteena oleva tosiseikka on riidaton, ei perustelua tältä osin tarvita. Jos taas asiassa on esitetty ristiriitaista todistusta, tuomion perusteluissa on mainittava, mistä syystä jollekin todisteelle on annettua arvoa ja jollekin toiselle ei.

Tuomioistuimen kanta ratkaisuun välittömästi vaikuttaneisiin tosiseikkoihin on käytävä ilmi niin selvästi, että asianosainen voi tuomiosta todeta tuomioistuimen päättelyn kulun. Esimerkiksi riitautetussa velkomusasiassa ei perusteluksi riitä, että vastaaja on velkaa kantajalle, vaan tuomioistuimen on kerrottava ne

tosiseikat, joiden perusteella se on katsonut velkasuhteen olevan olemassa.

Silloin kun tuomiossa on kysymys eri seikkojen arvioimisesta, kuten vahingonkorvauskysymyksessä, arviointiperusteet on esitettävä tuomiossa. Arvioinnin perusteena usein käytetty kohtuullisuus saattaa olla vaikeaa eritellä. Jos vahinko 17 luvun 6 §:n nojalla on muun selvityksen puutteessa arvioitu kohtuuden mukaan, on tämän ilmentävä tuomiosta. Jos asiassa on ollut riitaa vahingonkorvauksen määrästä, tuomiossa olisi selostettava, miten tuomiossa mainittu korvauksen määrä on laskettu. Jos tuomittu korvaus poikkeaa yleensä tuomitusta korvauksesta, olisi poikkeaminen perusteltava.

Perusteluissa on pykälän mukaan selostettava, mihin oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Tuomiosta on siis käytävä ilmi, millä seikoilla tuomioistuimen mielestä on ollut merkitystä asiaa ratkaistaessa sekä millä oikeudellisella perusteella tuomioistuin on tuomiossa todettujen tosiseikkojen perusteella päättänyt tuomiosta ilmenevään lopputulokseen. Tuomion oikeudellisen perustelun yhteydessä on tarvittaessa selostettava esimerkiksi kauppataivasta tai tuomioistuimen ennakkopäätöksestä ilmenevä sääntö, jota asiaa ratkaistaessa on sovellettu. Joskus esimerkiksi saattaa olla tarpeen viitata lain esitöihin tai muuhun kuin asiaan suoraan soveltuvasta lainkohdasta ilmenevään periaatteeseen. Se, mistä syystä tuomioistuin on tulkinnut lainkohtaa tuomiosta ilmenevällä tavalla, olisi perusteluissa selostettava muun muassa silloin, kun asianosaiset ovat olleet eri mieltä sovellettavasta lainkohdasta tai sovellettavan lainkohdan tulkinnasta taikka kun lainkohtaa sovelletaan aikaisemmassa käytännössä poikkeavalla tavalla.

Tuomion täsmällinen perusteleminen on luonnollisesti tärkeää myös rikosasioissa. Vaikka pykälä koskeekin vain riita-asioissa annettavia tuomioita, tulisi myös rikosasioissa annettavat tuomiot perustella edellä esitetyllä tavalla. Tuomiot tulisi perustella edellä esitetyllä tavalla myös riippumatta siitä, onko tuomion antanut alioikeus vai muutoksenhakutuomioistuin. Muutoksenhakutuomioistuimessa tuomion perusteleminen on tärkeää varsinkin silloin, kun tuomiolla on merkitystä ennakkoratkaisuna. Edellä yleisperusteluissa selostetuista syistä ei tästä kuitenkaan ehdoteta säädettäväksi erikseen.

16 §. Oikeutemme mukaan on pääsääntö, että asia on kokonaisuudessaan ratkaistava

samalla kertaa silloinkin, kun oikeudenkäynnissä on käsitelty yhdessä useita itsenäisiä kanteita. Tämä merkitsee sitä, että asiassa ei yleensä voida antaa niin sanottua osatuomiota eli sellaista pääasiaratkaisua, jolla asia vain eräiden asianosaisten tai joidenkin asiassa esitettyjen vaatimusten osalta lopullisesti ratkaistaan ja asian käsittelyä muilta osin jatketaan. Asioiden toisistaan erottamisella saatetaan joskus päästä samaan tulokseen kuin osatuomion avulla.

Voimassa olevan lain mukaan osatuomion antaminen on isyyslain (700/75) 29 §:n 2 momentin nojalla sallittua isyyden vahvistamista koskevassa oikeudenkäynnissä ja työtuomioistuinlaista annetun lain (646/74) 30 §:n nojalla työtuomioistuimessa käsiteltävissä asioissa.

Osatuomion tarve perustuu muun muassa siihen, että osatuomio voidaan panna erikseen täytäntöön. Asianosaisella on tällöin mahdollisuus saada nopeasti täytäntöönpanokelpoinen ratkaisu asian osasta esimerkiksi silloin, kun on olemassa vaara, että velallinen joutuu maksuvaikeuksiin. Mahdollisuudesta antaa osatuomio voi asian käsittelynkin kannalta olla hyötyä varsinkin silloin, kun useat itsenäiset kanteet on erillisessä esityksessä muutettavaksi ehdotettavan 18 luvun 1—5 §:n nojalla käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä. Näistä syistä ehdotetaan *1 momentissa* säädettäväksi osatuomion antamisesta.

Osatuomion antamisen edellytyksenä on momentin mukaan, että erikseen ratkaistava asian osa voidaan erottaa muusta asiasta ja ratkaista itsenäisesti. Asian osan tulee olla siis täysin itsenäinen tai, jos sillä ja asian muulla osalla on yhteisiä kysymyksiä, ne eivät saa olla riittäviä. Asiassa myöhemmin esitettävä selvitys ei siten saa ulottaa vaikutustaan osatuomiolla ratkaistun asian osaan. Asian osan ratkaisulla ei saa olla myöskään vaikutusta asian muun osan ratkaisemiseen. Jos esitetään esimerkiksi useita samaan vahingonkorvausvaatimukseen perustuvia vahingonkorvausvaatimuksia, ei jotakin niistä yleensä voida ratkaista erikseen, jos koko vahingonkorvausvelvollisuuden perusteista on riittävä. Jos perusteiden osalta annetaan erikseen välituomio, siinä yhteydessä on kuitenkin mahdollista antaa myös osatuomio jonkin vahingonkorvausvaatimuksen osalta.

Momentin mukaan osatuomio voidaan antaa myös siltä osin kuin kanne on myönnetty. Kantajalle voi olla tärkeätä saada täytäntöönpanokelpoinen tuomio asian siitä osasta, mikä

ei ole riittainen. Kun osatuomio tällöin perustuu itse myöntämiseen, se voidaan asian käsittelyssä myöhemmin esitettävästä selvityksestä riippumatta aina antaa, koska myöhemmin esitettävällä selvityksellä ei enää ole merkitystä osatuomiolla ratkaistun vaatimuksen osaan.

Jos samassa oikeudenkäynnissä käsitellään sekä saamisvaatimusta että sitä vastaan esitettyä kuittausvaatimusta, voisi osatuomion antaminen esimerkiksi pääsaatavan osalta näyttää tarkoituksenmukaiselta vaihtoehdolta varsinkin silloin, kun se on selvä ja kuittausvaatimus puolestaan epäselvä. Tällöin kantaja saisi saatavansa välittömästi myös täytäntöönpantavaksi. Pantaessa myöhemmin erikseen täytäntöön vastasaatavaa koskevaa tuomiota saattaisi kuitenkin osoittautua, ettei kantajalla olekaan ulosmittauskelpoista varallisuutta. Tämä puolestaan merkitsisi sitä, että vastaaja ei tosiasiallisesti voisikaan käyttää vastasaatavaansa kuittaukseen, vaikka tämä mahdollisuus olisikin ratkaisevasti vaikuttanut siihen, että hän on antanut kantajalle pääsaatavaa koskevan luoton. Jotta kuittauksen toteutuminen tällöin myös käytännössä tulisi turvatuksi, on välttämätöntä, että saamisvaatimus ja sitä vastaan esitetty kuittausvaatimus ratkaistaan oikeudenkäynnissä samanaikaisesti. Tätä seikkaa koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi pykälän *2 momenttiin*, joka koskee myös kanneteitse esitettyä kuittausvaatimusta.

Momentin mukaan saamisvaatimus voidaan kuitenkin ratkaista erikseen silloin, kun se perustuu juoksevaan velkakirjaan, vekseliin tai shekkiin. Säännös vastaa nykyisessä lainhakumenettelyssä noudatettavaa ulosottolain 2 luvun 19 §:ää. Myös lainhakumenettelyä vastaavia säännöksiä oikeudenkäymiskaareen otettaessa tämän järjestelyn säilyttäminen on katsottu tarpeelliseksi siitä syystä, että tällaisiin juokseviin sitoumuksiin perustuvat vaatimukset on voitava käsitellä ja ratkaista mahdollisimman nopeasti. Tämän vuoksi vastaajalla ei saisi olla mahdollisuutta viivyttää asian ratkaisemista vaatimalla kuitattavaksi vastasaatava, joka on riittainen tai epäselvä ja jonka ratkaiseminen saattaisi viedä huomattavan paljon aikaa.

Osatuomio voidaan antaa viran puolesta. Harkitessaan osatuomion antamista tuomioistuimen tulee kiinnittää huomiota siihen, onko asiassa esitettävä näyttö yhteinen asian eri osille. Jos näyttö on yhteinen, se saatetaan joutua ottamaan vastaan useamman kerran. Tällöin saattaa olla olemassa vaara, että näyttö

arvioidaan eri kertoina eri tavoin. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota muun muassa siihen, ovatko asianosaiset pyytäneet osatuomiota.

Tuomioistuिन voi erikseen muutettavaksi ehdotettavan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:n mukaan valmistella erikseen muun muassa sellaisen asian osan, jossa voidaan antaa osatuomio. Saman luvun 30 §:n mukaan tuomioistuिन voi erikseen ratkaistavan kysymyksen käsittelyä varten määrätä pidettäväksi myös pääkäsittelyn, vaikka asian valmistelu muilta osin ei vielä olisikaan päättynyt.

Kun asia ratkaistaan osittain, osatuomioissa on annettava lausunto oikeudenkäyntikuluista. Oikeudenkäyntikulujen määrää harkittaessa on otettava huomioon, että ratkaistua asian osaa on käsitelty yhdessä asian muiden osien kanssa. Tarkemmat säännökset tästä sisältyvät erikseen annettavaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuutta koskevaan hallituksen esitykseen.

Osatuomio on lopullinen ratkaisu ja siihen voidaan hakea muutosta valittamalla.

17 §. Voimassa olevan oikeuden mukaan tuomioistuिन ei saa antaa välituomiota eli oikeudenkäynnin kuluessa erikseen ratkaista sellaista riitakysymystä, josta asian ratkaiseminen muilta osin riippuu. Poikkeuksen edellä mainitusta muodostaa niin sanottu laveiden laskujen selvittäminen 24 luvun tässä esityksessä kumottavaksi ehdotetun 2 §:n nojalla silloin, kun tuomioistuिन on määrännyt laskemisen perusteeseen. Jos uskotut miehet ovat sanottuun perusteeseen nojautuen toimittaneet laveiden laskujen selvittelyn, mutta asianosaiset selvittelyyn tyytymättöminä ovat saattaneet asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, tuomioistuimen aikaisemmin määräämä laskemisen peruste sitoo sitä itseään. Työtuomioistuimesta annetun lain 30 §:n 2 momentin mukaan välituomion antaminen on mahdollista työtuomioistuimessa.

Mahdollisuudesta antaa välituomio olisi kuitenkin hyötyä myös alioikeudessa käsiteltävissä asioissa. Jos samassa asiassa on kysymys esimerkiksi vuokraoikeuden olemassaolosta ja vuokran maksamisesta, saattaisi eräissä tapauksissa olla tarkoituksenmukaista ratkaista ensin vuokrasopimuksen olemassaoloa koskeva kysymys ja vasta sen jälkeen vuokran maksamista koskeva kysymys. Samoin esimerkiksi vahingonkorvausasioissa saattaisi toisinaan olla hyödyllistä ratkaista ensin itse korvausvelvollisuutta koskeva kysymys ja vasta sen jälkeen korvauksen määrää koskeva kysymys.

Jos tuomioistuिन toteaisi, ettei maksuvelvollisuuden perusteena olevaa vuokrasopimusta tai korvausvelvollisuutta ole olemassa, tuomioistuिन voisi antaa tämän kysymyksen osalta välituomion. Tällöin välttyttäisiin kokonaan maksuvelvollisuuden määrää koskevan kysymyksen käsittelyltä. Välituomion antamisella saavutetaan siten ensisijaisesti prosessitaloudellista hyötyä.

Välituomion antaminen mahdollistaa myös asian jäsenellisen käsittelyn. Riita-asiaain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan erillisen ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:n mukaan tuomioistuिन voi valmistella erikseen sellaisen asian osan, jossa voidaan antaa välituomio. Tällaisen asian osan käsittelyä varten tuomioistuिन voi saman luvun 30 §:n mukaan myös määrätä pidettäväksi erikseen pääkäsittelyn.

Pykälän 1 momentti koskee välituomion antamista silloin, kun on kysymys erikseen muutettavaksi ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 18 luvussa säännellyistä samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävistä kanteista. Sen mukaan tuomioistuिन voi ratkaista erikseen sellaisen kanteen, jonka ratkaisemisesta muu samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävä kanne on riippuvainen. Tällainen riippuvuussuhde on kyseessä silloin, kun samassa oikeudenkäynnissä käsitellään sekä oikeussuhteen vahvistamista koskevaa kannetta että tuon oikeussuhteen olemassaolosta riippuvaa suoritusvelvollisuutta koskevaa kannetta. Tuomioistuिन voisi siis ratkaista erikseen edellä esimerkissä mainitun vuokrasopimuksen olemassaoloa koskevan vahvistuskanteen ja vasta sen jälkeen, jos se vahvistuskanteen käsittelyn jälkeen osoittautuu tarpeelliseksi, vuokran maksamista koskevan kanteen.

Välituomion antamisen kannalta ei ole merkitystä sillä, kumpi asianosainen on nostanut vahvistuskanteen.

Momentin mukaan välituomio voidaan antaa myös silloin, kun molemmat samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävät kanteet koskevat suoritusvelvollisuutta. Momentti tulee tältä osin sovellettavaksi lähinnä silloin, kun on kyse erilliseen riita-asiaain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevaan ehdotukseen sisältyvän 18 luvun 5 §:n nojalla samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävistä kanteista.

Momentissa tarkoitettuun välituomioon saa luonnollisesti hakea muutosta. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan lisäksi, että tuomiois-

tuin voi tällöin viran puolesta määrätä, että muun kanteen käsittelyä jatketaan vasta sitten, kun välituomiota koskeva mahdollinen muutoksenhakemus on lainvoimaisesti ratkaistu. Tällaisesta ”lepäämään jättämisestä” sisältyy säännös myös oikeudenkäymiskaaren erikseen muutettavaksi ehdotetun 16 luvun 5 §:ään.

Momentin mukaan tuomioistuin voi muun muassa edellisessä kappaleessa selostetuista syistä asianosaisen vastustuksesta huolimatta viran puolesta antaa välituomion.

Pykälän 2 momenttiin sisältyy säännös välituomion antamisesta samaa vaatimusta koskevassa kysymyksessä. Esimerkiksi vahingonkorvausasiassa tuomioistuin voi ensin välituomiolla ratkaista itse korvausvelvollisuutta koskevan kysymyksen ja vasta sen jälkeen korvauksen määrää koskevan kysymyksen. Vaatimuksen ratkaiseminen saattaa riippua myös vaihtoehtoisista seikoista, jolloin välituomio voidaan antaa jonkin niiden osalta erikseen. Esimerkiksi velkomisasiassa vastaaja on saattanut kiistää kanteen ensinnäkin sillä perusteella, että saaminen on vanhentunut, sekä lisäksi vielä sillä perusteella, että hän on jo maksanut velotun rahamäärän. Tällöin vanhentumista koskevasa kysymyksessä olisi mahdollista antaa välituomio, jolloin, jos saaminen todetaan vanhentuneeksi, velan maksamista koskevaa, ehkä vaikeammin ratkaistavaa kysymystä ei tarvitsisi lainkaan käsitellä.

Välituomio tulisi 2 momentissa mainituissa tapauksissa antaa ainoastaan asianosaisen pyynnöstä. Vastoin asianosaisen tahtoa välituomio olisi mahdollista antaa vain, jos siihen on olemassa erityinen syy. Erityisesti silloin, kun kantaja haluaa nopeasti täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun asiassa, esimerkiksi velallista uhkaavan maksuvaikkeen takia, välituomiota ei tulisi antaa kuin erityisestä syystä.

Vaihtoehtoisina järjestelyinä harkittaessa sitä, miten 2 momentissa säänneltyyn välituomioon haetaan muutosta, saattaisivat tulla kysymykseen, että välituomioon haettaisiin muutosta erikseen tai että muutosta haettaisiin vasta lopullisen ratkaisun yhteydessä taikka että tuomioistuin saisi päättää, saako välituomioon hakea muutosta erikseen vai vasta lopullisen tuomion yhteydessä. Mahdollisuutta hakea erikseen muutosta välituomioon on pidetty hyvänä sen vuoksi, että riitakysymys saadaan siten lainvoimaisesti ratkaistuksi. Esimerkiksi Ruotsissa on voimassa järjestelmä, jonka mukaan välituomioon haetaan muutosta

erikseen ja tuomioistuimen on samalla päätettävä, jatketaanko asian käsittelyä muilta osin.

Ruotsin järjestelmää on kuitenkin oikeuskirjallisuudessa arvosteltu sen vuoksi, että mahdollisuudesta hakea välituomioon erikseen muutosta saattaa olla seurauksena, että välituomiolla ratkaistu asian osa ja sen jälkeen asian muu osa käsitellään kaikissa oikeusasteissa ennen lopullisen ratkaisun saamista asiassa. Tällaisen järjestelyn on sanottu pitkittävän oikeudenkäyntiä ja tekevän sen kalliiksi. Lainkäytön yhdenmukaisuuden kannalta ei myöskään voida pitää tarkoituksenmukaisena sitä, että tuomioistuin saisi itse päättää, missä vaiheessa välituomioon haetaan muutosta.

Välituomio on jossain määrin rinnastettavissa oikeudenkäyntiväitettä koskevaan erilliseen ratkaisuun. Kumpikin ratkaisu vaikuttaa siihen, jatketaanko asian käsittelyä muilta osin vai ei. Muutoksenhausta oikeudenkäyntiväitettä koskevaan erilliseen ratkaisuun on säädetty 16 luvun 3 §:ssä. Välituomion osalta ehdotetaan otettavaksi käyttöön vastaavanlainen järjestely. Pykälän 2 momentin mukaan momentissa tarkoitettuun välituomioon saa siten hakea muutosta ainoastaan haettaessa muutosta asian lopulliseen ratkaisuun.

Sellainen välituomio, jonka antamisen johdosta asian käsittely muilta osin on tarpeeton, on itse asiassa lopullinen ratkaisu ja se on siis muutoksenhaun kannalta samassa asemassa kuin tuomio yleensä.

Pykälän 2 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa välituomiolla ratkaistava riitakysymys tutkitaan ainoastaan suhteessa vaatimuksen muuhun osaan. Tämän vuoksi välituomio ei myöskään saa oikeusvoimaa eikä sen antaminen siten estä riitakysymyksen tutkimista mahdollisessa myöhemmässä oikeudenkäynnissä. *Kantajalle* on kuitenkin muutettavaksi ehdotetun 14 luvun 2 §:n 1 momentin 2 kohdassa annettu mahdollisuus oikeusvoimaisesti saada tällainen riitakysymys tutkituksi ja vahvistetuksi.

Välituomion antamisen edellytyksenä on kummassakin momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, että erikseen ratkaistava kysymys ja asian muu osa ovat riitaisia. Muissa tapauksissa välituomion antamisesta ei ole hyötyä. Usein, esimerkiksi korvauskysymystä koskevassa asiassa, todistelu koskee korvausvelvollisuuden perustetta, kuten tuottamusta, ja korvauksen määrää. Silloin kun erikseen ratkaistavaa kysymystä ja asian muuta osaa koskeva

selvitys on yhteinen, tulee tarkoin harkita, onko välituomion antamisella saatavissa sillä tavoiteltu etu.

18 §. Nykyisin alioikeuden tuomio sisältyy pöytäkirjaan. Pykälän 1 momentin mukaan käräjäoikeuden tuomio on laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Tämä on tarpeen jo siitä syystä, että nykymuotoista pöytäkirjaa ei ehdotuksen mukaan enää laadittaisi. Erillinen tuomio on lisäksi asianosaisten kannalta selvä ja se on myös täytäntöönpanoasiakirjana käytännöllisempi kuin nykyinen pöytäkirjanote.

Havainnollisuuden ja selvyyden aikaansaamiseksi tulisi tuomio jaotella selvästi erottuviin osiin. Tuomiota laadittaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että tuomio on sisällöltään johdonmukainen ja helposti luettavissa.

Koska tuomio ehdotuksen mukaan olisi erillinen asiakirja, olisi tuomiossa oltava sellaiset tiedot, joista käy ilmi, missä tuomioistuimessa ja milloin tuomio on annettu sekä ketkä ovat olleet asianosaisia. Edellä mainituista seikoista ehdotetaan säädettäväksi momentin 1 ja 2 kohdassa.

Tuomiossa tulee ehdotuksen mukaan olla ensin kertoelma, josta ilmenee asianosaisten vaatimukset ja vastaukset sekä niiden perusteena olevat seikat. Tästä ehdotetaan säädettäväksi momentin 3 kohdassa.

Tuomiossa tulee olla kertoelma sen vuoksi, että itse tuomiosta kävisi ilmi, mistä asiassa on ollut kysymys, ilman, että sen selvittämiseksi tarvitsee tukeutua muuhun oikeudenkäyntiaineistoon. Tuomion osaksi kirjattuna kertoelma toimii perustelujen ja tuomiolauselman johdantona ja se helpottaa siten tuomion perusteiden ymmärtämistä. Tuomioon sisältyvä kertoelma helpottaa myös asian käsittelyä muutoksenhakutuomioistuimessa.

Ehdotukseen ei sisälly tarkempia säännöksiä siitä, miten kertoelma tulisi laatia. Kertoelman laatimista ei ole syytä tehdä kaavamaiseksi, koska tarkoituksenmukaisin tapa laatia kertoelma riippuu kulloinkin käsiteltävänä olevasta asiasta. Tärkeintä on, että saadaan havainnollinen kuva siitä, mistä asiassa on annettu ratkaisu. Esimerkiksi myös se, mikä asiassa on riitaista ja riidatonta, voi vaikuttaa selostuksen laatimistapaan.

Kertoelman on oltava lyhyt ja täsmällinen ja ainoastaan tuomiossa ratkaistavia kysymyksiä koskeva. Väliotsakkeiden käyttö saattaa varsinkin mutkikkaissa asioissa selventää kertoelmaa. Vaatimusten ja vastausten perusteista

ainoastaan oikeustositseikat eli välittömät perusteet selostetaan kertoelmassa. Todistustositseikat eli välilliset perusteet mainitaan puolestaan tarvittaessa tuomion perusteluiden yhteydessä.

Vastauksen selostuksesta on puolestaan ilmentävä vaatimusten myöntäminen tai kiistäminen. Jos vaatimus on myönnetty, riittää selostuksessa yleensä vain myöntämisen toteaminen. Milloin vaatimus kiistetään, kiistämisen perusteen tulee myös ilmetä selostuksesta. Selostukseen on myös sisällytettävä 16 luvussa tarkoitetut väitteet, jotka ratkaistaan pääasian yhteydessä.

Nykyiseen käytäntöön verrattuna selostuksen sisällyttäminen tuomioon voi lisätä tuomion laatimisesta aiheutuvaa työtä. Toisaalta jo nykyisin ilman erityistä säännöstäkin tuomio etenkin vaikeissa riita-asioissa laaditaan usein siten, että siihen sisällytetään kertoelma. Ehdotukseen sisältyvillä pöytäkirjaa koskevilla säännöksillä on pyritty siihen, että tuomioistuimessa tehtävä työ entistä enemmän pöytäkirjaamisen sijasta painottuisi itse asian ratkaisemiseen ja tuomion laatimiseen. Lisäksi pykälän 2 momentissa sallittu menettely, että kertoelma eräin edellytyksin voitaisiin korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai kirjallisesta vastauksesta, vähentäisi tuomioistuimelle tuomion laatimisesta mahdollisesti aiheutuvaa lisätyötä.

Momentin 4 kohdan mukaan tuomiossa on oltava tuomiolauselman. Tuomiolauselman sääntely jäisi siten vain yleissäännöksen varaan. Tuomiolauselman olisi laadittava siten, että se olisi selvä ja asianosaisten helposti ymmärrettävissä.

Momentin 5 kohdan mukaan tuomiossa on oltava perustelut. Tarkemmat säännökset tuomion perusteleminen sisältyvät tämän luvun 15 §:ään.

Momentin 6 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että tuomiossa on oltava sovelletut lainkohdat. Varsinkin useat siviilioikeudelliset riita-asiat ovat kuitenkin sellaisia, ettei niissä annettavaa tuomiota voida perustaa määrättyyn lainkohtaan. Tällöin tuomiosta tulisi käydä ilmi se, mihin oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu.

Momentin 7 kohdassa ehdotetaan, että tuomioon merkittäisiin myös asian ratkaisemiseen osallistuneiden tuomioistuimen jäsenten nimet. Siten myös lautamiehet olisi merkittävä tuomioon. Lisäksi tuomiosta on kohdan mukaan

ilmettävä, onko sitä annettaessa äänestetty. Äänestämisestä ilmoittamisesta tuomiota julistettaessa sisältyy säännös tämän luvun 4 a §:ään.

Se järjestys, missä pykälän 1 momentissa mainitut seikat on lueteltu, ei ole sitova, vaan järjestystä voidaan tuomiossa tarvittaessa vaihdella.

Pykälän 2 momenttiin otettavaksi ehdotettavan säännöksen mukaan tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet, jos tuomiosta on äänestetty.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että tuomion kertoelma saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon haastehakemus tai kirjallinen vastaus.

Kertoelman korvaaminen haastehakemuksella tai vastauksella on sallittua vain silloin, kun tuomion selvyys ei siitä vaarannu. Tämä on ratkaistava kussakin yksittäistapauksessa erikseen. Jos oikeudenkäynnin kohde on täsmällisesti määriteltävissä yksinomaan haastehakemuksen ja vastauksen perusteella ja ne muutoinkin ovat riittävän täsmällisiä ja yksilöityjä, ei pykälässä tarkoitettun menettelyn käyttäminen yleensä vaaranna tuomion selvyyttä. Jos alkuperäisen haastehakemuksen mukaisia vaatimuksia tai kirjallista vastausta on muutettu, on kertoelma yleensä laadittava.

Ehdotettu menettely on jo käytössä asunto-oikeudessa. Oikeudenkäynnistä huoneenvuokra-asioissa annetun lain 22 §:n mukaan tuomioon sisällytettävä selostus riidasta voidaan korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta ja vastineesta.

Pykälä koskee myös yksipuolisen tuomion laatimista, joka myös olisi laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Yksipuolisen tuomion kertoelma voitaneen usein korvata haastehakemuksen liittämällä tuomioon. Yksipuolisen tuomion antaminen johtuu siitä, että asiassa, jossa sovinto on sallittu, asianosainen on laiminlyönyt antaa häneltä pyydetyn kirjallisen vastauksen tai muun lausuman taikka saapua tuomioistuimen istuntoon. Tuomio perustuu tällöin asianosaisen laiminlyönnin lisäksi siihen, että vastapuolen vaatimusta ei voida pitää selvästi perusteettomana.

19 §. Käräjäoikeuden tuomio julistetaan pykälän mukaan siten kuin 4 a §:ssä on säädetty. Tuomio julistetaan siten pääsääntöisesti kokonaisuudessaan. Pykälän 1 momentin mukaan näin ei kuitenkaan tarvitsi välttämättä menettellä, vaan riittäisi, kun tuomiota julistettaessa

ilmoitettaisiin perustelut ja tuomiolauselma. Tuomion kertoelmaa ei siten tarvitsisi välttämättä julistaa. Kertoelman julistamatta jättäminen edellyttää yleensä kuitenkin, että asia on selvä ja asianosaiset tuntevat kertoelman sisällön. Kertoelma voidaan jättää julistamatta myös silloin, kun vaatimus hylätään. Tällöin voi olla riittävää, että julistettaessa ilmoitetaan vain perusteet, joilla vaatimuksen hylkäämiseen on päädytty.

Laajassa ja vaikeassa asiassa tuomioistuimella ei aina ole mahdollisuutta julistaa tuomiota heti istunnon päätteeksi. Nykyisen käytännön mukaan tällainen asia saatetaan lykätä lausunnon antamista varten. Asianosaiset veloitetaan tällöin saapumaan jatkokäsittelyyn 16 luvussa säädettyillä uhilla. Toinen mahdollisuus on, että asia lykätään päätöksen julistamista varten ja asianosaisia kehoitetaan saapumaan tuomioistuimeen, mikäli he haluavat kuunnella tuomion julistamista.

Silloin kun tuomio annetaan myöhemmin, sitä ei tarvitsi julistaa, vaan parempana vaihtoehtona voidaan pitää tuomion antamista kansliassa. Tämän vuoksi pykälän 2 momentissa ehdotetaan, että tuomio saadaan laajassa tai vaikeassa asiassa antaa kansliassa viimeistään 14 päivän kuluessa käsittelyn päättymispäivästä, jos tuomioistuimen jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä vaativat. Määräaika vastaa sitä 14 päivän aikaa, jonka kuluessa valmistelun yhteydessä pidettävä pääkäsittely on viimeistään toimitettava. Käytännössä tulisi pyrkiä siihen, että tuomio annettaisiin mahdollisimman pian käsittelyn jälkeen.

Tuomio annetaan tällöin panemalla se nähtäville tuomioistuimen kansliaan viimeistään tuomioistuimen ilmoittamana päivänä. Tuomion on siis tuolloin oltava kaikilta osin valmis. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että myös asianosaiselle annettavan toimituskirjan tulisi olla hänen saatavanaan mainitussa ajassa. Toimituskirjan antamisajasta sisältyy säännös edellä mainitun 4 a §:n 3 momenttiin.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että sanottu 14 päivän määräaika saadaan ylittää, jos siihen on olemassa erityinen syy. Sellainen syy voi olla esimerkiksi silloin, kun tuomio on niin poikkeuksellisen laaja, että sitä ei voida laatia valmiiksi sanotussa määräajassa. Silloinkin tuomio olisi kuitenkin ehdotettun säännöksen mukaan annettava mahdollisimman pian.

Kun valmistelussa voidaan ratkaista vain selvät asiat, ei ole mitään tarvetta antaa tuomio kansliassa silloin, kun asiaa on käsitelty vain valmistelussa. Silloinkin kun asia on käsitelty pääkäsittelyssä, tuomio voidaan momentin mukaan antaa kansliassa vain, jos käsiteltävä asia on ollut laaja tai vaikea. Asian laajuudella tarkoitetaan sitä, että oikeudenkäyntiaineistoa on paljon. Tämä voi johtua asianosaisten tai ratkaistavien oikeuskysymysten suuresta määrästä. Asian vaikeudella tarkoitetaan poikkeuksellisen epäselvää näyttö- tai oikeuskysymystä.

Kun tuomio on päätetty antaa myöhemmin kansliassa, ei asian käsittelyä enää saa jatkaa. Tuomioistuim voi kuitenkin riita-asiaain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen 6 luvun 14 §:n nojalla täydentää pääkäsittelyä jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, jos se pääkäsittelyn päättämisen jälkeen havaitsee tämän välttämättömäksi.

Silloinkin kun tuomio on päätetty antaa kansliassa, tuomioistuimen jäsenten neuvottelun tulisi momentin mukaan tapahtua välittömästi pääkäsittelyn päätteeksi tai viimeistään pääkäsittelyä seuraavana arkipäivänä. Tämä on välttämätöntä pääkäsittelyn suullisuuden ja välittömyyden turvaamiseksi.

Niille asianosaisille, jotka ovat käsittelyn päättyessä saapuvilla, on momentin mukaan ilmoitettava päivä, milloin tuomio annetaan. Käsittelyn päättyessä poissaoleva asianosainen joutuu, kuten nykyisinkin, itse oma-aloitteisesti tiedustelemaan, missä vaiheessa asian käsittely on ja milloin tuomio asiassa julistetaan tai annetaan.

Muutoksenhakuaika alkaa tuomion antamispäivästä. Asianosaisten on 25 luvun 5 §:n 2 momentin mukaan ilmoitettava tuomioon tyytymättömyyttä viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä päivästä, jona alioikeuden tuomio julistettiin tai annettiin. Valitusaika alioikeudesta hovioikeuteen on saman luvun 12 §:n mukaan 30 päivää.

Pykälän 3 momentti koskee tuomion antamista silloin, kun asia on ratkaistu asiaa kirjallisesti valmisteltaessa. Momentti tulee sovellettavaksi esimerkiksi silloin, kun asiassa annetaan yksipuolinen tuomio sen vuoksi, että vastaaja ei ole antanut häneltä pyydettyä kirjallista vastausta, tai kun asia edellä mainitun erillisen ehdotuksen 5 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla ratkaistaan heti haastetta antamatta.

Momentin mukaan tuomio annetaan tällöin viivytyksettä tuomioistuimen kansliassa. Vaikeammin järjestettävissä on kysymys siitä, miten asianosaiset saavat tiedon kansliassa annetusta tuomiosta. Tieto tuomion antamispäivästä on tarpeellinen mahdollisen muutoksenhaun tai muutoksenhakemukseen vastaamisen vuoksi.

Jotta asianosaisten tiedonsaanti tuomion antamisesta voitaisiin järjestää mahdollisimman yksinkertaisesti ja siten, että siitä aiheutuisi mahdollisimman vähän työtä, momentissa ehdotetaan, että tuomioistuimen on ilmoitettava asianosaisille tuomion antamispäivä kirjallisesti hyvissä ajoin ennen tuomion antamista. Tämä voi ehdotuksen 25 §:n nojalla tapahtua tavallisella virkakirjeellä. Hakemusasiain käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain 16 §:n 2 momentin nojalla tuomioistuimen on vastaavalla tavalla ilmoitettava hakemusasiassa kansliassa annettavasta päätöksestä.

Antamispäivää ei momentin mukaan kuitenkaan tarvitse ilmoittaa silloin, kun on ollut kyse yksipuolisesta tuomiosta. Takaisinsaannin määräaika alkaa yksipuolisen tuomion tiedoksiannosta, josta huolehtiminen on pääsääntöisesti asianosaisten tehtävä. Sillä, jonka hyväksi yksipuolinen tuomio on annettu, ei puolestaan ole muutoksenhakutarvetta sen vuoksi, että asia on ratkaistu hänen vaatimuksensa mukaisesti. Tuomion antamispäivästä ilmoittaminen aiheuttaisi siten näissä tapauksissa tuomioistuimelle tarpeetonta työtä. Silloin kun asia yksipuolisen tuomion antamisen sijasta erillisen riita-asiaain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen 12 luvun 12 tai 13 §:n nojalla ratkaistaan tuomiolla, olisi siitä momentin mukaan luonnollisesti ilmoitettava.

Kun asia on ratkaistu tuomiolla, ei sen antamispäivää momentin mukaan myöskään tarvitse ilmoittaa sille, jonka hyväksi se on annettu hänen sitä vaatimatta. Siten tuomion antamisesta ei esimerkiksi tarvitse ilmoittaa vastaajalle, kun asia on ratkaistu tuomiolla haastetta antamatta. Koska ratkaisu tuolloin on säännönmukaisesti kanteen hylkäävä, ei vastaajalla ole asiassa muutoksenhakutarvetta. Kantajalle olisi tuomion antamispäivä luonnollisesti ilmoitettava.

Käytännössä yleisin tilanne, jossa tuomio tämän momentin nojalla annetaan kansliassa, tulee olemaan yksipuolisen tuomion antaminen sen johdosta, että vastaaja ei ole antanut

häneltä pyydettyä kirjallista vastausta. Kun asia tuolloin vain varsin harvoin tultaneen yksipuolisen tuomion antamisen sijasta ratkaisemaan tuomiolla, ei tässä pykälässä säädetty ilmoitusvelvollisuus tulle aiheuttamaan tuomioistuimelle juurikaan lisätyötä.

Luvun 24 §:n 3 momentin mukaan päätöksestä on soveltuvien osin noudatettava, mitä tuomiosta on säädetty. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että kun asia kirjallisessa valmistelussa jätetään tutkimatta, tuomioistuimen on ilmoitettava kantajalle kirjallisesti päätöksen antamispäivä, jotta kantaja halutessaan voi hakea muutosta päätökseen.

Myös tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa muutoksenhakuaika alkaa kulua tuomion antamispäivästä. Sillä, milloin asianosainen saa tosiasiallisen tiedon annetun tuomion sisällöstä, ei ole merkitystä muutoksenhaun eikä tuomion lainvoimaisuuden kannalta.

20 §. Pykälän 1 momentti sisältää säännöksen käräjäoikeuden tuomion allekirjoittamisesta. Tuomion sisällön varmentamiseksi voidaan katsoa riittävän, että puheenjohtaja allekirjoittaa tuomion. Asianosaisille annettavien tuomion jäljennösten allekirjoittamisesta sisältyy säännös ehdotettuun kyseessä olevan luvun 23 §:ään.

Pykälän 2 momentissa on käräjäoikeuden tuomiokirjaa koskeva säännös. Ehdotetulla tuomiokirjalla tarkoitetaan riita-asioiden yhteenkoottuja tuomioita ja erillisiä päätöksiä. Tuomiokirja sisältäisi siten ainoastaan lopulliset asiaratkaisut sekä erillisiksi asiakirjoiksi laaditut päätökset. Tuomiokirjaan tuomioistuinissa annetut ratkaisut arkistoitaisiin niiden antamissjärjestyksessä.

21 §. Jos tuomiossa on jäänyt lausumatta asianosaisen esittämästä vaatimuksesta, ei tuomioistuin voimassa olevan lain mukaan voi itse oikaista antamaansa tuomiota. Useassa maassa on voimassa järjestelmä, jonka mukaan riita-asiassa annettua tuomiota voidaan täydentää siltä osin kuin siinä on jäänyt lausumatta jostakin vaatimuksesta.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaankin, että jos tuomiossa on jäänyt lausumatta asianosaisen vaatimuksesta, tuomio voidaan täydentää. Sen sijaan tuomiota ei voitaisi täydentää esimerkiksi siltä osin, kun siinä ei ole lausuttu sellaisista valtion varoista suoritettujen maksujen korvaamisesta, joista on määrättävä viran puolesta.

Riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevaan esitykseen sisältyvän 6 luvun 14 §:n mukaan tuomioistuin voi täydentää pääkäsittelyä jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, jos se pääkäsittelyn päättämisen jälkeen havaitsee tämän välttämättömäksi. Valmistelussa voidaan puolestaan ratkaista vain selvät asiat. Näistä syistä ei ehdotusta valmisteltaessa ole katsottu tarpeelliseksi ottaa käyttöön sellaista järjestelmää, jossa tuomioistuin tuomiota täydentäessään voisi vielä käsitellä sitä kysymystä, jota täydentäminen koskee. Ehdotuksen mukaan tuomion täydentäminen tapahtuu siis sen oikeudenkäyntiaineiston perusteella, joka on esitetty asiaa valmistelussa tai pääkäsittelyssä käsiteltäessä.

Tuomio voidaan täydentää hakemuksesta. Viran puolesta tuomio voitaisiin täydentää, jos tuomiossa on jäänyt lausumatta sellaisesta kysymyksestä, jossa sovinto ei ole sallittu.

Tuomion täydentämiseen on pykälän 2 momentin mukaan ryhdyttävä määräajassa. Kun tuomiota täydennettäessä otetaan huomioon vain asian varsinaisessa käsittelyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto, käsittelyn välittömyyden turvaaminen edellyttää tuomion täydentämiseen ryhdyttäväksi lyhyessä määräajassa. Sen vuoksi ehdotetaan momentissa säädettyväksi, että tuomion täydentämistä on pyydetävä tuomioistuimelta 14 päivän kuluessa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Tällöin myös vastapuoli saa pian varmuuden siitä, voiko hän luottaa tuomioistuimen ratkaisun pysyvyyteen. Jos tuomio täydennetään viran puolesta, asianosainen on 14 päivän kuluessa kutsuttava tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn tai häntä on samassa ajassa kehoitettava antamaan kirjallinen lausuma.

Tuomion täydentämisessä on kysymys sellaisen asian osan ratkaisemisesta, jonka käsittely tuomioistuimessa on päättynyt, mutta josta on unohtunut lausua tuomiossa. Kuten edellä on todettu, ei tuomion täydentämistä koskevassa käsittelyssä voida enää esittää selvitystä eikä uusia vaatimuksia tai vastauksia, vaan kysymys on ainoastaan sen selvittämisestä, vastustaako vastapuoli asiassa annetun tuomion täydentämistä. Sen vuoksi 3 momentissa ehdotetaan, että asianosaiset on kutsuttava saapumaan tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn uhalla, että tuomio voidaan täydentää heidän poissaolostaan huolimatta.

Jos tuomioistuin ei pidä suullisen käsittelyn toimittamista tuomion täydentämistä varten

tarpeellisenä, tuomioistuin voi momentin mukaan varata asianosaisille tilaisuuden tulla kuulluksi pyytämällä asianosaiselta kirjallisen lausuman. Näin voidaan menetellä esimerkiksi silloin, kun tuomiossa on unohtunut lausua sellaisesta asianosaisen esittämästä vaatimuksesta, joka on myönnetty. Samassa yhteydessä asianosaisille on myös ilmoitettava, milloin tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu annetaan. Ratkaisun antamisesta on siis ilmoitettava myös tuomion täydentämistä pyytäneelle asianosaiselle. Tämä on välttämätöntä sen vuoksi, että tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun saa 22 §:n 3 momentin mukaan hakea muutosta valittamalla.

22 §. Tuomion täydentää pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin siinä kokoonpanossa, joka on antanut täydennettävän tuomion. Tämä on välttämätöntä käsittelyn välittömyyden kannalta. Jos pääkäsitellyn toimitettu kolmen tuomarin kokoonpanossa, heidän kaikkien olisi osallistuttava tuomion täydentämiseen. Jos asia on käsitelty kokoonpanossa, johon on kuulunut lautamiehiä, myös heidän tulisi osallistua tuomion täydentämiseen. Jos asia on ratkaistu välittömässä, valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsitelyssä, tuon käsitellyn toimittaneen tuomarin olisi myös itse täydennettävä tuomio. Samoin tulisi menetellä silloin, kun asia on ratkaistu valmistelussa.

Momentin mukaan ainoastaan silloin, kun jollekin tuomioistuimen jäsenelle on tullut este, tuomion täydentämiseen voisi hänen sijastaan osallistua joku toinen käräjäoikeuden lainoppinut jäsen tai lautamies. Kokoonpanoon ei kuitenkaan tarvitse ottaa uutta jäsentä, jos kokoonpano riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevan ehdotuksen oikeudenkäymiskaaren 2 luvun säännösten nojalla, sellaisina kuin ne ovat edellä mainituissa erillisessä hallituksen esityksessä, ilman esteelliseksi tulluttakin jäsentä on päätösvaltainen. Silloin kun tuomion täydentämistä koskevaan käsitelyyn osallistuu uusi jäsen, tulee asia sen kysymyksen osalta, jota täydentäminen koskee, käsitellä niin perusteellisesti, että käsittelyn välittömyys toteutuu kaikkien tuomioistuimen jäsenten osalta ja että kaikilla tuomioistuimen jäsenillä käsiteltävänä olevan kysymyksen osalta on samanlaiset mahdollisuudet muodostaa oma mielipide ja ratkaista kysymys sen perusteella.

Pykälän 2 momentin mukaan tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu on liitettävä alku-

peräiseen tuomioon, johon on lisäksi merkittävä, että sitä on jälkeensä täydennetty. Ratkaisua ei tarvitse viran puolesta toimittaa asianosaisille, vaan näiden on halutessaan itse otettava selko sen sisällöstä, kuten asiassa annettavasta tuomiosta yleensäkin. Myös muutoksenhakuaika tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun alkaa kulua siitä päivästä, jona se on annettu. Muutoksenhakuaika asian muun osan ratkaisuun alkaa kulua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että tuomion täydentämisestä on ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle, jos asiassa on haettu muutosta. Tällä tavoin muutoksenhakutuomioistuin saa tiedon, minkälainen tuomio, johon muutosta on haettu, on lopullisessa muodossaan.

Tuomion täydentämisessä on kysymys pääasian tai sen osan ratkaisemisesta. Sen vuoksi pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla.

23 §. Lakiehdotuksen 4 a §:n mukaan asianosaisille annettaisiin riita-asiassa toimituskirjana jäljennös tuomiosta. Nyt käsiteltävänä oleva pykälä sisältää käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen allekirjoittamista koskevan säännöksen. Luvun 24 §:n 3 momentista seuraa, että säännöstä sovelletaan myös erilliseksi asiakirjaksi laaditun päätöksen jäljennöksen allekirjoittamiseen.

Käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen voisi pykälän mukaan todistaa oikeaksi puheenjohtaja, lainoppinut jäsen tai tehtävään määrätty virkamies.

24 §. Pykälän 1 momentin pääsäännön mukaan käräjäoikeuden päätös sisällytetään pöytäkirjaan. Esimerkiksi päätös, jolla oikeudenkäyntiväite on hylätty, tulisi sisällyttää pöytäkirjaan. Silloin kun oikeudenkäyntiväite ratkaistaan tuomion antamisen yhteydessä, tuomioistuimen ratkaisu myös oikeudenkäyntiväitettä koskevilta osin tulisi sisällyttää, kuten nykyäänkin, itse tuomioon. Ainoastaan päätös, jolla asia jätetään tutkimatta, on ehdotuksen mukaan aina laadittava erilliseksi. Tällainen päätös on tarkoitettu arkistoitavaksi tuomiokirjaan.

Pykälän 2 momentin mukaan päätös on aina perusteltava, jos esitetty vaatimus tai väite hylätään. Silloin kun tuomioistuin päätyy erilaiseen ratkaisuun kuin asianosainen on esittänyt tai pyytänyt, on ratkaisun perusteluiden

ilmoittaminen asianosaisille tärkeää muun muassa mahdollisen muutoksenhaun kannalta. Päätös on perusteltava myös silloin, kun se muusta syystä on tarpeen. Perusteleminen on tarpeen esimerkiksi silloin, kun päätöksellä ratkaistava kysymys on oikeudellisesti tulkinanvarainen. Tarvetta päätöksen perustelemiseen ei sen sijaan yleensä ole, jos hyväksytään esimerkiksi oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvä vaatimus, jota toinen asianosainen ei ole vastustanut.

Pykälän 3 momentin mukaan päätöksestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tuomiosta on säädetty. Tämä tarkoittaa lähinnä päätöksen sisältöä, muotoa, antamista, toimituskirjaa ja julistamista. Tuomioistuimen on siten esimerkiksi jättäessään asian kirjallisessa valmistelussa tutkimatta ilmoitettava päätöksen antamispäivä kirjallisesti kantajalle.

Ilmoitusten ja kutsujen tiedoksiantotapa

25 §. Ehdotuksen nojalla tässä luvussa mainitut kehotukset, pyynnot, kutsut ja ilmoitukset saataisiin yleensä lähettää mahdollisimman joustavasti eli virkakirjeellä. Tässä ei siis edellytetä todisteellista tiedoksiantotapaa. Silloin, kun on tarpeen varmistua siitä, että asianosainen saa tiedon kutsusta tai ilmoituksesta, tai kun asianosainen kutsutaan henkilökohtaisesti esimerkiksi tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn, tiedoksiannon tulisi olla todisteellinen ja tapahtua oikeudenkäymiskaaren erillisessä hallituksen esityksessä muutettavaksi ehdotetun 11 luvun mukaisesti esimerkiksi postitse saantitodistusta vastaan.

25 luku. Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen

2 §. Pykälän 1 momenttiin ehdotettavat muutokset johtuvat tuomion ja päätöksen käsitteiden määrittelemisestä laissa. Pykälässä säädetään nykyisin, että alioikeuden tuomioon ja päätökseen, joka sisältää pääasian ratkaisun tai jolla asia on jätetty tutkimatta, saa hakea muutosta valittamalla. Kun alioikeuden päätöstä, jolla pääasia on ratkaistu, ehdotuksen mukaan ei enää kutsuttaisi päätökseksi, vaan tuomioksi, ehdotetaan momenttia muutettavaksi niin, että se vastaa 24 luvun 1 §:ssä ehdotettuja nimityksiä.

16 §. Pykälän 1 momentin 1 kohdan nykyisen sanamuodon mukaan valituskirjelmään on liitettävä alioikeuden ratkaisu ja muut tarvittavat toimituskirjat tai virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset. Momenttia ehdotetaan riitaasioiden osalta muutettavaksi siten, että riitaasiassa muutoksenhakijan on liitettävä valituskirjelmäänsä ainoastaan ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa. Valitukseen ei siis tarvitse liittää riitaasiassa tuomion, päätöksen tai pöytäkirjan jäljennöstä. Muutos on perusteltavissa sen vuoksi, että sanotut asiakirjat jo on tuomioistuimella eikä niiden uudelleen tuomioistuimelle toimittamisella voi olla muuta perustetta kuin asian yksilöinnin helpottaminen. Ainoastaan poikkeuksellisesti voi momenttiin tehtävästä muutoksesta aiheutua vaikeuksia sen selvittämiseksi, mitä asiaa riita-asian valitus koskee. Siinä tapauksessa tuomioistuin esimerkiksi pyytämällä valitusta täydennettäväksi tai selvennettäväksi voi varmistua siitä, mitä asiaa valitus koskee. Momenttiin ehdotetun riitaasioita koskevan muutoksen harkitseminen rikosasioiden osalta tulee ajankohtaiseksi rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä.

Täydentävät säännökset

21 §. Ehdotuksen 22 luvun 12 §:n mukaan pöytäkirjasta ja asiassa kertyneistä asiakirjoista muodostettaisiin riita-asiassa erillinen asiakirjavihko. Kun hovioikeus useimmiten tarvitsee muutoksenhakuasian käsittelyä varten koko oikeudenkäyntiaineiston, ehdotetaan pykälässä, että alioikeudesta olisi lähetettävä hovioikeuteen asiakirjavihko samalla, kun sieltä lähetetään alioikeuden kansliaan jätetyt hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat. Asiakirjavihkon ohella olisi lähetettävä myös jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä.

Alioikeuteen jäisi siis sellaisessa riita-asiassa, jossa on haettu muutosta, vain alkuperäinen tuomio. Muu asiaan liittyvä oikeudenkäyntiaineisto arkistoitaisiin siihen tuomioistuimeen, joka antaa asiassa lainvoimaisen tuomion. Käytännössä ei ole estettä sille, että alioikeus muutoksenhaun kohteena olevassa asiassa arkistoisi itselleen jäljennöksen asiakirjavihkosta. Näin menetellen voidaan helpottaa asianosaisen mahdollisuuksia saada halutessaan jäl-

jennöksiä asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Jos oikeudenkäynnin aikana tehtyyn päätöseen haetaan muutosta tai jos asiassa on annettu osa- tai välituomio, voi alioikeuskäsittely muutoksenhausta huolimatta jatkua. Jos asiakirjavihko esimerkiksi tällaisessa tapauksessa tarvitaan samanaikaisesti sekä alioikeudessa että hovioikeudessa, hovioikeuteen lähetettäisiin jäljennös asiakirjavihkosta.

2. Voimaantulo

Lakiehdotus liittyy kiinteästi oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskeviin, lähinnä riita-asian valmistelua ja pääkäsittelyä sekä tiedoksiantoa koskeviin hallituksen esityksiin (hall.es. 15 ja 16/1990 vp.). Esitykseen sisältyvät lakiehdotukset on tarkoitus saattaa voimaan erillisellä voimaannpanolailla samanaikaisesti muun alioikeusuudistuksen kanssa vuoden 1993 aikana.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 5 §, 17 luvun 35 §, 23 luvun 2 §, 24 luvun 2 §, 5 §:n 1 momentti sekä 8 ja 9 §,

sellaisina kuin niistä ovat 14 luvun 5 § 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa (362/60), 17 luvun 35 § 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa (571/48), 23 luvun 2 § 27 päivänä huhtikuuta 1868 annetussa laissa ja 27 päivänä maaliskuuta 1987 annetussa laissa (354/87) ja 24 luvun 5 §:n 1 momentti 19 päivänä joulukuuta 1921 annetussa laissa (274/21),

muutetaan 23 luvun 5 §, 24 luvun 10 §, 25 luvun 2 §:n 1 momentti, 16 §:n 1 momentti ja 21 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 23 luvun 5 § mainitussa 19 päivänä joulukuuta 1921 annetussa laissa, 24 luvun 10 § 20 päivänä helmikuuta 1960 annetussa laissa (109/60) sekä 25 luvun 2 §:n 1 momentti ja 16 §:n 1 momentti 31 päivänä elokuuta 1978 annetussa laissa (661/78) ja 21 §:n 2 momentti 15 päivänä joulukuuta 1978 annetussa laissa (968/78), sekä

lisätään lakiin siitä mainitulla 19 päivänä joulukuuta 1921 annetulla lailla kumotun 22 luvun tilalle uusi 22 luku, 23 lukuun uusi 5 a § sekä 24 lukuun siitä mainitulla 12 päivänä elokuuta 1960 annetulla lailla kumotun 1 §:n tilalle uusi 1 §, mainittuun lukuun uusi 4 a § ja luvusta rikoslain voimaannpanemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetulla asetuksella kumotun 13 §:n tilalle uusi 13 § sekä lukuun uusi 14—25 § seuraavasti:

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja

Pöytäkirjanpito

1 §

Käräjäoikeudessa pidetään riita- ja rikosasian käsittelystä pöytäkirjaa. Pöytäkirjan allekirjoittaa sen laatija.

Riita-asian pöytäkirja

2 §

Jokaisesta riita-asiasta laaditaan pöytäkirja erikseen.

Pöytäkirjaa ei kuitenkaan tarvitse laatia silloin, kun asiaa ei käsitellä istunnossa.

Pöytäkirjan laatii tuomioistuimen virkamies taikka erityisestä syystä puheenjohtaja tai hänen määräämänsä tuomioistuimen lainoppinut jäsen. Jos pöytäkirjanpitäjänä on muu kuin tuomioistuimen jäsen, pöytäkirjan tarkastaa puheenjohtaja tai hänen määräämänsä lainoppinut jäsen. Jos pöytäkirjan laatii tuomioistuimen virkamies, hänen esteellisyydestään on soveltuvin osin voimassa, mitä tuomarin esteellisyydestä on 13 luvun 1 §:ssä säädetty.

3 §

Pöytäkirjaan on merkittävä:

1) tuomioistuimen nimi ja käsittelypäivä;
2) asian käsittelyyn osallistuneiden tuomioistuimen jäsenten sekä pöytäkirjan laatijan nimet;

3) asianosaiset ja kuultavaksi kutsutut sekä heidän saapuvillaolonsa;

4) asianosaisten asiamiehet tai avustajat;

5) asia; sekä

6) suljetun käsittelyn syy.

Päätöksen ottamisesta pöytäkirjaan säädetään 24 luvun 24 §:ssä.

4 §

Riita-asian suullisen valmistelun pöytäkirjaan on 3 §:ssä säädetyn lisäksi merkittävä:

1) esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset;

2) seikat, joihin asianosaiset perustavat vaatimuksensa, sekä vastapuolen lausunto niistä;

3) ilmoitetut todisteet ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

4) muut pääkäsittelyn toimittamisen kannalta tarpeelliset seikat.

Mitä 1 momentissa on säädetty, on soveltuvin osin noudatettava myös laadittaessa pöytäkirja muusta pääkäsittelyn ulkopuolella tapahtuvasta käsittelystä.

5 §

Pääkäsittelyn pöytäkirjaan on 3 §:ssä säädetyn lisäksi merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot ja siinä on mainittava:

1) esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset,

2) seikat, joihin asianosainen perustaa vaatimuksensa, sekä vastapuolen lausunto niistä,

3) todistajat, asiantuntijat ja muut asiassa kuullut henkilöt sekä esitetyt muut todisteet.

6 §

Todistajan, asiantuntijan sekä todistelutarcoituksessa kuullun asianosaisen tai muun henkilön kuulustelu on äänitettävä. Jos äänittäminen ei ole mahdollista, lausuma on sanatarkasti merkittävä pöytäkirjaan.

Jos äänittäminen lausuman lyhyiden vuoksi on ilmeisen tarpeetonta, pöytäkirjaan on äänittämisen sijasta tarkoin merkittävä, mitä asiassa on kerrottu. Pöytäkirjattu suullinen lausuma on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä, onko lausuma ymmärretty oikein.

7 §

Pöytäkirjaan on merkittävä tuomioistuimen katselmusta toimittaessaan tekemät havainnot.

8 §

Pöytäkirjaan ei saa ilman erityistä syytä merkitä muita kuin 3—7 §:ssä mainittuja tietoja.

9 §

Muutoksenhakutuomioistuimen on hankittava äänite kuunneltavakseen, jos se on muutoksenhakuasian käsittelyn kannalta tarpeellista.

10 §

Äänitetty lausuma on saatettava kirjalliseen muotoon, jos asian käsitellyt tuomioistuin tai muutoksenhakutuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi. Äänitteestä voidaan valmistaa jäljennös taikka se voidaan saattaa kirjalliseen muotoon myös, jos asianosainen tai joku muu sitä pyytää.

11 §

Äänite on säilytettävä vähintään kuuden kuukauden ajan siitä päivästä, jona asiassa annettu ratkaisu sai lainvoiman.

12 §

Pöytäkirjasta ja kertyneistä asiakirjoista muodostetaan asiakirjavihko, johon liitetään jäljennös tuomiosta ja erikseen laaditusta päätöksestä.

13 §

Käräjäoikeudessa on riita-asioista pidettävä päiväkirjaa, johon merkitään asian saapumispäivä, toimenpiteet, asian ratkaisupäivä, sekä tarpeelliset tiedot muutoksenhausta.

Rikosasian pöytäkirja

14 §

Rikosasiassa on asianosaisen suullinen tai kirjallinen lausuma otettava pöytäkirjaan niin laajalti kuin sillä voidaan edellyttää olevan merkitystä asiassa. Samoin pöytäkirjaan on merkittävä tarkoin, mitä todistajat ovat asiassa kertoneet.

Pöytäkirjattu suullinen lausuma, jota ei ole äänitetty, on heti luettava ja pöytäkirjaan on merkittävä lausuman antajan ilmoitus siitä,

onko lausuma ymmärretty oikein. Kirjallisen lausuman osalta on ilmoitettava, missä laajuudessa se on otettu pöytäkirjaan.

Pöytäkirjaamista koskeva asianosaisen muistutus, joka ei aiheuta muutosta, on merkittävä pöytäkirjaan.

23 luku

Äänestämisestä

5 §

Äänestys suoritetaan virkaikäjärjestyksessä siten, että nuorin jäsen lausuu ensin ja puheenjohtaja viimeiseksi mielipiteensä. Käräjäoikeudessa kuitenkin lautamiehet lausuvat mielipiteensä viimeksi.

Jos tuomioistuimen jäsen esittelee asian, hänen on kuitenkin ensin sanottava mielipiteensä.

Mielipide on perusteltava. Jäsenen, joka yhtyy aikaisemmin esitettyyn mielipiteeseen, on perusteltava mielipiteensä vain, jos perustelut poikkeavat aikaisemmin esitetystä.

5 a §

Oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen.

Jos riita-asiassa on esitetty useita vaatimuksia tai kuittausvaatimus, niistä jokaisesta on äänestettävä erikseen. Samoin on meneteltävä, jos samaa vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat ratkaisun lopputulokseen.

Rikosasiassa esitetystä yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta äänestettäessä sovelletaan, mitä 2 momentissa on mainittu riita-asiassa esitetystä vaatimuksesta äänestämisestä.

Tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

1 §

Pääasian ratkaisu riita- ja rikosasiassa on tuomio. Tuomioistuimen muu ratkaisu on päätös.

4 a §

Käräjäoikeudessa tuomio julistetaan heti käsittelyn päätyttyä, jollei tuomiota riita-asiassa anneta 19 §:n 2 tai 3 momentin mukaisesti käräjäoikeuden kansliassa. Jos tuomiosta on äänestetty, siitä on ilmoitettava tuomion julistamisen yhteydessä.

Riita-asiassa kantaja on velvollinen lunastamaan jäljennöksen käräjäoikeuden tuomiosta. Sellaisessa rikosasiassa, jossa virallinen syyttäjä ei käytä puhevaltaa, kantaja on velvollinen lunastamaan otteen asian käsittelystä laadituista pöytäkirjoista.

Jos käräjäoikeuden tuomioon on ilmoitettu tyytymättömyyttä, 2 momentissa tarkoitetun jäljennöksen ja otteen on oltava tyytymättömyyttä ilmoittaneen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Muutoin on jäljennöksen ja otteen, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

10 §

Tuomioistuimen on korjattava tuomiossa oleva kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe. Virheen voi korjata myös tuomioistuimen puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan sen lainoppinut jäsen. Ennen virheen korjaamista on asianosaisille tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuuluksi tehtävästä korjauksesta.

Korjaus on merkittävä tuomioon sekä asianosaiselle annettuun tuomion jäljennökseen tai kappaleeseen. Jos asianosaiselle annettua jäljennöstä tai kappaletta ei saada korjatuksi, asianosaiselle on lähetettävä korjatun tuomion jäljennös. Jos asiassa on haettu muutosta, tehdystä korjauksesta on ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle.

Asianosaisella on oikeus kannella virheen korjaamisesta 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut korjaamisesta tiedon.

Tuomioistuimen ratkaisu riita-asiassa

13 §

Tuomiossa saadaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Jos asiassa on toimitettu uusi pääkäsittely, saadaan tuomiossa ottaa huomioon vain se, mitä on esitetty tässä käsittelyssä. Tuomiossa saadaan kuitenkin ottaa huomioon myös se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyä 6 luvun 14 §:n nojalla täydennettäessä, sekä se viimeisessä suullisen valmistelun istunnossa tapahtunut, joka 6 luvun 17 §:n nojalla otetaan oikeudenkäyntiaineistona huomioon valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsittelyssä.

Kun asia ratkaistaan valmistelussa, tuomiossa saadaan ottaa huomioon kaikki, mitä haastehakemuksessa, kirjallisessa vastauksessa ja lausumassa sekä muutoin on esitetty.

14 §

Tuomioistuin ei saa tuomita muuta tai enempää kuin mitä asianosainen on vaatinut.

Asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomiota ei saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tueksi vedonnut.

15 §

Tuomio on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

16 §

Tuomioistuin voi ratkaista erikseen tuomiolla itsenäisen vaatimuksen asiassa, jossa on esitetty useita vaatimuksia (*osatuomio*). Tuomioistuin voi ratkaista erikseen myös vaatimuksen sen osan, joka on myönnetty.

Saamisvaatimus ja sitä vastaan esitetty kuitausvaatimus on kuitenkin ratkaistava yhdessä, jollei pääsaatavaa koskevaa vaatimusta 5 luvun 14 §:n 2 momentin nojalla ole ratkaistava yksipuolisella tuomiolla.

17 §

Jos kanteen ratkaiseminen riippuu samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävän muun kanteen ratkaisemisesta, tuomioistuin voi ratkaista erikseen tuomiolla viimeksi mainitun kanteen (*välituomio*). Tuomioistuin voi tällöin määrätä, että asian käsittelyä muilta osin jatketaan vasta sen jälkeen, kun välituomio on saanut lainvoiman.

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä ratkaista erikseen välituomiolla myös sellaisen samaa vaatimusta koskevan kysymyksen, jonka selvittämisestä vaatimuksen ratkaiseminen muilta osin riippuu. Välituomion saa tällöin vain erityisestä syystä antaa vastoin toisen asianosaisen tahtoa. Tässä momentissa tarkoitettuun välituomioon saa hakea muutosta ainoastaan haettaessa muutosta asian lopulliseen ratkaisuun.

18 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

1) tuomioistuimen nimi sekä tuomion antamispäivä;

2) asianosaisten nimet;

3) selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista sekä niistä seikoista, joihin ne perustuvat;

4) tuomiolauselman;

5) tuomion perustelut;

6) sovelletut lainkohdat; sekä

7) asian ratkaisemiseen osallistuneiden jäsenten nimet ja ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

Tuomioon sisältyvä selostus saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta, jos tuomion selvyys ei siitä vaarannu.

19 §

Käräjäoikeuden tuomio julistetaan siten kuin 4 a §:ssä on säädetty. Tuomiota julistettaessa on kuitenkin ilmoitettava vain tuomion perustelut ja tuomiolauselman, jollei tuomion julistaminen kokonaisuudessaan ole tarpeen.

Jos laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuimen jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä vaatii, tuomio saadaan antaa tuomioistuimen kansliassa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos tuomiota ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista. Silloin kun tuomio annetaan kansliassa, päätösneuvottelu on toimitettava heti pääkäsittelyn päätteeksi tai viimeistään seuraavana arkipäivänä. Käsittelyn päättyessä saapuvilla oleville asianosaisille on ilmoitettava tuomion antamispäivä.

Kun asia ratkaistaan toimittamatta pääkäsittelyä tai valmistelun istuntoa, tuomio annetaan viivytyksettä tuomioistuimen kansliassa. Tuomioistuimen on tällöin ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion antamispäivä hyvissä ajoin ennen tuomion antamista. Yksipuolisen tuomion antamisesta ei kuitenkaan tarvitse ilmoittaa. Myöskään tuomiosta ei tarvitse ilmoittaa sille, jonka hyväksi se on annettu hänen sitä vaatimatta.

20 §

Käräjäoikeuden tuomion allekirjoittaa puheenjohtaja.

Käräjäoikeuden tuomiot kootaan niiden antamisen mukaisessa järjestyksessä erilliseksi tuomiokirjaksi.

21 §

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä täydentää tuomiota, jos siinä ei ole annettu ratkaisua asianosaisen vaatimuksesta. Jos tuomiossa on jäänyt lausumatta sellaisesta asianosaisen vaatimuksesta, jossa sovinto ei ole sallittu, tuomio voidaan täydentää myös viran puolesta.

Asianosaisen on pyydettävä tuomion täydentämistä kirjallisella hakemuksella 14 päivän kuluessa tuomion julistamisesta tai antamisesta. Viran puolesta tuomio voidaan täydentää, jos asianosainen on 14 päivän kuluessa tuomion julistamisesta tai antamisesta kutsuttu tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn tai häneltä on pyydetty kirjallinen lausuma täydentämisestä.

Tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn asianosaiset on kutsuttava uhalla, että tuomio voidaan täydentää asianosaisen poissaolosta huolimatta. Jos tuomioistuin ei pidä suullista käsittelyä tarpeellisena, tuomioistuimen on pyydettävä asianosaisilta kirjallinen lausuma käsiteltävästä kysymyksestä ja samalla ilmoitettava päivä, jona tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu annetaan.

22 §

Tuomion täydentää tuomioistuin siinä kokoonpanossa, joka on antanut täydennettävän tuomion. Jos jollekin tuomioistuimen jäsenelle on tullut este, tuomion täydentää tuomioistuin sellaisessa kokoonpanossa, joka olisi ollut toimivaltainen käsittelemään asian.

Tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu on liitettävä tuomioon, johon on merkittävä, että sitä on jälkeinpäin täydennetty. Jos asiassa on haettu muutosta, tuomion täydentämisestä on ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle.

Tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla.

23 §

Käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen todistaa oikeaksi puheenjohtaja, lainoppinut jäsen tai tehtävään määrätty virkamies.

24 §

Käräjäoikeuden päätös on sisällytettävä pöytäkirjaan. Päätös, jolla asia jätetään tutkima-

ta, on kuitenkin aina laadittava erilliseksi asiakirjaksi.

Päätös on perusteltava, jos sillä hylätään asiassa esitetty vaatimus tai väite taikka jos perusteleminen muutoin on tarpeen.

Päätöksestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tuomiosta on säädetty.

Ilmoitusten ja kutsujen tiedoksiantotapa

25 §

Tässä luvussa tarkoitetut ilmoitukset ja kutsut tuomioistuin saa, jollei muuta tiedoksiantotapaa pidetä tarpeellisena, lähettää postitse.

25 luku

Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen

2 §

Alioikeuden tuomioon sekä päätökseen, jolla asia on jätetty tutkimatta, ja samassa yhteydessä tehtyihin muihin ratkaisuihin saa hakea muutosta valittamalla, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty.

16 §

Valituskirjelmään on liitettävä:

1) rikosasiassa otteet tai virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset asian käsittelystä laadituista pöytäkirjoista; ja

2) riita- ja rikosasiassa ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Täydentävät säännökset

21 §

Alioikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on alioikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Riita-asiassa on samalla lisäksi lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko sekä jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä. Mainitut asiakirjat lähetetään kuitenkin vasta sen jälkeen, kun määräaika vastauksen antamiseen on päättynyt, jollei asian kiireellisyydestä muuta johdu.

Tämän lain voimaantulosta säädetään erikseen lailla.

Tällä lailla kumotaan

1) alituomareiden velvollisuudesta riitaveljille toimittaa pöytäkirjoja ja päätöksiä heitä koskevissa juttu-asioissa 6 päivänä elokuuta 1861 annettu asetus,

2) senaatin kirje 28 päivältä huhtikuuta 1884 muutetuista määrääjoista alituomareille antaa asianosaisille ja yleisille asiamiehille pöytäkirjoja ja päätöksiä y.m.; sekä

3) 6 päivänä elokuuta 1861 annetussa asetuksessa ja senaatin kirjeessä hovioikeuksille 28 päivältä huhtikuuta 1884 säädettyjen määräaikojen, joiden kuluessa alituomarit ovat velvolliset antamaan asianosaisille ja yleisille asiamiehille pöytäkirjoja ja päätöksiä oikeudessa käsitellyistä asioista, muuttamisesta 9 päivänä heinäkuuta 1918 annettu asetus.

Helsingissä 28 päivänä syyskuuta 1990

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Tarja Halonen*

